

Дворазове перенесення IV Всесвітнього Форуму українців і призначення його аж на третю (!) дату спонукає до деяких роздумів.

Перший Всесвітній Форум українців пройшов улітку 1992 року. В першу річницю Незалежності. Ідея Форуму була дуже гарна: згуртувати світове українство довкола шойно народженої української держави. А українців цих, розкиданих по світах, добровільно й не дуже, мільйони й мільйони. І нашій молодій державі хотілося пригорнути оцюого “нашого цвіту по всьому світу”. А українцям зарубіжжя відтепер було б до кого пригорнутися. Більше того: світове українство одразу виявило готовність допомогти молодій державі — словом і ділом, розумом і руками, досвідом і фінансово.

Другий Форум пройшов 1997 року. 6 років Незалежності, 3 роки позачергово обраного Президента Кучми. Дещо менше ейфорії, дещо більше ділового настрою, вже й з критичними нотками.

А вже третій Форум у серпні 2001 року взагалі видався дуже гострим. Кажу так, бо був його учасником, і як журналіст відпрацював на Форумі всі три дні. Президентству Кучми, чи як уже на той час говорили — режиму Кучми, виповнилося 7 років. Усього за кілька місяців до цього прощуміла гучна акція “За Україну без Кучми!”. Йшов

ФОРУМ УКРАЇНЦІВ ЧИ ПАРТІЙНО-ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВ?

перший рік, як було вбито Георгія Гонгадзе. (Як летить час. Адже у вересні цій сумній події буде вже 6 років. І той же туман в розслідуванні справи). А тоді все було свіже, як рана. І традиційний виступ Глави держави на відкритті Форуму йшов під скандування із залу “Ганьба!” Бо Кучмі довелося перед всім світом божитися, що його “режим” не причетний до вбивства журналіста. А зал Палацу “Україна” і майдан перед ним скандували “Ганьба!” І це так не було схоже на благоприс- тойну атмосферу перших Форумів. Тоді, в перші роки держави, нас, її громадян, дещо дивувало якесь поштивне, мало не побожне ставлення українців зарубіжжя до влади. У свою чергу, наша традиційна нелюбов до влади дивувала гостей із-за кордону.

А потім на Форумі були дуже гострі виступи українців зарубіжжя, які з боєм запитували нашу владу: де ж задекларована “незалежна, правова, демократична держава”, яка раз і назавжди покінчила з комуно-імперським минулим? Держава, де люди жили б так, як цивілізований світ.

Детально зупиняюся на попередньому Форумі, бо на порозі черговий IV Всесвітній Форум. Із чим ми прийшли до нього, що скажемо самі собі й нашим братам-україн-

цям зарубіжжя? Говорити буде просто. Бо почати треба буде з того, як це Форум було перенесено аж на третю дату? Форум проводиться один раз на 4 роки. Саме на цей термін він обирає Українську всесвітню координаційну раду, керівний орган світового українства. На цей термін затверджується програма співпраці українців світу, і УВКР разом із державою має звітувати про її виконання. Це й планувалося на серпень 2005 року. І ось ще з весни минулого року стало очевидно: Форум зривається. Проблема в тому, що у Форумів два господарі: держава, яка має кошти, але часто не має бажання щось робити, і УВКР, яка начебто керує, але не має ні копійки.

Коротше, рішенням УВКР Форум було перенесено на осінь. Мотивація — нова влада ледве стає на ноги і нічого не встигне підготувати. Перенесли на листопад, річницю Помаранчевої революції. І знову зірвалося... Вересень, політична криза, корупційні скандали. Відставка уряду. Стало не до Форумів і не до українців.

У листопаді УВКР приймає рішення: призначити третю дату Форуму — серпень 2006 року. Уже тоді, в листопаді, лунала серйозна критика щодо перенесення Форуму. Мотивація, що в нас, мовляв, знову

новий уряд, була малопереконливою. Уряди в нас змінюються двічі на рік. А от коли тоді, в листопаді, на президії УВКР прозвучало, що на зустріч в уряді в серпні, де якраз обговорювалося питання підготовки до Форуму, взагалі не запросили представників УВКР, це просто викликало подив.

І ось нарешті 18 серпня IV Форум починає роботу. І тут хотілося б зробити два суттєві застереження. Перше — щодо його програми, затвердженій ще в листопаді. Якщо вона не буде скоригована, то Форум може перетворитися в парадну говорильню. Всі його три дні плануються так звані пленарні засідання. Перший день — це взагалі “урочисте відкриття” в Палаці “Україна”. Цебто, цілий день “відкриття”. День парадних промов. А потім — два дні засідання УВКР. Для порівняння. На попередньому Форумі найбільше часу було відведено на роботу секцій, яких було близько десятка: економічна, мовна, історична, засобів інформації. Це була дійсно конкретна робота, обговорення гострих проблем України і співпраці з українцями світу. З прийняттям серйозних документів. Нині це чомусь не планується.

Друге застереження — хто саме візьме участь у Форумі? 5 років тому, напередодні Форуму, я опублі-

кував у газеті “Слово Просвіти” статтю “Всесвітній Форум номенклатури?”. Не варто, щоб повторилася тодішня ситуація. Тоді в столицю з’їхалася новітня українська номенклатура, бо делегації регіонів формували обласні держадміністрації. То ж за державний кошт чиновники поїхали попоти-поїсти і гарно відпочити в столиці. Чимало з них узагалі не з’являлися на засідання. Натомість не знайшлося місця в делегаціях регіонів для національно-демократичних сил, які й виборювали незалежність. Йдеться, зокрема, про Рух, “Просвіту”, Українське козацтво, Союз українців. Чи не трапиться такого й зараз, особливо враховуючи, як на недавніх виборах національно-демократичні сили було витіснено на узбіччя політичного життя.

Схоже, нинішній Форум буде не менш гострим від попереднього. Начебто в нас нова українська влада. Але водночас ситуація в суспільстві ще напруженіша, ніж 5 років тому, чи влітку або восени минулого року, коли двічі зривався Форум. То скільки ж будемо кивати не нескінченні кризи? А може, навпаки, якраз у цій ситуації й продемонструвати світові, що Україна готова вистояти, піти шляхом демократії, зрівняти довкола себе розвіяних вітрами долі по світах українців.

Петро АНТОНЕНКО

ПОЛІТИЧНА ЕТИКА

Щоб хоч якось пояснити таке оббирання селянина, влада запустила в народ дві версії. Одна: мовляв, улітку молока надто багато, тому воно й дешевшає. Друга: Росія не закуповує нашої продукції, ось і переви- робництво. Але ж при всьому цьому, молоко, як і раніше, закуповується. Його що, виливають у канаву? — запитують селяни, для більшості з яких молоко суттєве, якщо не сказати — основне джерело існування.

Та, виявляється, є ще одна версія, недавно озвучена аграрними чиновниками. Це потреба “наблизитися до світових стандартів”. Наше молоко, мовляв, не відповідає за якістю цим стандартам. Що правда, то правда.

Та хіба це стосується лише молока? У нас багато що несортове й не- стандартне: вода і ковбаси, трамваї і тролейбуси, авторучки і горілка (сфальсифікована). І життя якесь нестандартне, несортове. То як тут бути? Імо ж, споживаємо, користуємося цим “нестандартом”.

Річ у тім, що наші управлінці заговорили про “станданти” у зв’язку з довгоочікуваним, на колись запланованим вступом України до СОТ (Світової організації торгівлі). Ну то й що, запитаєте ви. Коли то ще буде і до чого тут ціна на молоко? Пояснення таке. Треба вже зараз готуватися до СОТ-життя. Я поцікавився в одного аграрного начальника, чи не йдеться про те, щоб українські молочні продукти пробилися на зарубіжні ринки? Ні, не йдеться. Експорт із наших ферм Європі найближчим часом на загрожує. Ідеться якраз про інше: імпорт молочної продукції до нас із-за кордону. Ось вступимо до СОТ, широко відкриваються кордони і ринки, і заллють наші прилавки європейським молоком і молокопродуктами.

Суперякісними. Порівняно з якими наших продуктів ми ж самі не купува- тимемо.

Так то воно, та й не так. По-перше, є серйозні сумніви щодо розхвалені якості закордонних продуктів. Ні, там уміють їх робити справді дуже якісними, але не всі. Є й щось прос-

цью щоось мав — українському селянинові від цього було не легше.

Нас уже залякали НАТО, Євросоюзом. Тепер лякають СОТ. Хоч, схоже, вся ця молочно-СОТівська аргументація від лукавого. Просто треба ж когось обібрати. Кого? Селянина. Він живучий, витримає.

ТЕПЕР НАС ЛЯКАЮТЬ СОТ

Нова влада — старі “молочні війни”. Хочу повернути читачів до своєї публікації у “Слові Просвіти” (число 23 за 2006 р.): “Рік села. Ціна селу — 60 копійок”. У ній йшлося про те, що ніколи ще, як у цей проголошений владою так званий “Рік села”, не падала так низько ціна на здаване селянами молоко. Ще торік його закуповували по 80—90 копійок за літр. Нині ж, при тому, що триває постійна інфляція, за молоко платять по 60 копійок. А потім перепродують його в магазинах, знежирене, вчетверо дорожче.

тіше, для бідних. Є нашпиговане консервантами задля смаку чи довшого зберігання. Є те ж молоко, м’ясо, яйця, вироблені не в природних умовах, а на концентратах, у мегакомплексках, де тварина чи птиця світу на бачить. Різне є. Та й вміст і суть продуктів часто не дуже звичні для нас. Приклад — чомусь занадто вже популярні в Україні американські Мак-Дональдси. Це що — страви нашої української традиції?

Не варто поспішати віддавати продовольчий ринок іноземним товарам. Ніхто не проти гарного, якісного. Але чи все воно потраплятиме (і вже потрапляє) на наш прилавок? І чи не варто владі теж подбати про вітчизняного виробника? Бо доходило ж до абсурду: у погірбах селян згнівала непродана, нікому в нас не потрібна картопля, а її завозили з-за кордону. Кому це було вигідно, хто на

Щойно з’явилося кілька політично-економічних новин щодо “молочної війни”. По-перше, уряд затвердив граничні закупівельні ціни на молоко. Залежно від сортності, вони різні, але не нижчі однієї гривні за літр. Тобто про оті ганебні 60 копійок можна б забути. Адже закупівельники начебто не можуть платити селянам за молоко нижче встановленої урядом ціни. Кажу “начебто”, бо є і друга новина. Закупівельники — переробні підприємства спокійно заявили, що в постанові уряду вказані, мовляв, рекомендовані ціни. І платити такі гроші вони не збираються. Тим більше, що вчоргове тотально подорожчали пальне, електроенергія. Третя новина стосується можливого відновлення закупівель молока Росією. Тут новиною можна назвати хіба що крах наївних ілюзій, що після призначення уряду Януковича Росія

враз пощедрішає до нас. Щось цього не видно. Більше того, Росія скорочує закупівлю не лише нашої сільгосппродукції, а може зробити це й щодо інших товарів, наприклад, нашого металу.

Нарешті остання новина — сто- сується СОТ. Буквально в перші дні

прем’єрства Віктор Янукович висловився у МЗС досить прохолодно щодо вступу України до Світової організації торгівлі. Принаймні в цьому році, як планувалося. Прем’єр наче й не проти СОТ, але дав зрозуміти, що не дуже туди поспішає і що шлях туди ще довгий. А між тим, цей шлях “упирається” у прийняття всього лише кількох давно підготовлених законів. Їх успішно бойкотував старий парламент, але тепер ці закони мала б прийняти “антикризова” коаліція. То в чому ж справа? — варто запитати у новозліпленої парламентської більшості.

Петро АНТОНЕНКО

ПРОЕКТ

Закінчення.
Початок у ч. 33 за 2006 р.

Стан фактичної дискримінації українців у їхній власній країні створює напруженість у міжмовних стосунках, яка посилюється через необґрунтовані домагання окремих політиків надати російській мові статус другої державної мови нарівні з українською, і, таким чином, вибороти для чиновника право не опановувати і не використовувати української мови в офіційному вжитку. Ці домагання спрямовані не на захист мовних прав росіян і російської мови, якій в Україні ніщо не загрожує, а проти відродження української мови.

В умовах існуючої в Україні мовної ситуації, деформованої на користь російської мови, надання останній статусу державної (офіційної) стало б актом дискримінації інших етноменшин і увічнило б триваючий процес русифікації України. У результаті в країні виникне потужний конфліктогенний чинник, який використовуватиметься антиукраїнськими силами для провокування міжетнічних конфліктів, дестабілізації політичної ситуації та розхикування підвалин української державності.

Нинішній мовний розвиток в Україні й без надання російській мові статусу державної потенційно небезпечний для майбутнього української мови, а відповідно для майбутнього української нації і державної незалежності України.

Оскільки процес витіснення української мови керований і набув системного характеру, українська держава має діяти також системно, вживаючи рішучих заходів щодо підтримки української мови як мови титульної нації і державної мови. Такі заходи не спрямовані проти мовних прав осіб, що належать до національних меншин, а є лише засобом утвердити українську мову, захистити мовні права українців і зберегти Україну як незалежну державу зі своїм самобутнім обличчям.

РОЗДІЛ III

УКРАЇНЬСЬКА МОВА —
МОВА УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДУ І ДЕРЖАВНА
МОВА В УКРАЇНІ

Українська мова — мова найбільшого корінного етносу України і невід’ємна базова ознака його ідентичності протягом багатьох століть. Незважаючи на складні умови тривалих періодів бездержавності української нації та її територіальної роз’єднаності, українська мова зберегла свою самодостатність і, врешті-решт, стала важливим чинником возз’єднання українських земель і відновлення соборної незалежності України.

Українська мова — не лише засіб спілкування, а й скарбниця духовного й культурного спадку українського народу. У витворених протягом віків різноманітних формах буття української мови (старовинні усні перекази й літописи, народні пісні й думи, казки й міфи, поетичні й прозові твори тощо) зберігається історична пам’ять і досвід нації, глибинні витoki її світоглядних і моральних цінностей, віддзеркалюються національні традиції і узвичаєння, звичаї і навички, тобто ознаки, що притаманні саме цій спільноті і тому є унікальними цеглинами будівлі національної ідентичності. Одночасно українська мова створює той мовний простір, який є природним середовищем буття української нації. Його збереження — неодмінна

умова самого її існування і базова матеріальна гарантія забезпечення мовних прав українців.

Суть заходів держави на підтримку української мови полягає не в її насильному нав’язуванні, а в тому, щоб надати громадянам України, які раніше були позбавлені свободи вибору, можливість вільно опанувати мову батьків і (або) свідомо вивчити мову свого громадянства з урахуванням перспектив, які відкриває її знання для самовдосконалення, самореалізації і повномасштабного здійснення конституційних прав.

Українська мова в Україні призначена виконувати різноманітні функції, зокрема забезпечити консолідацію, єдність і вільний культурний розвиток українського народу, стояти на сторожі збереження його ідентичності та здорового духовного й ментального розвитку.

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Українська мова — невід’ємний державницький атрибут, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокієвської доби. Як мова найчисленнішого, найстаршого, автохтонного й титульного етносу українська мова відповідно до загальноприйнятої світової практики виконує функцію єдиної державної мови в Україні.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України, державний статус української мови означає її обов’язкове застосування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших визначених законом публічних сферах публічного життя, зокрема в роботі державних і комунальних навчальних закладів, сфері обслуговування, культурі, засобах масової інформації.

Державність української мови — ключовий чинник консолідації українського суспільства на всій території України, формування сучасної української політичної нації, символічне уособлення української державності, гарантія збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України. З огляду на це українська нація і держава мають забезпечувати відродження і захист української мови, якісну розбудову українського мовного простору.

Принципове значення для майбутнього української мови й української держави має національна мовна свідомість і мовна гідність. У їхньому формуванні чільну роль має відігравати українська інтелектуальна еліта, насамперед вище керівництво держави, яке своїм особистим прикладом і зусиллями має утверджувати престиж української мови, української нації і держави. Вільне володіння державною мовою — юридичний обов’язок кожного громадянина України.

Висока мовна свідомість і гідність здатні протистояти іноземній мовно-культурній експансії та агресивним чужоземним впливам, масовому поширенню такого загрозливого для української мови явища як суржик, необґрунтованому вживанню іншомовних слів, коли їм є цілком повноцінні відповід-

ники в українській мові. Якість українського мовлення вже давно викликає занепокоєння науковців і широкої громадськості. Очистити мову від негативних нашарувань, вберегти її від засмічення та деградації — одне з першочергових завдань мовної політики.

Особливе значення має якість українського мовлення в тих сферах діяльності, які пов’язані з загрозом масового тиражування недоброякісних мовних зразків. Мовлення штатних працівників теле- і радіостудій в ефірі має бути еталоном. Виконання нормативних вимог до якості мови має стати обов’язковою умовою отримання дозволу на право займатися освітньою, медійною чи рекламною діяльністю, а їх порушення — передумовою для позбавлення ліцензії.

Слід давати відсіч спробам культивувати в суспільстві уявлен-

ристується мовами свого етносу.

Конституція і законодавство України гарантують вільний розвиток, використання та захист мов національних меншин. Держава сприяє розвитку мовної самобутності всіх національних меншин. В Україні не існує перешкод для застосування згаданих мов особами, що належать до відповідних меншин, у місцях їхнього компактного проживання. Держава гарантує таким особам право на навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

Закон також дозволяє використовувати у місцях, де національна меншина складає більшість, її мову поряд із державною українською мовою в роботі місцевих державних органів і громадських об’єднань, а також місцевих

підприємств, установ і організацій. Разом із тим Закон накладає на всі національності України обов’язок оберігати її державний суверенітет і територіальну цілісність, поважати мови, а з ними й культуру, традиції, звичаї, релігійну самобутність українського народу та всіх національних меншин.

Серед мов національних меншин найсильніші позиції має російська мова, яка тривалий час була імперською мовою і продовжує широко використовуватися в межах всієї території України, особливо в її східній частині, в тому числі і багатьма особами, що належать до інших національних меншин. Значна частина представників національних меншин України зазнала русифікації в радянський період, про що свідчить низький відсоток осіб, які визнають рідними інші, ніж українська і російська, мови. За даними всеукраїнського соціологічного опитування 2005 року такі особи становлять 1,5 % населення України. Ще меншою є група представників національних меншин, які спілкуються в родині іншою, ніж українська чи російська, мовою — вона становить усього 0,2 % населення.

У силу історичних причин деякі з мов, зокрема гагаузька, кримськотатарська, караїмська, ромська, опинилися під загрозою функціонального занепаду і системної деградації. Вони потребують особливого захисту з боку держави, добродійних фондів, неурядових організацій, інформаційної підтримки ЗМІ та доброзичливого ставлення громадськості. Відповідно до ратифікованої Україною Європейської Хартії регіональних і міноритарних мов, має бути затверджено й запроваджено в дію програму підтримки й функціональної реабілітації зазначених мов.

РОЗДІЛ V

ЦІЛІ І ПРІОРИТЕТНІ
НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОЇ
МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

З урахуванням мовної ситуації в Україні і законодавчо визначених функцій української мови і мов національних меншин державна мовна політика скерована на досягнення таких цілей:

1) утвердження української мови як державної (офіційної) у всіх

царинах публічної сфери суспільного життя на всій території України і при здійсненні офіційними особами представницьких функцій у міжнародному спілкуванні;

2) посилення функції державної мови як мови громадянства — об’єднавчого і консолідуючого чинника в українському суспільстві й засобу зміцнення державної єдності України;

3) утвердження української мови як мови міжетнічного спілкування і порозуміння в Україні, гаранта державної незалежності й національної безпеки;

4) утвердження і підтримку української мови як самобутньої мови титульної нації;

5) сприяння розвитку мов національних меншин зі спеціальним наголосом на захисті мов, що опинилися під загрозою зникнення;

6) підтримання мовного розмаїття України та міжкультурного діалогу;

7) сприяння підвищенню загальної мовної культури громадян;

8) захист мовного простору України від чужоземної мовно-культурної експансії;

9) запобігання дискримінації за мовною ознакою та запровадження заходів позитивної дискримінації щодо мов, які потребують особливого захисту, зокрема щодо української мови в деяких регіонах України;

10) сприяння у задоволенні мовних потреб українців у країнах поселення.

Державна мовна політика має зосереджуватися на таких пріоритетних напрямках:

— приведення мовного законодавства і практики його застосування у сувору відповідність із Конституцією України та Рішенням Конституційного Суду України про тлумачення її статті 10, насамперед у частині, що стосується вимог володіння нормативною українською мовою народними депутатами України і державними службовцями всіх рівнів, призначення на посади в системі державної влади та місцевого самоуправління, системі освіти, науки, культури, Збройних сил, державних засобів масової інформації, а також обов’язкового складання вступних іспитів з української мови у вищі навчальні заклади та її застосування в роботі всіх державних навчальних закладів України;

— створення належної нормативної бази підтримки і пільг для українськомовних ЗМІ, книговидавання українською мовою, українського кіно і української пісенної продукції;

— виховання української мовної свідомості й гідності; загального піднесення престижу української мови;

— вироблення дієвих засобів захисту від актів зовнішньої мовно-культурної експансії та публічної дискредитації української мови;

— розширення застосування української мови в усіх царинах життєдіяльності в межах всієї України;

— поліпшення якості українського мовлення на українських теле- і радіоканалах України;

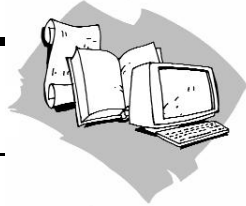
— створення системи дієвого контролю за дотриманням мовного законодавства.

РОЗДІЛ VI

МЕХАНІЗМИ
ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ
МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

Здійснення державної мовної політики забезпечує система органів, яку складають:

1. Національна рада з мовної політики при Президенті України.

2. Структурний підрозділ із мовної політики у складі Міністерства юстиції України.

3. Національна комісія з питань правопису та мовних норм Національної академії наук України.

4. Національна Рада з питань радіо та телебачення.

Національна рада з мовної політики при Президенті України (НРМП) як головний дорадчий орган виконавчої влади, щопівроку на своєму засіданні розглядає, затверджує і подає Президентові України аналітичну доповідь про мовну ситуацію в державі та першочергові заходи для реалізації державної мовної політики. НРМП взаємодіє з органами виконавчої влади, закладами науки, освіти та культури, засобами масової інформації, громадськими організаціями тощо для своєчасного виявлення і різнобічного та об'єктивного висвітлення проблемних питань у галузі мовної політики.

Структурний підрозділ із мовної політики Міністерства юстиції України відповідає за повсякденне здійснення мовної політики і має наступні функції:

- сприяти вдосконаленню нормативної бази здійснення мовної політики шляхом випрацювання проєктів відповідних законів України, указів Президента, постанов уряду;
- здійснювати мовне планування на близьку й віддалену перспективу і випрацювання відповідних державних програм;
- координувати діяльність Міністерств і відомств у частині, що стосується питань мови, для забезпечення консолідованої мовної політики та концентрації зусиль на пріоритетних напрямках;
- організації забезпечити ухвалення й видання сучасної редакції Українського правопису, його впровадження в офіційно-діловий вжиток, книговидання, практику навчальних закладів, ЗМІ тощо;
- запровадити постійну систему заохочень та інформаційної підтримки активних провідників державної мовної політики (осіб, підприємств, державних та недержавних установ, організацій, навчальних закладів тощо);
- спільно з науковими установами та громадськими організаціями здійснювати моніторинг мовної ситуації в Україні;
- своєчасно виявляти порушення мовного законодавства та запобігати їх поширенню;
- порушувати питання про притягнення до дисциплінарної, адміністративної та судової відповідальності винних у грубих порушеннях законодавства стосовно української мови чи інших мов;
- аналізувати зарубіжний досвід мовної політики та мовного планування та використовувати його раціональні елементи у своїй діяльності;
- спільно з Міністерством закордонних справ України, МОН України та іншими відомствами планувати й координувати заходи щодо захисту мовних прав українців за кордоном, вести пропаганду української мови й культури у світі;
- через ЗМІ інформувати суспільство про мовну ситуацію в країні, висвітлювати актуальні проблеми мовної політики та обговорювати шляхи їх розв'язання.

Структурний підрозділ із мовної політики Міністерства юстиції України через своїх співпрацівників в обласних управліннях юстиції взаємодіє з органами місцевої державної влади та органами місцевого самоврядування для одержання інформації про мовну ситуацію на місцях і планування мовної

політики з урахуванням місцевих особливостей.

Національна комісія з питань правопису та мовних норм (НПК) Національної академії наук України повинна стати постійним органом, діяльність якого триватиме й після затвердження сучасної редакції Українського правопису.

До її компетенції мають бути віднесені такі питання:

- внесення змін та доповнень до українського правопису;
- вироблення та затвердження правил іншомовного відтворення українських власних назв і національних реалій (назв грошової одиниці, одиниць адміністративно-територіального устрою, посад тощо);
- розв'язання спірних питань української наукової та виробничої термінології;
- затвердження нормативних вимог, експертиза якісного рівня мови засобів масової інформації, реклами, інструкцій та інформаційних написів на товарах широкого вжитку тощо.

Національна Рада з питань радіо та телебачення функціонує відповідно і на основі існуючої нормативної бази.

РОЗДІЛ VII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Здійснення Концепції покладається на структурний підрозділ із мовної політики, який створюється в рамках Міністерства юстиції України одночасно зі схваленням Концепції відповідним Указом Президента України.

2. Структурний підрозділ із мовної політики Міністерства юстиції України перебирає на себе відповідальність за забезпечення виконання Постанови Верховної Ради України від 22 травня 2003 року № 886-IV “Про рекомендації парламентських слухань “Про функціонування української мови в Україні”; Державної програми розвитку та функціонування української мови на 2004—2010 роки; Міжгалузевої науково-технічної програми “Інформація. Мова. Інтелект”, Програми “Словники України” (як у традиційній формі, так і в електронному варіанті, у т. ч. в онлайновому).

3. Структурний підрозділ із мовної політики Міністерства юстиції України в двотижневий термін розробить проєкт Указу Президента України “Про створення Національної Ради з мовної політики при Президенті України”.

4. Структурний підрозділ із мовної політики Міністерства юстиції України у взаємодії з Міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями у тримісячний термін розробить комплексну програму вдосконалення нормативної бази державної мовної політики і започаткує підготовку проєктів нових перспективних державних програм, спрямованих на підтримку і розвиток української мови і мов національних меншин.

Розробка програм державної мовної політики має супроводжуватися визначенням джерел їхнього фінансування із коштів Державного бюджету України, бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, а також інших джерел, не заборонених законодавством України.

5. Відповідно до змін у мовній ситуації в Україні Міністерство юстиції України вносить відповідні пропозиції щодо змін і доповнень до цієї Концепції.

ВІДГУКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У числі 29 (за 2006 рік) “Слово Просвіти” надрукувало Мінкультівську “Концепцію державної мовної політики”. Сьогодні ми закінчуємо друкувати “Концепцію...”, яку

розробляли В. Василенко (голова робочої групи), Б. Ажнюк, В. Дончик, Л. Масенко, Д. Павличко, В. Радчук, С. Головатий.

До редакції надходять відгуки й оцінки читачів, які висловлюють свою позицію. Пропонуємо кілька з них до вашої уваги.

МАЄ БУТИ ОРИГІНАЛЬНОЮ

Мовна ситуація в Україні лише на перший погляд здається складною. Тому й виникають громіздкі державні мовні програми і концепції. Останній проєкт Концепції державної мовної політики саме такий. Насправді правовий аспект справи нормально врегульований, хоча вже потрібно вдосконалити законодавство у сфері застосування мов. Тому термін “політика” застосовувати якось моторошно, адже “мистецтво компромісів” не годиться для врегулювання мовних питань — найсправедливіше за законом і Конституцією. Дуже важливо хоча б раз не поспішати і не погоджуватися на формально правильну, але традиційно немичну концепцію. Проблема виходить далеко за межі інтересів Міністерства культури і туризму України. Тому Робоча група, на мій погляд, зробила, що могла. Але для створення загальнонаціональної концепції потрібні зусилля всього уряду, української громади, “Просвіти” і особливо участь Президента. Можливо, на другому етапі творення мовної концепції, після її обговорення і збору пропозицій та альтернативних проєктів, остаточне формування документа варто доручити спеціально створеній комісії при РНБО під керівництвом Президента України.

Державна мовна концепція має бути оригінальною, лаконічною, зро-

зумілою кожному громадянину, ідеально правовою і конкретною. Її мотивація повинна бути прямо пов'язана з життєвими інтересами людини, щоб кожен бачив там вигоду і перспективу для себе, своєї родини, держави. Це документ не під конкретний уряд чи парламентську більшість — його із зацікавленням має підтримувати кожен громадянин, незалежно від того, чи є українська мова для нього рідною. Але найбільше зацікавлені в конституційному вирішенні мовних непорозумінь етнічні українці, і тому про їхню відповідальну роль у врегулюванні мовного питання треба чесно сказати в Концепції.

На жаль, урядовий проєкт, м'яко кажучи, не оригінальний і має багато дискусійних, навіть помилкових положень. Документ занадто громіздкий і суперечливий, щоб його можна було якось удосконалювати. Краще зробити альтернативний, використавши дещо зі схеми й тексту документа. Переконаний, що “Просвіта” може швидко створити такий проєкт і запропонувати його урядові та Президенту України. Працювати є над чим. Дуже засмучують неправильні, хоч уже звичні, положення проєкту Концепції щодо державної мови. Адже державна мова не зовсім є предметом мовної концепції і належить до сфери державного будівництва й інформаційної безпе-

ки. Про державну мову держава й самі громадяни повинні дбати незалежно від мовної політики держави, але для цього варто пояснити, що таке державна мова. Звісно, можна говорити про державну мову і в Концепції державної мовної політики, але при цьому треба пам'ятати про її статус, ніколи не розглядаючи як одну з мов. Не погоджуюся з авторами тези, ніби при “правильному підході” ситуація двомовності й багатомовності, що склалася через різні обставини, “може служити не тільки джерелом взаємозбагачення мов і культур, а й сприятиме зміцненню української державності та мовній консолідації суспільства”. Таке положення стратегії проєкту мовної концепції принесе лише шкоду. Зберігати незмінною мовну ситуацію не можна, адже 15 років державності Україна має від цього великі проблеми, а народ навіть при вільному голосуванні на виборах надто часто помиляється. Творити державну мовну концепцію варто лише задля того, щоб громадяни самі навчилися гарантувати державність української мови, адже саме народ за Конституцією є носієм всієї повноти влади і 10-та стаття написана для громадянина, який знає свій обов'язок.

Володимир ФЕРЕНЦ, м. Івано-Франківськ

ЗАСЛУГОВУЄ НА ПІДТРИМКУ

Проєкт “Концепції державної мовної політики України” додає сил усім, хто в центрі й на місцях веде активну боротьбу за збереження української державності. Тому він заслуговує на підтримку. Актуальнішим стає це питання в час, коли члени багатьох новообраних рад усе більше нахабніють, зухвало ігноруючи громадську думку. Зробила так і Херсонська обласна рада, яка притоптала права українців, не взяла до уваги заяв громадських організацій і партій. Очевидно, й так звана антикризова коаліція з притаманною їй членом насмішкою проігнорує цей важливий документ. Тому просвітяни Нової Каховки підтримують проєкт і вносять до нього деякі пропозиції.

Уже в першому розділі, де сказано, що “на території України через різні обставини склалася ситуація двомовності...” ми вважаємо за необхідне відкрито заявити, що обставини ці зумовлені жорстокою загарбницькою політикою Російської імперії, яка протягом століть і особливо впродовж останніх семи десятиків літ нищила український народ і його основні елементи самобутності — мову й культуру. Стверджуючи, що “останнім часом об'єктивно зростають передумови для обмеження сфери застосування рідної мови”, треба підкреслити, що робиться це цілеспрямовано “п'ятою колоною”, керованою й підтриманою ворожими силами з-за кордону. Вимога про удосконалення юридичної відповідальності за порушення мовного законодавства повинна передбачати суворе покарання аж до усунення з посади. А то до недавнього часу в оголошеннях про заміщення вакантних посад формально існувала вимога володіти державною мовою, якої ніхто не виконував, а тепер нерідко цю вимогу й зовсім пропускають.

У спостереженнях, що в деяких сферах набирають сили процеси звуження застосування української мови, треба загострити увагу громадськості на тому, що багатьма чи-

новниками підіймається на щит демонстративне ігнорування й зневажання української мови, що є вже кроками до розхищення основ державності, й ніхто відповідальності за це не несе.

На наш погляд, твердження, що історично так сталося “в Концепції...” є недоречним, бо воно позбавляє об'єктивного висвітлення подій минулого, звільняє від відповідальності шовіністичні сили імперії і їхніх спадкоємців за злочини проти українського народу. Тому схвальною підтримкою ми зустріли слова, що реальність, яка склалася в мовній царині — результат цілеспрямованої політики нищення української мови в “Аналізі мовної ситуації...”. Відповідають вимогам захисту прав українського народу твердження про масові репресії й депортації тоталітарною системою. У “Завданнях Концепції” необхідно підкреслити, що ратифікація “Європейської хартії” відбулася з порушенням законодавства, що вимагає її перегляду й вилучення зі списку пригноблених мов російську. З часом і в статтю 10 Конституції України внести зміни, вилучивши слова про якийсь особливий статус російської мови серед мов національних меншин.

НЕ ЗАМОВЧУВАТИ ІСТОРІЇ

Нарешті з'явилася Концепція державної мовної політики України, автори якої запізналися з доброю ідеєю, як мінімум, на 15 років. А за цей час “незалежності і самостійності України” Росія, керуючись своєю агресивною політикою, продовжує безкарно русифікувати всіх в Україні.

Справа не в самій російській мові, а в агресивності її носіїв і москowsькій політиці. Пам'ятаю до війни євреї між собою розмовляли тільки своєю мовою, а тепер і слова єврейського не почуєш. Висновок очевидний — відмирають усі національні мови в колишньому СРСР.

Заслуговує підтримки вимога оптимізувати мережі навчальних закладів для виховання і навчання українською мовою, бо зводяться нанівець наші зусилля в питаннях переходу на українську мову шкіл нашого міста, коли випускники тих шкіл продовжують навчання в російськомовних середніх спеціальних закладах (і вищих) міста. Треба наголосити і на доборі учительських кадрів, адже багато з них не керується в своїй роботі українським патріотизмом. Давно потрібно створити урядовий орган із мовної політики не тільки в центрах, а в обласних, районних і міських органах влади, бо під тиском громадськості створювані комісії з цих питань працюють неефективно.

А послідовне переорієнтування інформаційного простору України аж кричить. Інформаційний простір має бути українським і за мовою, і за духом.

Ми вдячні людям, які попрацювали над цією Концепцією, що стає підтвердженням небайдужості людей у вищих ешелонах влади до долі українського народу.

Гнат БІЖИК, м. Нова Каховка

НЕ ЗАМОВЧУВАТИ ІСТОРІЇ

Я пропоную в обов'язковому порядку для людей із короткою пам'яттю і для підростаючого покоління у вступній частині Концепції не замовчувати, а розписати історію боротьби з українцями і в тому числі з їхньою рідною мовою. Нагадайте усім, скільки постраждало українців тільки за те, що вони були самі собою, сповідали українську національну культуру й розмовляли рідною мовою.

Із повагою ветеран війни та праці Іван МЕЛЬНИК, м. Запоріжжя

18—20 серпня в Україні відбувся IV Всесвітній Форум українців, на який у Київ прибули понад 3,5 тисячі учасників, із них понад 1,5 тисячі — делегати і гості з 43-х країн світу. Форум урочисто відкрили в Національному палаці “Україна”. Перед високим зібранням виступили: голова оргкомітету міністр культури і туризму Ігор Ліховий, який означив мету Форуму “Консолідація українців, незалежно від території проживання як засіб єднання української нації та зміцнення позицій України у світовому співтоваристві”; голова Української Всесвітньої координаційної ради (УВКР) Михайло Горинь, який наголосив, що “крилата фраза Івана Франка “Нам пора для України жить” і досі лишається ідеєю, реалізація якої вимагає зусиль усіх верств нашого суспільства, зокрема в питаннях консолідації української нації”; міністр закордонних справ Борис Тарасюк, який детально зупинився на характеристиці Закону “Про правовий статус закордонних українців”, прийнятого у 2004 році та розповів про зв’язки із закордонним українством. Прозвучали виступи Президента Світового конгресу

IV ВСЕСВІТНІЙ ФОРУМ УКРАЇНЦІВ

су українців (СКУ) Аскольда Лозинського, президента Європейського конгресу українців Ярослав Хортяні, Голови Координаційної ради українців Росії Василя Думи (фрагменти цих виступів подаємо в “СП”). На урочистому відкритті IV Всесвітнього форуму українців виступив Президент України Віктор Ющенко (текст виступу подаємо з незначними скороченнями).

Після чотирьох годин роботи було оголошено перерву. Президент покинув Форум, а слідом за ним і всі члени уряду, а також і національне телебачення, яке вело пряму трансляцію.

Учасники Форуму мали змогу обмінятися баченням розв’язання найгостріших українських проблем, зібравшись в аудиторіях НаУКМА та залах Українського дому. Особливо багатолюдними і плідними в обговоренні постали засідання

секцій, присвячені Голодоморові, українській мові, як державній, освітянській та ін.

Третього дня IV Форум українців вирішував організаційні питання. Головою Української Всесвітньої координаційної ради (УВКР) обрано Героя України, політичного діяча, поета Дмитра Павличка.

Варто нагадати читачам слова із доповіді Івана Дзюби на I Всесвітньому форумі українців у серпні 1992 року, напередодні першої річниці Незалежності: “Нинішній день знаменує кінець однієї доби нашої історії, коли українці були роз’єднані не тільки кордонами, а й взаємним незнанням, підозрами, інспірованим ворогуванням, і початок другої, коли ми можемо не лише спілкуватися й пізнавати одні одних, а й разом формувати свої політичні, життєві, культурні орієнтири, спільно працювати для створення нового образу України”.

ТОЧКА ЗОРУ

Давайте пригадаємо часи, коли московські царі вели переговори з українськими гетьманами. Як вони це робили, коли наших послів зачиняли й тримали місяцями? Сьогодні ця процедура впливу на нас дуже проста. Ми, як сказав Іван Плющ, повинні поклонитися вентилю. Оце той вентиль, який був застосований, як неодноразова атака на український суверенітет.

Тут присутні багато хто з мого покоління, які причетні до проголошення Незалежності, для яких це справді свято. І Іван Заєць. І Дмитро Павличко, якого треба б почути сьогодні, а не десь. Сьогодні, в присутності Президента. І Анатолій Погрібний, якого теж треба б почути. І я дуже вдячний Аскольдові Лозинському, що він озвучив тут ті проблеми, які повинні були б обговорювати ми самі. Але нас винесли за межі інформаційні, тобто телебачення і радіо тут уже немає. Нас винесли за межі влади. Якщо ми маємо голову оргкомітету, який очолює відомство культури і туризму, то чому ця команда не подумала, коли оргкомітет і УВКР, заступником голови якої я є, домагалися, щоб сценарій, який був розроблений у радянському режимі, був відкинтий? Щоб, як сказав учора на неформальній зустрічі Президент, дискутували вільно з тих тем, які стосуються нашої перспективи, які сьогодні є кричущими. Тому що ми можемо говорити про те, що “щось воно владнається, якимось чином влаштується”, коли ми маємо документ, який не має жодних правових наслідків. Універсал — це добре. Але світове українство має висловити тут єдиний підхід до нашої перспективи, нашого національного буття. До того, що магнетичним осередком є виключно наша держава. Те, що об’єднує і покоління четвертої хвилі, яке виїхало на заробітки, але не понесло з собою, як перша хвиля, хлібину і дрібку землі в ладанці. Пам’ятати, що твоя земля є, вона поки що відчужена, але вона рідна. Так само, як рідне слово. Бо українське слово є Господне. Інакше Бог нам би не приписав тих шляхів і тієї боротьби. Ми не скиглимо. Ми перемаємо і неодмінно перемаємо.

Я наведу вам кілька цитат, які підготував для пана Думи (голова об’єднання українців Росії — *Ped*.) Кілька років тому російська “Независимая газета” зробила таку експертизу по країнах, де мешкають росіяни. Розробила запитання і відповідно до відповідей

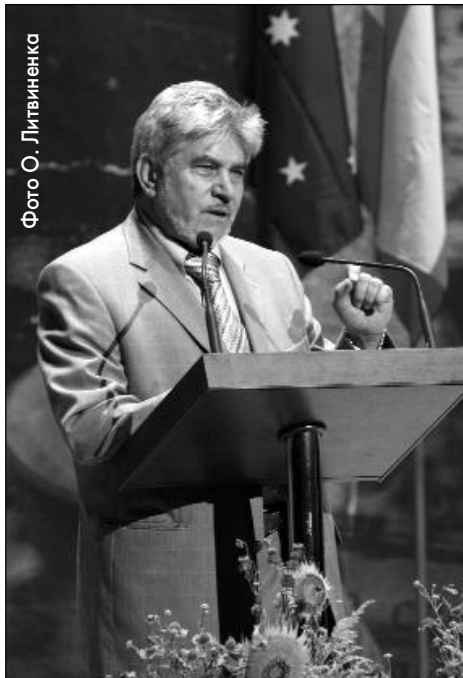

Фото О. Литвиненко

ІНШОЇ ЗЕМЛІ У НАС НЕМА

Із виступу голови Товариства “Просвіта”, заступника голови УВКР Павла МОВЧАНА

на них визначала, як почувуються росіяни в тих чи інших країнах. Ось ці запитання: представництво росіян в органах влади. Стоєнки з місцевою владою. Який правовий захист громадян Росії та етнічних росіян? Чи помічено тенденцію до мігрування з країн проживання? Офіційний статус російської мови. Можливість отримання освіти російською мовою. Можливість вивчати російську мову та літературу. Наявність видань російською мовою, включаючи ЗМІ, друковані й електронні. Можливість вільного спілкування російською в побуті, на роботі, в державних та недержавних закладах. Можливість відвідувати Росію. Зв’язок діаспори з Росією. Рівень життя російського населення порівняно з титульним.

Оцінюючи життя росіян на теренах колишнього совєцького простору, комісія поставила “одиницю” Азербайджану, де російської мови не чути, Вірменії. Зате найвищу

раїнських товариствах. У Московському лінгвістичному ліцеї у 2004 році відбувся випуск українського класу. На жаль, більше такого випуску не було. Державні органи Російської Федерації при вирішенні проблем національної освіти обмежуються в більшості декларативними заявами. Як результат, велика кількість українських дітей і молоді не можуть належно вивчати українську мову та історію.

Українським організаціям, особливо у віддалених районах Росії, важко налагодити співпрацю в Генеральному консульстві України, яке не виявляє великої зацікавленості в такій співпраці.

Окремо хотілося б зупинитися на стоєнках з українським культурним Центром у Москві. Протягом багатьох років українська діаспора Росії намагається привернути увагу української влади до недоліків у його роботі. Центр практично втратив нормальні робочі контакти з українською діаспорою. Українська студія звукозапису перестала існувати через надмірну оренду плати. Припинив діяльність клуб шанувальників українського спорту. Відсутня належна робота з молоддю, дітьми.

оцінку отримали Придністров’я та Білорусь, оцінені на “відмінно”. Цікаво, що життя російської діаспори в Україні газетою не оцінювалося. Чи то не вважають росіян тут діаспорою, чи їхня оцінка становища росіян в Україні має 12-бальну систему.

То, може, замість того, щоб боротися за приміщення Українського центру в Москві на Арбаті, який функціонує, а на задвір’ї якого є офіс пана Думи, котрий займається нафтопромислом, нехай би він розказав, скільки його коштом у Москві відкрито українських шкіл, українських газет? Скільки зроблено Росією для українців, яких тут із 20-ти мільйонів раптом у його сьогоднішній доповіді стало чомусь три мільйони. Де решта поділася? Політика, коли примушують всіх асимілюватися, політика залякування, політика зацьковування українців Росії, вона є тотальною. Запитайте про це українців Кубані й Слобожанщини.

Але запитайте і українців Криму, Донецька, Луганська, Запоріжжя, як вони себе почувують? Там, де “п’ята колонія”, нічого не змінивши, фактично окупувавши весь інформаційний простір, забрала весь капітал.

Тепер залишилося лише приватизувати українські землі, українські ґрунти. Тому сьогодні найбільша наша енергоносна жила — селянство — опущене до нуля, в найкритичнішій ситуації. Хоча Президент оголосив цей рік Роком села. Цінова політика довела до того, що не вигідно вирощувати ні худоби, нічого, все заростає бур’янами.

Я не “скиглию”, як сказано тут, я означаю проблеми, що існують в Україні. Я не скиглию, тому що я на цій землі, у мене іншої немає.

Про четверту хвилю еміграції, яка заселила вже всі континенти. Якщо б вона повертала додому, як це зробила Польща, коли було зроблено безвізовий виїзд до Австралії, і вони всі повернулися з досвідом, статками. Я хотів би, щоб тут прозвучало, що ми забезпечимо їх робочими місцями. Що українські села не вдаватимуться до того “експерименту”, що приводить до винародовлення, отого “шкільного автобуса”, коли закривають сільські школи, коли руйнується наша головна база — село. Я давно вже мешканин, у місті з 13-ти років. Але усвідомлюю значення того, хто є носієм традиційної української культури. Нещодавно “Просвіта” видала 28 дисків автентики, тих пісень, які були збережені. Атлантида тоне, але ми повинні зупинити це. Ми повинні сказати: наші вимоги — не тільки до Росії і до депутатів російської Думи. Наші вимоги такі. Чому, коли жодного українського театру в Росії немає, ми в Україні державним коштом утримуємо десятки російських театрів? Чому в нас всуціль російське телебачення? Чому сьогодні сотні й тисячі

журналістів, які працюють у російських виданнях, паплюжать Україну?

Я хочу тієї України, яку ми виборювали. Не тільки на Майдані. Виборювали її 1989 року, коли я вперше на установчому з’їзді Руху закликав українців всього світу єднатися. Це гасло залишається. А мовне питання стає не просто філологічним, воно є визначальним. У нас достатньо коштів, аби утримувати не лише газету “Кримська світлиця”, яка виходить ентузіазмом присутніх тут людей. У нас великі ресурси. Незважаючи на те, що задіяні колосальні інтелектуальні й матеріальні ресурси “п’ятої колонії” і Росії, щоб нас понизити, щоб усе це дійство теж відбулося формально. Бо на секціях розглядали проблеми дуже важко. Ми можемо говорити, що мовна концепція, яку схвалила комісія Мін’юсту і Мінкультури, підготовлена. Але хотів би запитати: для чого ми робили цю концепцію мовної політики в Україні? Щоб вона залишилася набором гасел, про які ми говорили і на першому, і на другому й третьому Форумі? А що ми зробимо реально? Я б хотів поставити це питання Президентові, міністрові культури. Як нам підняти український кінематограф? Чи українську книгу? Про це треба б запитати Чижо. Запитати Ніколаєнка. І Табачника — чи й далі розкратимуть українські архіви, музеї, зібрання? Ми знаємо, які колекції поповнені цими національними скарбами. Ми знаємо, як розорюються українські річки. Які є екологічні проблеми, про які може говорити Іван Заєць.

Сьогодні в столиці України ведеться робота проти отих сакральних місць нашої історії, отих “п’ятчків”, святих для нас, де будуть тепер прориті тунелі для автопаркінгів. Під пам’ятник Шевченку, під кожне святе місце.

У нас багато проблем. Замовчувати їх не можна. Українці тут зібралися, щоб подискутувати, пошукати шляхи розв’язання цих проблем. Хотів би, щоб наш Форум був продуктивним у вирішенні стратегічних підходів до долі України.

НІ ТЕЛЕКАНАЛУ, НІ РАДІОХВИЛІ

Із виступу голови координаційної ради Об’єднання українців Росії Василя ДУМИ

Зовсім мало робиться для задоволення інформаційних потреб українців Росії. Сьогодні в Росії немає державного українського телеканалу, української радіохвилі. Я неодноразово піднімав ці питання на зустрічах на найвищому рівні в Києві, щоб у Росії існувало українське радіо й телебачення, друкувалися українські газети й журнали. Однак належної підтримки не знайшов.

Багато проблем існує в українській освіті в Російській Федерації. Українська мова вивчається на базовому рівні лише в семи школах Росії. У деяких регіонах працюють ще суботні чи недільні школи при освітніх закладах чи ук-

Фото О. Литвиненко

У залі Палацу “Україна”

НЕ МОЖУ МОВЧАТИ!

На III Форумі на доручення Президента України я мав нагоду прозвітувати, що діаспора зробила для України. Хотів би почути на IV Форумі від Президента, представників влади України про заслуги держави щодо діаспори. Я не очікую допомоги для добре влаштованих громад на Заході, залежить мені на допомозі біднішим громадам, зокрема, колишнього Радянського Союзу та його сателітів, а також новим громадам, де діаспора не діяла організовано.

Отож ключові тези: Церква, мова, історія і хліб. В Україні облаштовані різні церкви. Церква Московського патріархату фактично була слугою сталінського режиму для впровадження атеїзму, ліквідації Української Автокефальної Православної Церкви і Греко-Католицької Церкви. Вона прийняла верховенство сталінського Синоду і відкрито підкорилася політрукам. Уже в незалежній Україні ця структура втручається у виборчі політичні процеси, закликає до поновлення Союзу, відкрито поборює інші церкви. Українська влада залишила їй у спадщину або віддала наші найбільші дорожні цінності, зокрема, Києво-Печерську лавру. Я не виступаю проти Української Православної Церкви Московського патріархату, яка українська тільки за назвою. Я виступаю проти діяльності представника Москви на Території України.

Шодо Української Греко-Католицької Церкви. Мені так хотілося бачити Президента України минулого літа, коли перенесли резиденцію цієї багатостраждальної Церкви до Києва. Президента не було, щоб

У НАС ЗАБИРАЛИ ЦЕРКВУ, МОВУ, ІСТОРІЮ, ХЛІБ

Із виступу президента Світового конгресу українців Аскольда ЛОЗИНСЬКОГО

Фото О. Литвиненка

Президент вручає нагороду Аскольду Лозинському

не конфліктувати з московською патріархією.

Капітан збірної України з футболу Андрій Шевченко відчитав свою заяву перед матчем українською мовою. Він не знав мо-

ви, довго не жив в Україні, але вивчив її. Теніс, що я бачу в Києві? Російська мова у Верховній Раді, на телебаченні, в комп'ютерних іграх, по крамницях, на вулицях. Це що, неспроможність вивчити за 15 років українську

КОМЕНТАР ВЛАСКОРА

Будучи учасником трьох останніх Форумів українців, мушу з сумом констатувати: ще ніколи Україна не була так віддалена від світового українства, як на момент цього Форуму. Ця думка дещо парадоксальна, адже скажуть, що у нас, мовляв, відбулася Помаранчева революція, яка мала б наблизити нас до цивілізованого світу. Але на противагу революціям, у світі в цей час відбулася еволюція, після якої ми опинилися ще далі від цього світу. Маю на увазі подію, про яку чомусь так мало згадувалося на Форумі. Якраз у період між двома останніми Форумами 10 країн Європи стали членами Євросоюзу, а деякі з них — і членами НАТО. Це, в основному, країни Східної і Центральної Європи, зокрема, Польща, Чехія, країни Прибалтики. Цебто, наші колишні співкамерники по соцконцтабору, такі ж колись, як і ми, стали літніми старцями. Але для них усе те нині — поганий сон, а ми все там же. 10 останніх років я регулярно буваю в Польщі. Зміни там ішли всі останні півтора десятиліття. Але після позаторішнього вступу країни до ЄС зміни там йдуть просто разючі. І головне навіть — не лише в економіці, безпеці, комунікаціях. Головне — у свідомості людей, котрі відчули себе часткою демократичного світу. Змінюється сама ментальність людей. І ось ці люди приїхали до нас на Форум.

Уперше за всі Форуми величезна кількість його делегатів була громадянами країн-членів ЄС і НАТО. Отих самих структур, стосовно яких у нас у суспільстві ведеться така антиагітація, йдуть такі дебати — вступати чи ні? Можна подумати, що нас туди мало не за руку тягнуть: у те ж ЄС треба ще 10 чи 15 років добре проситися. Але я про інше. Про те, що на Форум до нас приїхали начебто й наші брати-українці, але люди вже зовсім з іншого світу. І приїхали в якийсь інший, паралельний світ. Куди ж саме?

Вони приїхали в державу, де єдиний пам'ятник, що стоїть на центральній вулиці столиці, — це пам'ятник іноземцеві, більшовицькому фюреру. В державу, де головою парламенту і першим його заступником обрані представники соціалістичної і комуністичної партії, які набрали мізерну кількість голосів на виборах, а відтак мають найменші фракції в цьому парламенті. Партій, які є однією партією, сім'ями близькими, адже в період тимчасової заборони компартії саме в соціалістичній перебігли пересидіти політичну

ЯРМАРКОВО-КОНЦЕРТНА ПОМПА — НЕ ГОЛОВНЕ

негоду комуністи. Партії, на совісті якої найкривавіше в історії людства XX століття. Натомість парламент стараннями олігарховладі “вичищено” від національно-демократичних сил.

Наші гості приїхали в державу з одним з найнижчих рівнів життя і одним із найвищих рівнів корупції в Європі. В країну, де ні з того, ні з цього людям можуть на 200 відсотків підвищити квартплату чи на 50—100 відсотків — комунальні тарифи. А Глава держави в цей час на Форумі, по-бухгалтерськи сипле цифрами, що у нас найвищий в Європі приріст ВВП і найнижча інфляція. А сусідка в селі запитує у мене: “А що воно таке, оте “веве”, скільки на нього можна купити буханців хліба?”

Люди приїхали в країну, де через 15 років незалежності, як велика милість і з великою помпезністю повідомляється, що Служба безпеки (наче якась держава в державі) нарешті оприлюднила “секретні матеріали” про те, що голодомори в Україні були результатом геноциду москов-

ської комуноімперії. Секрети, давно відомі й оприлюднені в усьому світі. А делегати нинішнього Форуму наївно запитують у нашої влади: чому парламенти вже 10-ти держав світу прийняли резолюцію про визнання голодоморів в Україні геноцидом проти народу, а в самій Україні парламент на це не спромігся? По суті, Аскольд Лозинський, президент Світового конгресу українців, був правий, коли сказав на Форумі, що прийняття такої ухвали залежить від того, який колір переможе у спікера парламенту — червоний чи помаранчевий? Але від цієї правоти не менш сумно усвідомлювати, що це чомусь залежить від незмінного червоного кольору головуючого на засіданнях. Та про що ми говоримо? А хіба за 15 років було нарешті офіційно визнано, що Україна, Українська народна республіка була окупована більшовицькою Росією і силоміць втягнута в СРСР? Що комуноімперія — це взагалі був геноцид проти нашого народу? Чи було проведено багатообіцяний суд над ко-

мову? Як розуміти сьогоднішнього Прем'єра, коли навіть на позиції Голови уряду інколи виступає недержавною мовою? А два віце-прем'єри виступають виключно російською.

Історія. Недавно Верховна Рада відкинула відзначення річниці письменника Івана Багряного. А діаспора відзначатиме ювілей цього видатного літератора й державного діяча.

Велика Вітчизняна війна не була вітчизняною. Українці на фронтах не боролися за свою Вітчизну, а були гарматним м'ясом для Сталіна. Герої України служили в Українській повстанській армії.

Ми в діаспорі стараємося, щоб увесь світ визнав голодомор як геноцид українського народу, визнав резолюціями парламентів других держав. Але ж сама Верховна Рада України ще не прийняла такої резолюції — про геноцид голодомору. Про визнання боротьби ОУН-УПА. Мабуть, прийняття такої резолюції залежить від того, яке забарвлення у спікера переможе — червоне чи помаранчеве.

Росія не тільки писала нашу історію 350 літ, вона її влаштувала. Влаштувала нам голодомор. Пане Президенте, пане Прем'єр-міністре, коли перебуватимете в Москві, згадайте українських дітей, у яких Москва забрала Церкву, історію, мову та навіть хліб.

Давайте зробимо, щоб Церква справді займалася спасінням душ на славу Бога і користь нашої держави. Давайте робити конкретні Заходи, щоб всі в Україні розмовляли нашою мовою. Щоб нашим хлібом ми годували не лише наш народ, а й допомагали іншим народам.

муністичним режимом, бодай на рівні моральному, якщо не юридичному. Суд, про який так часто говорили в перші роки незалежності. Чи відбулася за ці роки люстрація, як це зроблено в нормальних країнах Європи? Чи пошановано належно тих, хто боровся за українську державу і за демократичне, а не тоталітарно-олігархічне суспільство?

Унікальна країна. Можна, звичайно, Главі держави поїхати в Крути й відкрити пам'ятник юним Героям Крут. А перед цим — проїхати в столиці повз пам'ятник більшовицькому отаманові, за наказом якого було вбито цих юних Героїв. Заодно, проїхати в Чернігові й Ніжині повз такі ж грандіозні пам'ятники, які бовваніють на центральних майданах цих міст.

А що означає мало не узаконене вже поняття — “четверта хвиля еміграції”? Хвиля, яка вже й структурувалася на цьому Форумі. Це оті 5 чи 7 мільйонів громадян України, які виїхали з неї в останні роки на заробітки за кордон. Коли на межі XIX—XX століть із 50-мільйонної України менше мільйона людей виїхали в еміграцію у США й Канаду, це трактувалося, як трагедія українського селянства. Коли на межі XX—XXI століть із 47-мільйонної України на заробітки виїздить 7 мільйонів, це трактується, як “нова хвиля”. Яка хвиля? На кого наша держава перетворила цих співгромадян? У всеєвропейських бомжів? До речі, так воно і є, бо величезна їх кількість — нелегали і вже в жодному разі не громадяни країн, де вони мешкають. На відміну від людей попередніх хвиль еміграції.

...Я вже сказав про іншу ментальність людей демократичного світу. У їхній психології є й така риса, як делікатність. Незброєним оком було видно, що в багатьох делегатів Форуму крутилося в голові, якщо не на язиці, запитання: “Куди я потрапив?”. І лише з делікатності ці люди не говорили відверто, куди саме. А куди — вони добре розуміли, попри столичну ярмарково-концертну помпу, під знаком якої влада проводила Форум. У спілкуванні зі мною делегати делікатно говорили, що Українська держава обов'язково допомагатиме світовому українству, як тільки стане на ноги. А коли стане? — це запитання з сумом світилося у поглядах співрозмовників. Як і те, що отут вже ані діаспора, ані ЄС чи НАТО, ніхто, окрім самих українців, не збудує сильної, заможної, демократичної України. Яка була б не якимось іншим світом, а часткою цивілізованого світу.

Фото О. Литвиненка

Коли зустрічаються українці

● Петро АНТОНЕНКО

ПОЖЕРТВИ
НА ТАРАСОВУ
ЦЕРКВУ

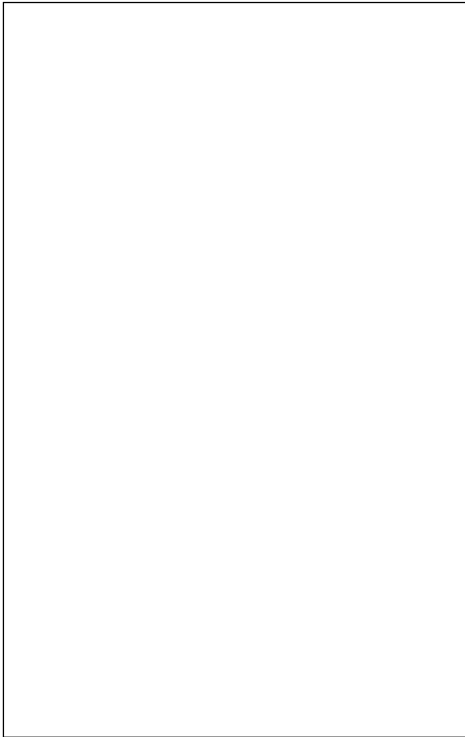
*Продовження. Поч. у ч. 39–52
за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18,
20–2, 28, 30, 32, 34, 37, 39,
41, 43, 45, 51 за 2004 р.,
ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28,
29, 32, 35, 39, 42, 45, 52 за 2005 р.,
ч. 8, 10, 14, 19, 22 за 2006 р.*

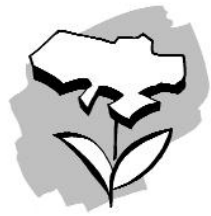
Авраменко А. В., м. Донецьк	10,00
Бажанська С. В., м. Львів	10,00
Балута А. М., м. Одеса	100,00
Білоцерківець В. А., м. Запоріжжя	20,00
Вітковська Л. В., м. Новомиргород	
Кіровоградської обл.	20,00
Власенко В. Г., м. Муровані	
Куриловці Вінницької обл.	54,00
Всеукраїнська газета "Світ молоді", м. Полтава	100,00
Грогоренко В. Я., м. Новомосковськ	
Дніпропетровської обл.	10,00
Гусаченко Л. Т., м.Київ	50,00
ЗОШ № 8 м. Ужгород (ч/з Пацкан К. Т.)	110,00
Данилюк В. О., м. Тростянець	
Івано-Франківської обл.	10,00
Данилюк В. О., м. Тростянець	

ЮВІЛЕЙ

Наш шлях цього разу проходив через Козелець, с. Лемеші, с. Чемери (це місця, пов'язані з родом Розумовських), Чернігів, с. Шесташиця, Салтикова—Дівича (відома героїчною обороною від польських загарбників у 1663 р.), с. Заньки (тут стоїть музей зірки класичного українського театру Марії Заньковецької), Ніжин, Борзна, Сосниця, с. Полісся (до 1946 р. — Бандерівка!), Ічня, с. Іржавець (меморіальна садиба-музей композитора Л. Ревуцького), Прилуки та ін. Знову спало на думку, що йдемо слідами Великого Кобзаря, котрий понад 150 років тому відвідав найважливіші історичні місця підросійської України.

Перший значний пункт на трасі Київ—Чернігів — Козелець, славний своїми величними церквами XVIII ст. Неможливо не побачити величного собору Різдва Богородиці (1752—1763 рр.) з гігантським іконостасом, що зберігся з тих часів. Цей собор збудовано коштом козацьки Н. Розумихи — матері Олекси та Кирила Розумів, які стали графами Розумовськими. Один син став чоловіком імператриці Єлизавети, а другий — гетьманом України. Збереглися в Козельці громадянські будівлі XVIII ст., пов'язані з Розумовськими, але вони занедбані. На сходах одного з будинків Розумиха колись вітала імператрицю, а та мусила вклонитися своїй свекрусі. У Лемешах стоїть Трохосвятительський храм, збудований коштом О. Розумовського над могилою батька — Григорія Розума, також заснована на честь Розумихи школа (на поч. XX ст. її перебудували в українському народному стилі). Козелець пам'ятний і тим, що тут 1662 року відбулася козацька рада, на якій гетьманом лівобічної України було обрано переяславського полковника Якима Сомка. Стоїть тут і будинок полкової канцелярії. Хоча Козелець був тільки сотенним центром, але певний час у ньому містився осередок влади Київського полку. До речі, будинків козацьких полкових канцелярій збереглося в Україні всього чотири: у Батурині, Козельці, Прилуках та Чернігові. Оглядаючи їх, дивуєшся, наскільки скромною була козацька старшина, яку так лаляли радянські історики за експлуатацію мас, наскільки скромним, але ефективним був адміністративний апарат Української козацької держави — Гетьманщини! Бюрократії практично не було! У будинку полкової канцелярії Козельця нині бібліотека, в якій працює енергійний і відданий справі жіночий колектив. Ці жінки зокрема збирають свідчення про голодомори 1932—1933 та 1947 рр. Частину матеріалу вони погодилися передати для публікації в серії “Український голокост 1932—1933 рр.” (уже йде збір матеріалу для її 4-го тому).

Подарувавши бібліотеці свої книжки, учасники подорожі поїхали у сусідню Данивку. Хоча минулого року ми її відвідували, але й цього разу вирішили там побувати. Адже в цьому селі є Свято-Георгіївський собор (1741—1770 рр.), побудований у стилі українського бароко. Зараз тут Свято-Георгіївський жіночий монастир УПЦ Московського патріархату. Стукаємо у ворота — у віконці з'являється обличчя немолодої черниці. Почувши українську мову, вона суворопитає, до якого патріархату ми належимо. Нам не доводилося чути, щоб такі питання ставили туристам, особливо іноземним, скажімо, при вході до мовів святих угодників у Києво-Печерській лаврі, тому запитали, яке це має значення. У відповідь почули стереотипний набір брехливих визначень: “розкольники”, “неканонічні” і т. ін. Ми брехати не стали, сказавши, що всі, за одним винятком, належимо до УПЦ Київського патріархату. Але й “виняток” на знак солідарності з нами відмовився оглядати собор. Ця подія стала для нього холодним душем і предметом гірких роздумів на тему: “Чи є УПЦ Московського патріархату справді українською?” Побачене далі посилювало його песимістичні настрої...

При в'їзді в Чернігів уже здалека ми побачили золоті бані білосніжної церкви св. Катерини, збудованої у XVIII ст. родом чернігівських полковників Лизогубів. Наблизившись, ми побачили й наметі пікетувальників із Партії регіонів та блоку Наталії Вітренко, які не допускали передачі цього храму (нині там філія музею) віруючим

Фото О. Лигвиненка

ПОДОРОЖНІ НОТАТКИ ЛІТА 2006 РОКУ

У розпалі курортний сезон. Відпустки кожен проводить по-різному. Автор цих рядків разом із кількома своїми приятелями, письменниками й журналістами з Дніпропетровська вже сім років поспіль тиждень відпустки проводить у мандрах Україною. Цьогорічна подорож була присвячена Чернігівщині і проведена за сприяння університетів у Чернігові (декан істфаку доц. О. Коваленко), Ніжина (ректор — проф. В. Бойко, декан істфаку доц. Л. Мицик), мерії Прилук (В. Блідченко), за що висловлюємо їм щирю подяку.

УПЦ Київського патріархату. І це при тому, що Московському патріархату вже передано найкращі й найпрестижніші чернігівські храми й монастирі, насамперед Спаський собор XI ст. і Свято-Успенський Єлецький монастир. У розмовах із пікетувальниками одразу впала у вічі їхня відверта українофобія та агресивність. Щодо їхньої відданості православному вірі, то мене взяв великий сумнів. Пригадалось, як років сім тому Н. Вітренко виступала у Дніпропетровську у телепередачі “Політпівбар”. На запитання журналіста: “Як ви можете симпатизувати більшовикам, котрі розстріляли тисячі православних священиків і ченців?”, вона відповіла приблизно так: “Онї ведь билі реакціонніе!”. Взагалі комуністів-атеїстів та РПЦ міцно об'єднує тільки ненависть до самостійної Української держави, української мови і прагнення відновити “єдину і невідимую” Російську імперію. Досить згадати, як митрополит Володимир (Сабодан) нагородив орден св. Володимира лідера комуністів П. Симоненка, котрий публічно заявляв, що релігія є “опіумом для народу”...

Чернігів — дивовижне місто. Кожен приїзд до нього відкриває нові незвідані сторінки його багатющої історичної та культурної спадщини. Скільки б не бував, наприклад, у печерах св. Антонія, а вони знову й знову тягнуть до себе. Цього року нас привабив Чернігів археологічний. Уже в день приїзду ми побували в Єлецькому монастирі, де під час ремонтних робіт робітники випадково наштовхнулися на залишки споруд XII ст. Тоді ж від чернігівського археолога В. Коваленка ми дізналися про сенсаційне відкриття на давньому городищі у с. Шесташиці, де було знайдено поховання вікінга. Останні такі знахідки археологи зробили аж понад 80 років тому! Ми вирушили туди наступного дня. У сосновому лісі на березі Десни гуло, як у вулику. Десятки студентів із Чернігова, Ніжина, Донецька і Кіровограда розкопували оборонні й житлові споруди, печі X—XII ст. Вікінг та знайдені в його похованні речі вже поїхали до Києва, але археологи (д. і. н. О. Моця та к. і. н. Ю. Ситий) показали нам на екрані комп'ютера десятки знімків знайдених речей. Тут були і мечі, і кинджал, і шолом, і кінська зброя, і ще безліч важливих для науки речей, для ознайом-

лення з якими до Києва прилетіли археологи навіть зі Швеції.

Переночувавши в наметі археологів і добре підгодувавши ненаситних комарів, ми вирушили до Ніжина, який лежить на березі р. Остер. Про це місто московський кінорежисер Ельдар Рязанов колись зневажливо сказав, що воно відоме тільки тим, що тут батьківщина славнозвісних ніжинських огірків і співака Марка Бернеса. Тим самим Рязанов розписався у своїх “нижчебордюрних” знаннях про Україну, типових для московського обивателя (мав хоча б знати, що у цьому місті у своїх діда і баби провів дитинство Генеральний конструктор космічних кораблів Корольов, який писав у анкетах, що він українець, а його рідна мова — українська; чимало діячів культури, наприклад, відома актриса Єліна Бистрицька). Між тим, Ніжин — ровесник Москви (заснований у 1147 р.), але особливо уславився в козацькі часи. Тут був один із центрів козацьких повстань, звідси 1648 р. повів козаків у похід проти гнобителів ніжинсько-чернігівський полковник Прокіп Шумейко (відомий воїн і дипломат, воював проти турків навіть на о. Сицилія, а загинув у 80-річному віці під Берестечком). Із Ніжина родом третя дружина Богдана Хмельницького — Ганна і двоє її братів, полковники Іван і Василь Золотаренки, під Ніжином проходила “Чорна рада” (1663 р.), якій Пантелеймон Куліш присвятив однойменну повість. Із тих часів збереглося майже десяток церков, які нині успішно відновлюються і приваблюють до себе не тільки віруючих, а й туристів. Цілком випадково ми зустрілися і познайомилися з журналісткою Надією Онищенко, активним членом “Просвіти”, яка виявилася прекрасним знавцем місцевої старовини і провела для нас чудову екскурсію. Активно займаються краєзнавством місцеві священики УПЦ Київського патріархату о. Олександр Морозов та о. Сергій Чечін, беруть активну участь у виданні часопису “Ніжинська старовина”.

Перлина Ніжина — будинок гімназії вищих наук, збудований за ініціативи місцевого уродженця, вихідця з козацького роду, канцлера Російської імперії, графа Безбородка, який став прообразом старого графа Безухова в романі Льва Толстого “Війна і

мир”. Ця гімназія за статутотом прирівнювалася до університету, а потім і формально стала ним. Саме тут навчався геніальний Микола Гоголь. Тут сформувався його світогляд і були написані перші твори, тут треба шукати прообрази й сюжетних ліній його творів, наприклад, симпатії до греків, ціла громада яких мешкала у місті з часів Богдана Хмельницького. Не випадково в сучасному Ніжинському університеті знаходиться музей Гоголя, а в центрі міста стоїть пам'ятник письменнику. Є в університеті й малознана картинна галерея з полотнами європейських майстрів XVI—XVIII ст., а музей історії університету розповідає про ціле гроно відомих культурних діячів, які тут навчалися або викладали. Досить назвати імена українських письменників і поетів Олександра Афанасьєва-Чужбинського, Леоніда Глібова, Віктора Забіли, Нестора Кукольника, класика білоруської літератури Ф.—К. Богушевича. Серед інших варто згадати випускника 1835 р. М. І. Миклуху — батька знаменитого етнографа М. М. Миклухи-Маклая.

Далі ми звернули на північний схід. Через брак часу не заїхали в Крути, тим більше, що там уже не раз бували. Довелося за цим пізніше пожалкувати, бо, як довідалися, там завершується будівництво меморіалу, присвяченого героям Крут, які полягли 29 січня 1918 р. у бою з московськими загарбниками. Побували натомість у Сосниці — батьківщині великого Олександра Довженка та її околицях, відвідали меморіальний музей геніального режисера, потім повернули до Прилук.

Це місто було засноване у 1092 р. на березі р. Удай і стало відомим ще в добативських часи. Не випадково у центрі міста високе пам'ятник князю Володимиру Мономаху. Прилуки нагадують собою Ніжин, хоча місцевість тут мальовничіша. Так само у центрі цього колишнього полкового міста стоять старовинні козацькі храми, під містом стоїть знаменитий Свято-Троїцький Густинський монастир. До побудови церков у місті чимало спричинився “поганий полковник” (визначення Тараса Шевченка) Ннат Галаган, який мабуть прагнув замолити свій тяжкий гріх. (Галаган спричинився до взяття у 1708 р. московськими карателями Запорізької Січі і винищення її оборонців). Але прилуцькими полковниками були й славні Петро Дорошенко (майбутній гетьман), зять Богдана Хмельницького Федір Мовчан, соратник Івана Мазепи — Дмитро Горленко... З роду останнього вийшов св. Іоасаф Білгородський (вихованець Києво-Могилянської академії). У Прилуках бували й інші “могилянці” — св. Петро Могила, Дмитрій Ростовський (Тупталенко). Корінними прилуцькими були козацькі літописці Самійло Величко, Стефан Лукомський, Яків Маркович, історик Микола Маркевич, письменник Павло Носенко-Білецький, педагог, математик і літератор Антон Антонський-Прокопович (випускник “могилянки” і ректор Московського університету у 1808—1816 рр.), Олександр Щербина, сліпий із дитинства, який розробив тифлологію, тобто науку освіти незрячих людей. У Прилуках бував Тарас Шевченко, працював Панас Мирний.

Ще на шляху до Прилук ми заїхали до Іржавця, що неподалік від Ічні. У цьому історичному селі (відомому чудотворним образом Богородиці, який, за переказом, заporожці взяли з собою на вигнання у 1709 р.) побував Великий Кобзар. Почувши переказ, поет написав один зі своїх найкращих віршів “Іржавець”, із гіркою вказав на розбрат між гетьманом Мазепою і фастівським полковником Палієм, що стало причиною поразки України в Полтавській битві. Згадалися слова вірша “якби були одностайне стали”. Ці слова і нині актуальні. Коли українські патріоти згуртувалися довкола Майдану, то зробили великий крок до здобуття омріяної волі. Коли забули про єдність, то поставили Українську державу перед можливістю нової Руїни. Тому тепер, у надзвичайно складній ситуації, заклик Великого Кобзаря до єдності всіх патріотичних сил особливо актуальний...

● **о. Юрій МИЦИК,**
доктор історичних наук,
професор

А НАМ СВОЄ РОБИТЬ!

Відбулася вона за сприяння добрих людей милої моєму серцю "Просвіти" Галицького району м. Львова. Треба було зустрітись трьом поколінням львів'ян (60–70 рр., 80–90 рр. і 2000–2006 рр.)!

Гарний конференц-зал Історичного музею Львова вщерть заповнили шанувальники рідного слова й пісні, які прийшли на зустріч з українською діаспорою з Литви — родинним гуртом "Світлиця". Ми, колишні львів'яни, звітували перед друзями, знайомими про свій 25-літній мистецько-пісенний здобуток. А розповідати було про що: і виїзд до Литви, і створення родинного мистецько-пісенного гурту, і така виснажлива і водночас цікава робота — поїздки протягом багатьох років дорогами Литви, знайомства та виступи перед українськими громадами литовських міст — Вільнюса, Каунаса, Клайпеди, Йонави, Вісачіпаса, Матейкаю. Це була популяризація української пісні і поезії. І не тільки в Литві. Слухали "Світлицю" в Польщі (Варшава, Гданськ, Ольштин), Чехія (Прага, Брно), Словаччина (Братіслава, Пряшів, Кошице) і інших. А потім була Україна, був і Крим (Ялта, Алушта, Гаспра). Ми виступали в Луцьку на фольклорному фестивалі "Во-

линські візерунки", на святі рідної мови в Ужгороді, в Києві в Палаці "Україна", в Каневі на могилі Т. Шевченка, у Львові — вперше.

Після короткої інформації про гурт та українську діаспору

сутні в залі підхопили цю пісню, співали разом!

Послухати гурт прийшли і колишні мої учні, а нині відомі спеціалісти в галузі медицини, науки, техніки, що було для мене

"Діамант дорогий" про мову в виконанні Оксани Ластов'як і пісенно-молитвою "Від Бога наша пісня, наша мова".

Від імені родинного гурту "Світлиця" з Литви я хочу подякувати всім тим чудовим людям, які організували нашу зустріч, а саме: просвітянкам п. Оксані Семенюк, п. Марії Козак, п. Марії Павлюк, чудовому дитячому дуєтові Яринці та Юрчикуві Смертигам (онукам просвітянки п. Юлії Смертиги) за пісенне вітання, відомий львівській поетесі п. Лідії Шевело, яка і вірші присвятила гурту, і подарувала свою найновішу збірку поезій "Зоря на небі засвітилась" (до 750-річчя Львова). А також моїй колишній учениці, згодом талановитій спеціалістці в галузі науки і техніки Надії Середницькій. Вона зворушливо прочитала свій вірш-звернення до мене, її колишньої вчительки рідної мови і класного керівника, написаний нею ще в шкільні роки.

Такі зустрічі проходять елегантно, зворушливо, подобаються слухачам, дають наснагу та приплив доброї енергії, яка так зараз потрібна українцям і Україні!

● **Ірина ІЛЬНИЦЬКА**, ведуча та режисер гурту "Світлиця"

ТАКА НЕЗВИЧАЙНА ЗУСТРІЧ

Гурт "Світлиця"

Литви зазвучали у виконанні подружжя Ластов'яків (Оксани та Романа) такі знайомі львів'янам і зворушливі народні та стрілецькі пісні "Там під Львівським замком", "Рости, рости, черемшино", "Балада про повстанця" — при-

ємною несподіванкою. Ми не бачилися 45 років від часу їхнього випуску. Були хвилюючі спогади, розповіді про минулі дитячі й юнацькі шкільні роки... Завершилася наша зустріч із львів'янами читанням поезії Івана Франка

ВІСТІ ЗІ СЛОВАЧЧИНИ

Нещодавно я був у відрядженні в Словаччині. Мій співрозмовник — Йосиф ЮРЧИШИН, голова Словацької спілки журналістів у Пряшеві.

— Наша організація зветься по-словацьки "Словацький синдикат новинарів" і є профспілковою організацією. Я очолюю організацію вісім років. Працюю як власний кореспондент Словацького телеграфного агентства тут у Пряшеві, і передаю інформацію до Братіслави. Обслуговую 12 районів. Працюю щоденно. І добровільно є головою журналістської організації, на громадських засадах, кажучи по-англійськи "он-гавермент", тобто неурядово. Сфера медіа (ЗМІ) в Словаччині нині взагалі недержавна, позаурядова. Влада з тим не хоче мати нічого спільного.

— *Оскільки й у нас в Україні нині розпочалися ці процеси, то мене цікавить, наскільки болісно це відбулося у вас?*

— Дуже болісно. Багато журналістів втратило роботу. Але zostали лише ті люди, які хочуть працювати в ЗМІ. Не можна сказати, що в нас усе дуже добре в усіх сферах, що роздержавлення принесло лише позитив чи лише негатив. На мою думку, державної політики для ЗМІ в Словаччині взагалі не існує. З одного боку це добре, бо нами ніхто не диригує.

У Пряшівському самоврядному краї (у вас би сказали — в області) невеликі районні газети теж роздержавлені, вони не мають загально-державної реклами. Їх існують лише з тієї реклами, яку дають їм підприємці в своєму районі. А коли район бідний, то і рекламодавців немає...

— *Чи є газети, що припинили свою діяльність внаслідок роздержавлення?*

— Є! Я працював в одному такому виданні — "Пряшівській газеті", яка припинила існування 1997 року. До нашої Оксамитової революції це була типова комуністична газета, яка належала районному комітету Словаччини. Фінансово її утримував районний національний комітет. Так, зреш-

тше, Банська Бистриця, Жіліна, Нітра, Тренчин, Трнава, наш Пряшів і Братіслава. Ми — члени загальнодержавної журналістської організації.

— *Розкажіть трохи про себе.*

— Хоча своєю батьківщиною я вважаю здебільшого українське містечко Свидник тут, на Східній Словаччині, але народився я п'ятдесят років тому в Чехії. Я сам української національності, а наро-

РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ ЗМІ: ПЛЮСИ Й МІНУСИ

тою, як і у вас, коли газета була органом райкому і райради, чи обкому та облради.

Отже, державного тут із газет нічого не залишилося, окрім двох ЗМІ — Словацького телебачення і Словацького радіо. А прес-агенція, де я працюю, вже напівкомерційна. Живемо на 50 % із того, що заробимо, продаючи власний продукт — свої вісті. А решту 50 % до нашого бюджету дає держава.

— *Розкажіть, будь ласка, про вашу спілку.*

— Виникла вона тоді, коли за уряду Володимира Мечіара Словацьчину було розділено за новим адміністративним розподілом — 1996 року прийнято політичне рішення, а з 1 січня 1997 року воно вступило в дію. Виникло 8 країв (областей), і тоді було вирішено, що Пряшівська журналістська організація відірветься від Кошицької. Так що ми розпочали все заново. Але тепер ми не шкодуємо — добре, що відійшли, бо ми самі відповідаємо за себе. Як крайська (обласна) організація, ми є однією з тих восьми обласних організацій, які нині існують, в містах Ко-

дився в Чехії у Маріанських Лазнях, бо моя мама дець 1953 року повірила, що буде краще, коли піде з рідного села, і пішла далеко-далеко зі Словаччини до Чехії (тоді ми були разом, в одній державі — Чехословаччині). Маріанські Лазні (по-колишньому Марієнбад) нині в руках росіян! Це недалеко від Карлових Вар.

Коли було дуже погано з нашим словацьким урядом після 1994 року і коли на його чолі був Вол. Мечіар, — це можна було назвати оновленням комуністичної диктатури, ще гіршої за тоталітаризм! І тоді я всерйоз роздумував, чи буду громадянином Словацької республіки. Від 1 січня 1993 року треба було визначитися з громадянством: чеське чи словацьке, чи подвійне? Мені болісно було вирішувати — моє ж коріння тут, у Східній Словаччині, моя мама живе нині в Свиднику. І я тут зостався.

— *Які форми роботи в журналістській організації?*

— Одна з них — товариські обіди на честь журналістів-ювілярів. Випишуємо собі наперед, хто в

нас від 50 років і більше буде ювіляром і раз у півріччя запрошуємо 8—10 людей на такі зустрічі в ресторані. Подякуємо людям за роботу, колеги можуть поговорити між собою. Дуже добре поспілкуватися зі старшими за віком людьми — вони скажуть, що добре робимо, що — ні. Влаштуємо цікаві спортивні акції.

— *З Україною маєте якісь контакти?*

— Донедавна це було складно: діяли обопільні візи і нам треба було за них платити. (Нині для українців візи безплатні, а для громадян Словаччини, які їдуть до України, — безвізовий режим). Насамперед потрібно розвивати стосунки із Закарпаттям. Я думаю, що наш досвід дуже цікавий для українців, може, й болісний. Коли я бачив Помаранчеву революцію, вона нагадувала нашу Оксамитову.

— *Як Ви ставитеся до нинішнього поділу в Східній Словаччині на русинів і українців?*

— Я не хочу поділяти людей. Добре, хто є русин, хай буде русин! Сам я українського переконання. Думаю, що ми, тутешні "руснаці", — найзахідніша гілка на українському дереві. І не думаю, що русини, які тут живуть, — це самостійна нація. Я про це веду запеклі дискусії! Але до моїх опонентів це не доходить. Жити за демократії непросто. Це приносить чимало непередбачуваних моментів чи ситуацій. Так і в нас із пресою за незалежної Словаччини — багато видань виникло і зникло. Тепер щоденних газет у Словаччині три — включно з давньою словацькою "Правдою" є і німецькі видання.

● **Микола ЧАБАН**, м. Дніпропетровськ

ЧИМ ЖИВЕМО

ВІТАЄМО НОВООБРАНОГО ГОЛОВУ

Щойно в Україну з США надійшов Бюлетень Наукового товариства ім. Т. Шевченка в Америці, в якому повідомляється, що на загальних зборах НТШ-А, в Нью-Йорку було обрано нового голову Товариства доктора Ореста Поповича. А попередній голові Ларисі Онишкевич генеральний консул України у Нью-Йорку Андрій Олефіров вручив премію Фонду Т. Г. Шевченка у 2006 році за багаторічну невтомну подвижницьку працю в українських організаціях діаспори та в наукових і громадських організаціях України, сприяння поверненню на Батьківщину національних культурних цінностей, благодійну культурницьку діяльність.

Орест Богданович Попович народився 18 січня 1933 року в Львові. З 1944 р. із батьками в еміграції. Спочатку в Німеччині, а з 1949 р. у США. У Ньюарку штату Нью-Джерсі 1951 р. закінчив середню школу. 1955 р. закінчив із відзнакою хімічний факультет Ратгерського університету. 1959 р. захистив докторську дисертацію з аналітичної хімії. З 1971 до 1993 року — професор хімії Бруклінського коледжу Нью-Йоркського міського університету. Автор книги "Хімія неводних розчинів" (Нью-Йорк, 1981 у співавт.), низки наукових праць. Член багатьох американських наукових установ. Крім наукових досягнень має великі заслуги з організації шахових змагань українців Північної Америки. Тривалий час очолював ланку шахів Української спортової централі Америки й Канади. В 1980 р. проф. О. Поповичу було присвоєно високе шахове звання "Майстра ФІДЕ". В Україні вийшла його книга "Партії та розповіді шахіста з Америки" (Львів, "Академічний експрес", 1996). Професор О. Попович — один із організаторів української діаспори у США для фінансової підтримки спортсменів України. Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка нагородило його 2000 року золотою медаллю "Будівничий України" за вагомий внесок у розбудову Української держави.

Орест Попович накреслив стратегію майбутньої діяльності Товариства, зокрема виділив такі питання: створення програми для української громади, програма стипендій, грантів для досліджень і наукових програм, видавничу діяльність, співпраця з Товариствами, урядовими й науковими установами України.

Тож привітаємо новообраного голову й Управу Товариства і побажаємо їм плідної роботи.

● **Петро БЕЗПАЛЬКО**, м. Київ

НОВЕ ВИДАННЯ

У ВІНОК ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКУ

За сприяння Хмельницької "Просвіти" побачив світ репертуарний збірник "Вокально-хорова Шевченкіана композиторів Хмельниччини". Його видано коштом родини Венсіл-Бішоп із міста Модесто (США) і присвячено 160-й річниці перебування Тараса Шевченка на Поділлі. Тут представлені твори подільських композиторів на слова Кобзаря, що багато років прикрашають репертуар співаків і хорових колективів нашого славного краю.

● **Тетяна ЗЕЛЕНКО**, відповідальний секретар Хмельницької міської "Просвіти"

— Чи не створюється у Вас враження, що в Україні відбувається гетотизація українського культурно-мистецького простору за рахунок розширення російського?

— Мабуть, було, і в якомусь залишку, даруйте за тавтологію, і залишилось. Нема прориву. У 20—30-ті роки таки був прорив українськості найбільшої сили. Те, що ми називаємо “розстріляним відродженням”. Тобто, той час мав більший прорив. Сьогодні повно розмов і стагнації.

Українська культура може стати ідеологією. У цьому й секрет національної ідеології. Люди, виховані в українськоцентризмі, — інші, аніж космополіти. Кожна культура на певні часи ставить завдання, ретельно проаналізувавши перед тим ситуацію. Програма, прийнята в 90-х — банальна. Група людей, з якою я працюю, ознайомилася із стратегічними розробками в культурідесь понад десяти країн. Франція, наприклад, захищаючись від глобалізаційних процесів, які буквально насуваються на країну, дбає про мову французьку, про своє кіно. Причому, захищаються, зазначаю, французи від англійської навали. А українці повинні захищати себе від...

— “рідного” сусіда.

— Власне, йдеться не про якісь періодичні акції щодо захисту від російської навали, — адже вона виставила українську за межу, відсунула українську культуру на задвірки, на периферію. Ми і досі в цьому стані. Отож на засіданні Національної ради з питань культури і духовності при Президенті України прийнято “дорожню карту”...

— Чия ініціатива назвати програму “дорожньою картою”?

— Президента. То я розглядаю її як паралель із прийняттям стратегічного розвитку культури. Мусимо вийти на створення громадянського суспільства. Ця “дорожня карта” не закрита для доповнень.

Програму що, себто “дорожню карту”, ми напрацювали ще в серпні 2005-го, потім доповнювали. Кирило Стеценко, Анатолій Калиниченко, Сергій Проскурня, Іван Малкович... Я відстоював таку позицію: ми не можемо щось забороняти, нехай буде російська музика, наприклад, але нехай буде обкладена податком. І ринок потроху змінюватиме ситуацію.

— ...Чи знайомі Ви зі складовими Програми з розвитку культури, яку свого часу розробляли в Міністерстві культури під керівництвом Івана Дзюби?

— Ця програма була як на свій час цікавою, хоча, можливо, надто лояльною. А ми повинні бути більш наступальні, активні... Вирішено спробувати відкрити сайт Національної ради.

— Часто чуємо: “фольк” — це українська культура. Це не зовсім так. “Фольк” стає модним, а в перехідний період — модерним “фольком” — це гурти “Мандри”, “ВВ”. Це вже переосмислення фольклорного виконання в модерному звучанні. В академічному мистецтві є імена Сильвестрова, Станковича, Скорика. Остання літургія — досить сильна річ. Щодо сучасної музики, то бачили б Ви, як, скажімо, у Польщі розходяться диски наших гуртів.

А як це все зібрати? Врешті, українці мають за собою 1000 років духовної музики. Опера Данькевича “Богдан Хмельницький” лежала без руху 35 років. А як вона зараз прозвучала!

— Наш Президент — висококультурна людина. Хіба попередні керівники щось тямили у культурі? Проект “Мистецький Арсенал”, наприклад, може змінити історичне обличчя Києва.

— Що Ви скажете з приводу проголошення місцевими радами російської (під маркою регіональної) мови як, по суті, другої державної в деяких областях України?

— У нас уже давно мусується гарний проект: “Схід і Захід — разом!”. Але мало що для цього робиться. Це піна — рішення рад. Це результат політичних дебатів... Повинно бути чітко сказано на найвищому рівні: одна мова — одна держава. Все. Мені часом здається, що я живу в іншій, не своїй, державі. Ми повинні йти в наступ. Активно. А не стогнати, не плакати... Ми живемо, врешті-решт, на своїй землі.

— Як вважаєте — в українському випадку: в нас така ментальність (дещо сентиментально-лакшова) через те, що ми не мали постійної державності, чи не мали державності через таку ментальність?

— У нас нормальний менталітет. Скажі-

ВАСИЛЬ ВОВКУН: «ЛЮДИ, ВИХОВАНІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЦЕНТРИЗМІ, — ІНШІ, АНІЖ КОСМОПОЛІТИ»

Василь Вовкун здійснив близько 150 постановок: державних свят, українських і міжнародних фестивалів, днів української культури і мистецтва в Словаччині, Польщі, Франції, Німеччині, молодіжних масових заходів, альтернативних концертів, оригінальних видовищ. Серед них — постановка опери-ораторії І. Стравінського “Цар Едіп” (Славутич, 1996 р., Київ, 1998 р.), містерального шоу-дійства “Золоті ворота тисячоліть” (Київ, 1999 р.), літературно-мистецького фестивалю “Лесина осінь” (Ялта, 1994—2000 рр.), Фестивалю української культури у Польщі (Сопот, 2000 р.), Дня України на Експо—2000 (Ганновер, Німеччина, 2000 р.).

Як режисер і сценарист, Василь Вовкун, до речі, працює в різноманітних жанрах: автентичному, академічному, молодіжному і модерновому.

мо, я й незчувся, як у Донецьку поміняли таблички в адміністраціях — тепер вони українською мовою. Театр Донецька заговорив українською. І ніхто на мене там не дивився вовком, коли я спілкувався українською. Працювати над цією проблемою треба... Працювати...

— У Польщі, наприклад, повсюдно — польське середовище. Культура для кожного поляка — рідна. Це для нього природне середовище. А ми, коли переїжджаємо з області в область, — начебто на іншу землю потрапляємо.

Візьмімо Чехію початку ХХ століття. Мови чеської й не чутно було, більшість ідентифікувала себе з німецькою культурою. Виробили програму — і держава стала національною державою. Я хочу сказати: якщо задано рух, за якою програмою йти, — прийдемо до бажаного результату. А для пересічного міщанина це звучить так: треба видати указ, що там ще? Підготувати закон — і так далі. Тобто, діяти “зверху”. Нас імперія тримає не тільки через газ чи й якісь інші економічні важелі. Ось недавно Путін збирав представників СНД, пропонував співпрацю інтелігенції з усього колишнього простору СССР. Подивіться, як вони спекулюють темою слов’янства. Адже Київська Русь чи просто Русь — наша тема. Ми — історичні слов’яни...

Відступ, конче потрібний для ілюстрації вищесказаного: “Мы сохраняем (дозволю собі зберегти) мову оригіналу. — Б. 3.) культуру нашої історичної родини, Большой России (підкреслення моє. — Б.3.), поэтому не можем жить и работать порознь”, — оповідає нам, українцям, зокрема директор Державного музею А. С. Пушкіна Євгеній Богатирьов у статті “Интеллигенты СНГ, соединяйтесь!” (Литературная газета. Ч. 15 — 2006. — 12—18 апреля.).

У наступному числі тієї ж газети (ч. 16), уже після “первого форума творческой научной интеллигенции государств-участников СНГ” можна прочитати заголовок “з polegшеним видихом” — “Без барьеров”. У ній натрапляємо на такі “перли”, як: “Но феномен заключается в том, что эта общая гуманитарная база не исчезла, она существует, она живет (чуєте, як вона існує, ба більше — живе? — Б. 3.), более того, она в высшей степени востребована! — іще б пак: мистецькі (і не дуже) колективи з Російської Федерації і днюють, і ночують в Україні, аби ми про них, випадково не забували, ба більше: на телеканалах, у радіопрогранах тільки й чути мову північних сусідів; як сказав нещодавно один із урядовців Росії: що ми пхаємо в Україну газ чи нафту, — культурну, інформаційну інвазію належить здійснювати, це ефективніше.

Що ж, кому потрібен імперський культурний (і не тільки) простір, — як кажуть молоді, прапор у руки. Якщо він уже не здатний мислити національними категоріями. Але, як реалістично підсумував кінорежисер Олег Фіалко,

— Треба видати закон про меценатство. Хоч я в його ефективність не дуже й вірю. Шпарку якусь, аби його обійти, завше знайдуть. Буде вигідно комусь, але не культурі. Повинно бути так: є економічна еліта, є культурна еліта — і вони разом працюють на національну культуру. Український бізнесмен активно вкладає гроші в російську “зірку”, це теж — меценатство, але він працює на чужу культуру. Віктор Ющенко намагається створити таку ситуацію, щоб бізнес працював на українську культуру, на великі проекти.

Ось літературно-мистецьке свято “Лесина осінь”. Кращі музичні сили. Афіші українською мовою. Відвідували його українськи налаштовані. Так тривало два—три роки. А далі зацікавилася російськомовне населення, тепер — аншлаги. За 12 років виросло нове покоління — в університеті, яке розмовляє українською. Поставили мені дві вистави. Ми мусили б працювали в регіонах на більш державному і державницькому рівнях. Комусь, скажімо, треба дати прочитати Лесю Українку, а комусь — Оксану Забужко чи Віктора Неборака...

— Яким бачите нинішній простір культури? Як синхронізувати діяльність центральних і периферійних об’єктів?

— Це дуже велика проблема. Нині ніхто не знає, як діяти в цьому напрямку. Містечковість буває, коли люди замикаються самі в собі, тобто в рамках свого містечка чи селища. Отже, гастрольна діяльність мистецьких колективів — дуже важливий фактор.

Українське село дістало добрий удар за роки незалежності. А село ж — величезний донор нації. І в кожному чую російську музику.

Звичайно, видавати гарні вказівки владним (чи провладним) мужам — це добре, але далі ніхто не контролює їхнього виконання. Варто підходити до цього прагматично: хочеш, щоб у твоїй кав’ярні звучала українська музика, — плати. Сьогодні в цьому матеріальному світі податок має бути добрим регулятором... Врешті, нагадую: немає закону про культуру взагалі. То хто ж контролюватиме всі ті процеси, що відбуваються, скажімо, поза українською волею?

— Що має переважувати — “культура України” чи “українська культура”?

— “Культура України” — це вже мегаполіс. Я з великим задоволенням хотів би на решті через це пройти. Ми, чесно кажучи, надто толерантні до наших аж ніяк не толерантних опонентів.

— Чи комфортно почувається на посаді головного режисера Українського державного центру культурних ініціатив, взагалі — в Києві?

— Звичайно. Були, шоправда, різні періоди. Зараз — однозначно. Навіть відчуваю, що можу якоюсь мірою впливати на процес. Не настільки, як цього хочеться, але все-таки...

— Часто буваєте в рідних краях?

— Я ще досі, маючи 27-річного сина, кожного Різдва чи Великодня вирушаю, точніше, вирушаємо сім’єю, до Мами. Знаєте, зайти в рідну церкву — і якось енергія з’являється. Дивившись на цих спрацьованих, згорьованих життям людей — і думаєш про велике. А ще — не хочу приховувати — приємно, що люди тобою пишаються. Це ж, мабуть, назавжди тут закопана моя пуповина, тут — мала Батьківщина, родина. Мрію подарувати Жовкві свою колекцію старожитностей — найвільний живопис (Марії Прима-ченко, Сколоздрі), вишивки, сакральне мистецтво (зокрема, давні українські ікони).

На Коляду в Києві було відкрито виставку “Кольори і мелодії українських свят”. Глядачі Києва, а також Харкова, Дніпропетровська, Кіровограда, Сум, Полтави мали змогу оглянути колекції з музею Івана Гончара, галереї “Родовід” Лідії Ліхач, сакральне мистецтво, вишивки, рушники з колекцій Президента і моєї, Вовкуна. Черговий пункт виставки — Одеса.

— Ви, бачу, видали книжку прози “Фрески” 2001 року. Як Ви прийшли ще й до літературної творчості?

— Я колись створив книжку новел “Морозяне щастя”. А до написання “Фресок” мене підштовхнула Ліна Василівна — після того, як прочитала мої новели, які я їй свого часу подарував. Запитає: чи я пишу? Так, я ще маю написати...

— Пане Василю! Як кажуть у народі, коли хтось виконує нелегку працю, — Бог в поміч!

●

Богдан ЗАЛІЗНЯК

ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКЕ

Як сумно, коли отримуєш листи від зовсім юних читачів, які вже мають певний негативний життєвий досвід. Адже брудний осад від чужої нетерпимості, злостивих кпинів, життєвих випробувань може залишитися в серці назавжди. Тож не можемо не надрукувати жалібно-саркастичного листа студентки Київського національного університету культури та мистецтв, що оповіла про свої гуртожиткові митарства.

“Я часто згадую свій перший день у гуртожитку. Комендант видав мені велику тумбочку (доставивши до кімнати), відчинив двері мого нового дому й кудись швидко зник. Сиджу я посеред кімнати зі своїм майном і розгублено дивлюся на розлучених моєю появою старших від мене сусідок. Облуплена стеля, засмальцьовані шпалери, неймовірна кількість меблів, тут же ступити ніде. Де ж я житиму?”

Перші тижні були справжнім пеклом. Я хочу дому! Весь час — удень і вночі. Від сильної ностальгії врятувати не могло ніщо! Після тихого спокійного життя в рідній Софіївці мене бентежило гамірне місто. Та згодом я звикла. Наш гуртожиток — окрема частинка шумливого Печерська. Тут свої правила, свій стиль життя, незалежний від Києва. Доля подарувала нам п'ять чудових років у столиці, кожен проводить їх по-своєму, кожен сам вирішуватиме, залишатися тут чи ні. Дехто закохується в Київ із першого погляду, прагне будь-що тут залишитися, а хтось мріє швидше повернутися додому. Пам'ятаю, як моя сусідка по кімнаті, втішаючи мене, сказала, що сумує за гуртожитком навіть улітку. Божевільна! А ось мені, певно, тут ніколи не сподобається.

Сподобалося, та ще як! Оті дівчата, які вперше мене вельми непривітно зустріли, з часом стали моїми найкращими подругами.

ДИТЯЧЕ ПИТАННЯ

УЧНІВСЬКІ “ГРІХИ”

“Здав би до “Музею” погані звички мого товариша. У школі хлопець як хлопець, буває навіть сентиментальний. А вдома — тиран. Б'є сестру, кричить на матір, ображає бабуся. А вони мовчать або плачуть”.

“У цьому “Музеї” я залишила б таку погану звичку моєї подруги, як жадібність. Любить подарунки. А сама страшенна скупердяйка”.

“Як непотріб викинув би почуття помсти до своїх кривдників. Воно у мене дуже сильне. Я з ним лягаю спати і прокидаюся”.

“Боюся смерті, війни і двох учителів”.

“Маю погану звичку час від часу комусь нашкочити і спостерігати за реакцією. А ще здав би звичку ніколи не вибачатися, хоча й винен”.

“Кажу у віці правду, хоч би якою гіркою вона була. І товаришам, і батькам, і вчителям. Але потім дуже страждаю. Не хочеться жити в цьому світі. Можливо, мені саме в “Музеї гріхів” місце. Який експонат правдолюбця!”

БАТЬКІВСЬКІ “ГРІХИ”

“Я здав би безкінечні й багаторічні батьківські докори: “Ти повільно все робиш”, “Ти не маєш друзів, як інші”, “Ти егоїст, індивідуаліст”, “Кому ти потрібен такий?”. Я й сам страждаю від цього вже давно”.

“У батьків ніколи не вистачає часу поговорити зі мною, вони завжди

ТРИМАЙ СВОЮ ТЕРИТОРІЮ!

Кімната стала першою по-справжньому власною оселею. Принаймні я так відчувала, доки комендант не сказав, що моє тут лише ліжкомісце. Ну і нехай, зате моє!

Мабуть, на все життя запам'ятаю, як ми з дівчатами чаювали. Як весело нам було. Ми говорили годинами, а деколи цілими ночами. Слухали музику, самі співали... раділи, як тільки дозволяла фантазія. Ми відчували себе вільними, молодими і надзвичайно щасливими. Та за надмірні веселощі була тяжка розплата. Мій перший залік. Аж досі страшно згадувати. Дочекавшись до останнього, я ввечері сіла вчити свою економічну теорію, мої ж однокімнатниці, немов здурівши, почали співати, танцювати, слухати музику, а на мої зауваження — весело реготали, а згодом ще й книгу з конспектом забрали. Після кількохгодинних сварок, які ні до чого путнього не привели, я ображено лягла спати. Уранці мені урочисто повідомили, що, виявляється, в гуртожитку традиція така — не давати першокурсникам учити перший залік. На щастя — минулося, залік отримала автоматом.

Загалом, перший рік минув весело і без проблем. Мої сусідки, закінчивши університет, виїхали з кімнати. Я лишилася сама. Разом із ними минув період мого веселого і безтурботного життя в гуртожитку. Я була найменша і, мабуть, тому дівчата мені багато в чому допомагали й радили, зрештою, було просто сумно, адже ми були дружною і веселою кімнатою. У нас існувало неписане правило: розповідати одна одній усі проблеми, переживання чи просто цікаві події зі свого життя. Багато проблем ми намагалися вирішити разом, радили одна одній від широкого серця. Кажуть, жіночої дружби не існує. З прихильниками цієї думки можна посперечатися, адже між нами в кімнаті не було жодних заздрощів ні через хлопців, ні через одяг, ні через успіхи. Ми були різні, але кожна ставилася з повагою до інтересів

Фото О. Литвиненко

іншої. Майже з перших місяців свого життя в Києві я поринула в громадське життя столиці. Постійні мітинги, збори, переживання, пов'язані з різними заходами, безкінечні розповіді про свою “Просвіту” — цим щодня я надокучала однокімнатницям. І вони не тільки вислуховували мене, а й намагалися допомогти порадою. Деколи згадую свій перший просвітянський захід у нашому університеті, здається, це був показ і обговорення “Пропалої грамоти”, мене тоді охопив панічний жах, що ніхто не прийде, а дівчата, покинувши всі свої справи, прийшли та привели своїх друзів. На мою думку, один із феноменів гуртожитку — здатність часом перейматися проблемами сусідок більше за власні. Я і зараз в усіх деталях пам'ятаю Лесині фільмування. Це автоматично ставало проблемою номер один для нашої кімнати.

Але той щасливий час сплив, і що далі буде? Яких дівчат до мене підселять? Рекламу фразу “тримай свою територію” я почала сприймати буквально. Мене дуже дратувало,

як нові сусідки кладуть речі на полочки моїх подруг, прагнуть щось змінити у нашій ідеальній, на мій погляд, кімнаті. Обурила мене й кількість моїх однокімнатниць — нас п'ятеро. Двоповерхові ліжка, наче в казармі, місця катастрофічно не вистачає. Як так жити можна? По-моєму, над нами просто знушаються! Уявіть собі, п'ятеро полярно різних людей замкнули на 5 років у маленькій кімнаті, розрахованій на трьох. Ми говоримо різними мовами, у нас різні уподобання, ми слухаємо різну музику. Зрештою, що може бути спільного між інтересами майбутнього юриста й хореографа, менеджера та співака, логічно, що між нами виникають конфлікти. Я не можу весь час слухати російську попсу, розповіді про походеньки по барах, розмови про постановки танців. Декого не влаштовує мій стиль життя. Ми різні і змінюватися ніхто не хоче. З першими сусідками ми навчилися пристосовуватися одна до одної, з теперішніми — ні.

Я гадаю, щоб полегшити життя собі та своїм студентам, наша адмі-

ШКІЛЬНИЙ «МУЗЕЙ ГРІХІВ»

Вісім років я була шкільним практичним психологом і викладала людинознавство — у середніх класах та-психологію — у старших. У які лише драматичні історії не доводилося втручатися! Переконана в одному: учені-психологи, психіатри, медики частіше повинні нагадувати, що дитина не сприймає великої кількості наказів, та й узагалі наказової форми, категоричності.

...Наша Державна художня середня школа ім. Тараса Шевченка гуманніша за масові. Я в цьому переконана, та й учні це підтверджують. Гуманніша. І все-таки...

Учні 6-х і 10-х класів відповідали на одне й те саме запитання: “Якби у школі був “Музей гріхів”, який непотріб ти там залишив би?”. Відповіді примушують багато над чим замислитися.

“при ділі” або роздратовані. Ніде разом не буваємо. Навіть улітку відпочиваємо окремо”.

“Мій вітчим Саша ставився до мене як до доньки лише перші три місяці. А потім як уже не догоджала (варила їсти, мила посуд, прала), бачила його тільки незадоволеним і злим. Одного разу, коли я допізна готувала композицію на художню раду, він підійшов, довго роздивлявся, похвалив і сказав: “Що тобі мама наказувала перед від'їздом у відрядження?” — “А я й роблю все, як мама веліла”. — “Ні, не все. Вона ще стелила постіль і залишалася зі мною”. Допоможіть влаштуватися в якийсь далекий монастир, бо коли я розказала мамі про все, вона відповіла, що в мої 12 років треба вести себе пристойно не провокувати дорослих на “всьяке таке”. Виявляється, Саша їй розповів усе так, як йому вигідно. Жити не хочеться, допоможіть”.

“Дуже страждаю, коли ображає батько. Хочу навіть помститися. Але поки мене щось стримує”.

“Чому вони такі байдужі? Жодних запитань тобі, нічим не цікавляться. Лише зрідка: “Ну, у тебе все нормально?” Починаю розповідати. Ба-

чу, їм не цікаво. Навіть не помітили, як вийшла з кімнати...”

“У мене вдома не знають різниці між критикою і образою. Називають поганими словами. В нашій оселі, мабуть, назавжди поселилися маленькі війни”.

“Чим більше критикують батьки, особливо при свідках, тим більше роблю наперекір. Я їх ненавижду. І посилаю мовчки прокляття”.

“Про концтабори я раніше тільки читав. Відтоді, як у нас з'явився вітчим, зрозумів: наглядчами в концтаборах працювали такі, як він. Завжди злий, не розмовляє, а свариться (нецензурно), бешкетує. Можливо, тому до мене чіпляються всілякі хвороби. А молодша сестричка частіше перебуває в лікарні, ніж удома, хоч мама — лікар “швидкої допомоги”.

“Якби до Верховної Ради обирали підлітків, ми б розповіли, як нестерпно буває жити. Можливо, тоді законом обмежували б права батьків”.

“Здала б до “Музею” лайливі (нецензурні) слова тата і мами. Вони не сваряться, а завжди так спілкуються”.

“Як на мене, батьки бояться любити дітей, щоб не “зіпсувати”. Така ось дивна логіка. Йй, безумовно, місце в незвичному “Музеї гріхів”.

УЧИТЕЛЬСЬКІ “ГРІХИ”

“Моя школа — і вчителі, і педагоги-художники — так вигідно відрізняються від двох попередніх, де я вчився раніше, що “Музею гріхів” у нас не може бути...”

“Я здала б до “Музею” звичку викладачів усіх навчальних закладів думати, ніби ходіння до школи — найбільша радість для дітей”.

“По-моєму, то гріх, коли учитель полюбить нагадувати про помилки та вчинки, скоєні колись. Помилки, які я й сам не хочу згадувати”.

“Якби виправив би до “Музею” звичку вчителів, які вміють “дуже чемно” “прищемити дверима пальці”. На класній годині йшлося про людські вчинки, про подвійну мораль. Я кинув репліку-запитання: “Чи можна називати учнів і вчителів також людьми з подвійною мораллю, якщо вони українською розмов-

ляють тільки на уроках і все. На перервах, поза школою спілкуються лише російською?”. Вчителька відповіла: “Це зовсім не заважає їм бути патріотами і не меншими, ніж ти зі своєю широю українською.” — “Так вона ж може загинути, якщо нею не спілкуватися,” — не втримався я і на підтвердження процитував поручика Лукаша: “Залишилось чехами, але ніхто не повинен про це знати. Я — також чех”. Це і про нас писав Ярослав Гашек, коли створював свого Швейка і писав у Києві у такі ж непевні часи.

Виникають непорозуміння на мовному ґрунті. Цькування з боку російськомовних студентів досить часті і закономірні. “Що ти мені там кажеш, української не розумію, будеш говорити російською, бо ти вже не в своєму забитому хуторі, а в Києві”, — приблизно так вони аргументують власну позицію.

Дехто за такі слова дасть по пиці, а дехто заговорить російською. Навіщо свідомо створювати конфлікти, краще розселити по різних кімнатах, тим самим оберігаючи українськомовність першокурсників. Може, це звучить дивно, але перевірено досвідом — відсотків 90 моїх українськомовних однокурсників під кінець першого курсу заговорили російською мовою. Звичайно, не факт, що, живучи з українськомовними людьми, ніхто не заговорить російською, але хоча б у власній кімнаті не забудуть рідної мови.

Останнім часом у нашому гуртожитку почастишали міжнаціональні конфлікти. Скільки б нам не розповідав ректорат, що всі люди рівні, незалежно від кольору шкіри й віросповідання, расистів не меншає, і наші іноземні гості досить часто ходять битими. Не знаю як, але адміністрація повинна вирішити ці болючі питання, бо мовчазне спостереження за тим, хто кого перемаже, ні до чого доброго не призведе.

Тож життя в гуртожитку виявилось не таким уже безтурботним і веселим, як мені колись здавалося. З часом щоденне свято набридли, інколи просто хочеться тиші та спокою, що в гуртожитку буває досить рідко. Набридли, ні, краще сказати остогидли вічний бруд, завжди несправний душ і перегорілі конфорки на плитці.

Проте до всього звикаєш і пристосовуєшся...”

● **Софія,**
студентка КНУКіМ

ляють тільки на уроках і все. На перервах, поза школою спілкуються лише російською?”. Вчителька відповіла: “Це зовсім не заважає їм бути патріотами і не меншими, ніж ти зі своєю широю українською.” — “Так вона ж може загинути, якщо нею не спілкуватися,” — не втримався я і на підтвердження процитував поручика Лукаша: “Залишилось чехами, але ніхто не повинен про це знати. Я — також чех”. Це і про нас писав Ярослав Гашек, коли створював свого Швейка і писав у Києві у такі ж непевні часи.

Відтоді (з тих зборів) моє шкільне спокійне життя скінчилося. А поперед ще 11-й клас”.

“Відправила б до “Музею гріхів” поганий характер учителів, бо ніколи не усміхаються”.

“У деяких учителів звичка неохайно одягатися, постійно скаргитися нам на скруту. А чи добре це?”

“Чому викладачі обирають собі “любимчиків” і ставлять їм гарні оцінки? Цьому явищу місце в “Музеї”.

“У нас багато вчителів, у яких добре розвинене почуття гумору. А у двох педагогів, не гумор — сарказм, бо сміх дуже дошкульний! Над собою сміються легко, не злобливо, а учням таке слівце можуть припекти, що воно надовго тобі псує настрої, стає прізвиськом. Куди дітись від цього?”.

До якого висновку дійшла я в своїй практиці (а понад 90 учнівських робіт це підтвердило)? Тепло і ніжність не розбещують дітей, як було заведено думати. Милосердя — найцінніше, що є в педагогіці.

● **Таїса МОСТОВА,**
м. Київ

МИСТЕЦЬКІ ІМПРЕЗИ

Двір цей не проминеш, бо не-повторну різьблену браму увінчує напис “Садиба Марчука”, а сам господар обіцяє, що згодом це ще буде і музей. Нехай лишень завершить будівництво під зібрану колекцію старожитностей. Та й на нинішню днину (на диво сонячну, хмари лише для мальовничості пропливали над обійстями) було що показати гостям: унікальну різьблену криницю, сад скульптур, старовинні предмети домашнього побуту. Етнографічні раритети тут поєднані із сучасним мистецьким дизайном, поєвропейськи облаштовані газони і височенні (піднялися аж над дахом сусідньої хати) мальви — ось те природне і творче середовище, де відбуваються пленери, де спілкуються на теми високого мистецтва приїжджі знаменитості, куди приходять односельчани, бо Марчук широко відчиняє браму для всіх на свої свята. Така ідея застосує уяву не кожному художнику — наближати мистецтво до народу — і це в прямому розумінні. Здавалося б, міг створювати шедеври над тихим плесом близької річки, наїжджаючи час від часу до села зі столиць європейських, де вже знає його ім’я, ну, ще виставкою у райцентрі пошанувати своїх земляків. Та не-всипущий Марчук клопочеться грядочками моркви і капусти, та власне всієї городини, яку вирощують у Козичанці. Але дбатиме з педантичністю, властивою йому в усьому (гротесковій пристрасі до порядку, куди тим німцям!) і то лише не так для себе, а щоб запросити на пленери не менш визначних художників. Це на обіді для них ті овочі. А картини, які друзі після пленеру подарують художнику, тепер може подивитися кожен у Макарові. Бо Анатолій Марчук передав свою колекцію у подарунок землякам, створивши перший такий музей в області.

А літні мистецькі свята у його козичанській садибі, за висловом

У селі Козичанка Макарівського району на Київщині відбулося літературно-мистецьке свято “Літні зустрічі в садибі Марчука”. Уже п’ятий рік організовує такі заходи в рамках однойменного мистецького проекту заслужений художник України Анатолій Марчук. Цього разу до мальовничої Козичанки приїхали народний артист України Анатолій Паламаренко, керівник ансамблю “Кобза-оригінал”, лауреат Міжнародних конкурсів Валерій Вітер, заслужений художник України Микола Білик, поети Василь Довжик, Олександр Кавуненко, Анна Багряна, художники Анатолій Буртовий, Іван Пилипенко, Володимир Шолудько, Людмила Тесленко-Пономаренко, а також літератори з Макарівського району Любов Легчилова, Тетяна Ясинецька, Іван Карун.

однієї поетеси, залишають клопоти і смутки всіх гостей за брамою і об’єднують атмосферою сердечності. Вона тим природніша, що сам художник — у вишиванці й солом’яному брилі (ставиться дуже поважно до свого вбрання) перепознає місцевих геніїв із приїжджими знаменитостями: “Як, ти й досі не бував у нашому історичному

музеї? Тож поглянь на того чоловіка, він його створив!” Марчук неймовірно пишається своїми земляками, як і рідним селом, природою, свята завжди завершуються піснями на березі річки, де все пастирально, як на народних картинках: човник у лататті, жовті купави, знайома партитура жаб’ячих концертів. Та ніякого сміття після тих свят

не лишите на березі, де Марчук ще й чорнобризців насадив. І в тому барвистому суцвітті зілля земного та ще вишиванок і пісень у виконанні фольклорних колективів “Чебреці” і “Любисток” ми разом із виконавцем обов’язків голови райдержадміністрації Олександром Віталійовичем Левченком та головою Макарівської районної ради народних депутатів Миколою Даниловичем Вараницьким, (а цього разу саме районна влада допомогла організувати свято у садибі художника) оглядали водойму, яку теж

лежний за полюсом знак до його життєвого прагматизму, який однак теж на користь. Бо маестро чи не власноруч готовий був побілити вапном бордюри на сільських вулицях, так і докорив у присутності всіх гостей сільській владі: чому ж не дбає про охайний вигляд, у Козичанку вже можна було б і зарубіжних гостей привозити по лінії зеленого туризму! Є чим дивувати!

А на нинішньому серпневому святі теж були миті, гідні подиву, веселі й шемливі. Поетеса з Макарова Тетяна Ясинецька була вражена зустріччю із керівником ансам-

НА ТЛІ ВИСОКИХ МАЛЬВ

Виступає народний артист України Анатолій Паламаренко

викопає Марчук на березі: задум творчої людини не одразу збагнеш. Та, як з’ясувалося, це за старовинною традицією зробив “сажалку”, природний холодильник для рибного улову. А я подумала, що таким чином спробував рятувати ріку від заболоченості, за русалок непокоївся. З’являються час від часу на його полотнах такі трепетні постаті у вінках — не вінках: флористичний символ, артистичним рухом скручені у духмяний жмут усі квіти літньої закоханості. Саме така творча стилістика Марчука, внутрішня свобода експресії — проти-

оригінал” Валерієм Вітером повернув її своєю роді роки. Колись ще потрапила на концерт “Кобзи” у районному будинку культури. По закінченні вся публіка залишила залу, а вона не могла відірвати очей від музикантів, які вже збирали інструменти. І ось тоді Валерій, забачивши дівча, вигукнув: “А давайте вжаримо ще для отієї малої!” І “Кобза” співала ще чи не чверть години особисто для неї, що й люди почали повертатися до залу на продовження концерту.

Поезії, які читала Тетяна, були присвятою художникам, як і інші ліричні рядки, які звучали на святі: переважно про світ природи і творчість, і кохання. А я так чекала, коли нарешті нададуть слово жінці у жалобному вбранні, поетеси Любові Легчиловій. Бо світ творчих людей, як і світ природи тим і особливий, що ширший і завжди є прихистком для інших як у святі, так і в горі. Ця жінка переїхала до Козичанки з Білорусі вже після Чорнобильської катастрофи. І недавно втратила трьох юних своїх синів, вражених Чорнобилем.

Ось такі звучали вірші. Такі були зустрічі. Сільські жінки стояли в гурті, схрестивши свої гарні повні руки, як різьблені талановитим скульптором. Тому я й приприсила присутніх там художників: ось тепер і малюйте. На тлі високих Марчукових мальв, що ряхтять аж над дахом сусідньої хати.

ГАРЯЧА ТЕМА

— Нині в Україні зводяться нові церкви, але водночас страждають від несподіваних пожеж, пограбувань і руйнації справжні пам’ятки духовної спадщини. До речі, заклик до збереження історичних і культурних цінностей людства час від часу набуває особливої гостроти.

— Я підтверджую це висловами наших великих попередників, а саме Тараса Шевченка — поета, художника, філософа і Миколи Реріха — художника, публіциста, філософа, адже обоє залишили нам неоціненну художню спадщину. Та для мене важлива і єдність їхніх філософських поглядів стосовно значення краси і ролі культури як рушії людської еволюції. Тарас Шевченко писав: “Какая же непостижимая Божественная тайна скрыта в этом деле руки человека, в этом Божественном искусстве? Творчеством называется эта великая Божественная тайна...”. (“Прогулка с удовольствием и не без морали”). А чи багато наших сучасників знають про Пакт Реріха?

Таємниця творчості полягає в тому, що через Майстра (поета, музиканта, художника) у його творіння входить космічна енергія життя і заряджає потім кожного, хто читає, слухає чи дивиться цей твір. Тому той, хто руйнує творіння — ці магніти, які притягують божественну силу, чи той, хто байдуже спостерігає ту руйнацію, позбавляє людство життєздатності. Пакт Реріха і є той рятувальний “червоний хрест” для творців мистецтва. Пакт передбачає, що освітні, художні, релігійні й культурні об’єкти повинні розглядатися як недоторкані і шануватися всіма народами під час війни і в мирний час. 15 квітня 1935 року Пакт Реріха був підписаний у Білому

ТИШКІВСЬКА ЦЕРКВА: МОЛИТВА ПРО ДОПОМОГУ

Наталія КОНДРАТЬЄВА — київська художниця, яка з 1991 року живе і працює в Німеччині. Вона вже представляла свої твори в столичних музеях і виставкових залах. Остання така виставка відбулася минулого року в Київському музеї російського мистецтва. Нині ж художниця написала ікону “Богоматір Попечительница (Заступница)” для Кирила-Мефодіївської церкви в с. Тишківка на Луганщині. Це її власний заклик до порятунку храму, який має не лише духовну, а й культурну цінність і нині гине. Я записала думки, які висловила під час нашої розмови про ситуацію з Тишківською церквою Наталія Кондратьєва.

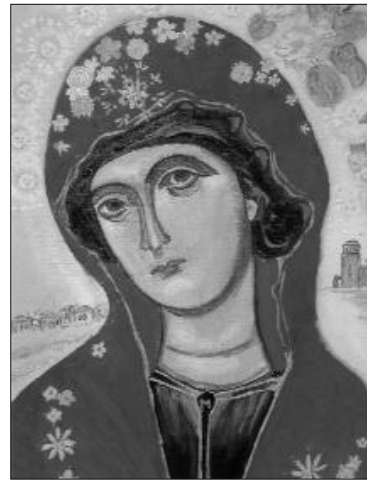
Домі в присутності президента Ф. Рузвельта представниками урядів 21 держави Північної, Центральної і Південної Америки. Після війни до Пакту Реріха приєдналися інші країни.

— Актуальність цього документа у наш час лише зростає, чи не так?

— Безумовно! Нині в нашій державі та й у всьому світі збентежився дух людський і сама природа ніби змінилася. Стільки довкола руйнується культурних та історичних пам’яток! І потрібно нам знов прислухатися до закликів наших духовних лідерів Тараса Шевченка і Миколи Реріха, ще більше привертати увагу до тих культурних магнітів, якими така багата наша земля і які гинуть у затінку нашої неухваленості. Хочу розповісти про дві церкви. Вони дуже схожі зовні, але нині мають різну долю.

Церква Покрови Пресвятої Богородиці у селі Пархомівка Київської області споруджена на початку минулого століття і була врятована від руйнації в 1987 році. Це творіння та-

лановитого архітектора В. А. Покровського, ескізи до мозаїк виконав Микола Реріх. Історію порятунку цього храму мені розповів відомий київський письменник та історик Віктор Киркевич, який був свідком цього і згодом написав книгу про Пархомівську церкву. А історія така. 1987 року в СРСР приїхав син Миколи Реріха — Святослав Реріх. Коли йому розповіли, що церква в Пархомівці неушкоджена, він дуже розхвилювався і розповів, що батько часто згадував про цей храм, але чомусь був певен, що він зруйнований. При зустрічі з Михайлом і Раїсою Горбачовими Святослав Реріх найперше заговорив про Пархомівку. Раїса Горбачова занесла до списку своїх візитів і відвідини церкви в селі Пархомівка. Після цього було в найкоротший час прокладено дорогу до храму і реставраційні роботи почалися прискореними темпами. Нині Пархомівський храм справедливо називають “перлиною архітектури”, “пам’яткою вічності”... А тепер про іншу церкву — свя-

тих Кирила і Мефодія, яка знаходиться в селі Тишківка Марківського району Луганської області. Про цю церкву мені розповіла Оксана Кондратьєва, яка нині живе і працює в Лондоні, але часто приїздить на свою рідну Луганщину. Церква в Тишківці побудована в тому ж рідкісному для України стилі модерн з елементами романської і давньоруської архітектури. Храм зведено на початку минулого століття. Там дивовижної краси мозаїчна підлога. Але, на жаль, лише підлога. Церква спустошена, занедбана, частина вікон розбита, куполи зняті, руйнуються елементи будівлі. Коли я побачила вмираючу церкву в Тишківці, то подумала, що потрібно швидко прокласти дорогу до храму. Але час збігає. Хотілося зробити щось терміново. Я змалювала лик з ікони XIV століття “Богородиця Попечительница (Заступница)” і передала його в церкву через тих тишківців, які, незважаючи на аварійний стан храму, продовжують його відвідува-

ти. Я знала, що “Богоматір Попечительница” знаходиться в Колекції ікон св. Климента Охридського в м. Охрид (Македонія). У мене була її фотографія. Уже після того, як я передала ікону в Тишківську церкву, поцікавилася, хто ж він — св. Климент Охридський? Яким же було моє здивування, коли дізналася, що св. Климент Охридський був першим учнем Кирила і Мефодія. Саме він написав їхні “житія”, організував в Охриді культурний центр, де вперше писалися оригінальні твори старослов’янською мовою.

— Дивовижно, як у цій історії перепелися події давні і сьогочасні!

— У нашому житті немає нічого випадкового. Математично доведено, що випадковість — це дуже велика складність, якої не охоплює наша свідомість. Св. Климент Римський походив зі знатної римської родини. Був учнем Петра і Павла. За переказами, імператор-язичник Троян зіслав його за проповідь християнського вчення на каторжні роботи в Херсонес. Св. Кирило і Мефодій знайшли моці св. Климента Римського в Херсонесі й частину доставили в Рим. А іншу частину св. Великий Князь Володимир доставив у Київ. Так ідея єдності людської культури знайшла своє просторове втілення.

У Києві на найсвятішому місці між Софією Київською і Михайлівським Золотоверхим стоїть пам’ятник Андрію Первозванному, Великій княгині Ользі і святам Кирилу і Мефодію, які освятили нас Божественним знанням. У Тишківській церкві серед уцілілих ікон — ікони святих Кирила і Мефодія. Це символічно. Невже допустимо руйнацію храму Просвітителів?

● Матеріали підготувала
Валентина ДАВИДЕНКО

«БОЖИЧІ» ДЛЯ ГУРМАНІВ АВТЕНТИКИ

ПОРТРЕТ

Жива презентація дебютного альбому фольклорного ансамблю «Божичі» на внутрішньому подвір'ї Гостиного Двору, що на Контрактовій площі, нагадала усім присутнім славнозвісний київський вечорниці, які придумав і втілював у життя Олег Скрипка. Саме він виступив як продюсер і звукорежисер альбому «Божичів», який отримав назву «Котилася ой ясна зоря з неба». Із молодим колективом аматорів-подвижників Олег зустрівся в театрі «Дах», куди приїздив на запрошення Владислава Троїцького — режисера театру й автора перформансів, базованих на народних традиціях. Тоді в Олега й виникла ідея регулярних вечорниць у столиці просто неба, у галереях, у театрах. Стрижем тих супердемократичних і енергетично позитивних акцій власне й стали «Божичі». До цього руху (а вечорниці перетворилися вже на неформальний рух прихильників чистої автентики) приєдналися музиканти, журналісти, студенти, просто київська інтелігенція, яка відчула смак справжнього живого мистецтва.

Отже, «Божичі» репрезентують вокальну й інструментальну музику Придніпров'я України, передусім — Лівобережжя. Цікаво, що

Столична формація «Божичі» належить до кола молодих ентузіастів-сподвижників, які водночас є і виконавцями, і науковцями, і пропагандистами народної пісенної культури. Вони виконують не загальновідомі фольклорні стандарти, а певні етнічні раритети, часом — сивої давнини. В їхньому активі — кілька концертних програм. Деякі з них — вже записані й видані. Отже, це — «Божичі», яких можна зустріти на будь-якому святі або просто на київському Подолі.

фактично весь репертуар ансамблю власноруч записаний його учасниками під час багатьох фольклорних експедицій. Вокальну час-

тину альбому складають весільні, вуличні, застольні, жартівливі пісні, а також пісні рекрутського та чумацького походження. Інстру-

ментальну частину альбому складають танці під старовинну гармонь «венець» та бубон-тамбурин. Усі пісні виконуються із максимальним збереженням стилістичних і мовно-діалектичних особливостей. Регіональне побудовання пісень, зібраних в альбомі, охоплює велику частину Дніпропетровщини, майже всю Полтавщину та Іванківський і Тетерівський райони Київщини. Сьогодні до складу «Божичів» входять двоє хлопців — Валерій Гладунець і Ілля Фетисов і аж семеро дівчат: Марія Фірсова, Ольга Карапата, Катя Ковшун, Наталя Сербіна, Ірина Корінь, Сусанна Карпенко, Анна Архипчук. Альбом «Божичів» видала відома столична аудіокомпанія «Лавіна Music». Диск супроводжує розкішний буклет із текстами усіх пісень і безліччю іншої цікавої інформації. Олег Скрипка, коментуючи вихід альбому, сказав так: «Хочу, щоб наші діти виростали у нормальній країні з нормальною культурною і музичною аурою. Мене жахає те, чим заповнений наш національний ефір. Жажлива й бездарна московська попса і наші місцеві «сердючки» калічать душі дітей. Я не можу миритися з цим. Альбом «Божичів» — це одне з тих вікон, через які видно обрій нашої духовності».

Краще за Скрипку не скажеш. І дай Боже «Божичам» довгої і щасливої дороги.

• **Олександр ЄВТУШЕНКО**

НОВІ ІМЕНА

«ФЛІТ»: НОВІ БУНТАРІ ЗІ ЗНАКОМ «ПЛЮС»

«Фліт» — це зовсім нова, молода й амбітна формація з Івано-Франківська. Належить до кола команд, які чесно, вперто й послідовно торують свій шлях власною працею, потім і кров'ю. Тобто — грають не під фонограму, грають скрізь і завжди намагаються завести публіку. Пісні гурту прості, та не простуваті. Вони щертв наповнені пост-панківським веселем, задиристим драйвом. У текстах багато ремінісценцій соціального плану, очевидна їхня небайдужість до навколишнього світу й відчуття причетності й відповідальності. Свій дебютний диск хлопці назвали «Світ такий...». Альбом — віддзеркалення поглядів молодих на той «букет» проблем, які молодь успадкувала від старшого покоління. «Флітів» вигідно вирізняє те, що виростали вони вже в інших умовах — у незалежній Україні, з відносно високим рівнем особистої свободи, без набутих комплексів рабства й зашореності, без типових «совкових» комплексів. Одне слово — нова генерація з усім, що притаманне поколінню «нових бунтарів». Вони лише починають розчищати собі місце під сонцем. Власне, звідти і жорсткий пост-панк, коли кожна пісня зведена до такої собі формули, трихвилинного ритмічного маніфесту. Почуйте нас! Оцініть нас! Ідіть за нами! Невипадково хлопці вигадали собі образ мультяшного їжачка, маленького, але колючого і впертого. Першими музику хлопців оцінили їхні друзі й колеги, передусім — Роман Калін і Роман Костюк із гурту «Гринджоли», які на власній студії допомагали їм записувати альбом. Окрім того, вони вигадали й записали веселі репліки-вставки, що звучать між піснями. Свою відеографію «Фліт» розпочав із зйомок відео на пісню «Їжачок». Кліпмейкери й режисери — Едуард Скрипник та Ніна Остяк. Пізніше були візуалізовані ще дві пісні: «Таблетка» і «Зганий час» із нового альбому «Заникай». Усе, що було на диску «Світ такий», у новому релізі набуває ще чіткіших рис. Ті ж самі ідеї стають концентрованішими, а емоції виразнішими і гротескнішими. «Своє все зникає», «Не ми», «Що нас хвилює», «Моя планета», «Всі в пошуку» та інші пісні точно акцентують психологічний стан сучасної молоді людини. І відразу знаходять відгук. Гурт «Фліт» доволі швидко знайшов свого слухача, який не байдужий, не лінивий, і не самозаспокоєний. Альбом «Заникай» 2006 року видала київська аудіокомпанія «Ukrmusic» і, здається, тим задоволена, оскільки попит на музику «Флітів» постійно зростає. Сьогодні гурт «Фліт» — це Володимир Новіков (вокал, гітара), Андрій Марків (гітара, бек-вокал), Михайло Копієвський (бас-гітара, бек-вокал), Ігор Озарко (ударні інструменти).

• **Олесь САМ**

ФЕСТИВАЛЬ

ЕТНОЛІТО 2006

Усі бажачі бачили на власні очі й чули на власні вуха Народне Купальське дійство та Гала-концерт за участю відомих українських артистів: дідусів-ветеранів української естради, ВІА «Кобза», які в грудні минулого року відсвяткували своє 30-річчя; справжню чаклунку Купальської ночі — чарівну Анжелику Рудницьку, яка співала й танцювала, і весь вечір була справжньою господаркою свята; гурти «Гайдамаки», «Мандри», котрі не лише підтримують язичницькі свята, а й своїм прикладом залучають молодь до таких заходів і таким чином зміцнюють почуття патріотизму, яке так необхідне нашій молодій державі; українських народних рокабілів — гурт «От вінта», від гуркоту музики котрих були у захваті геть усі — такої запальної музики тут, на Полтавщині, ніхто й зроду не чув, їм підспівували й пританцьовували не лише всі глядачі від малого до великого, а й суворі охоронці правопорядку — добре хлопці грали, весело співали.

Місток між минулим й сучасним — «Orkestr Янки Козир» був відверто епатажним, оригінальним і новим, а несамолюбний потужний спів солістки радісного

театралізованого арт-готік-фольк-класик-рок-шоу у світлі місячного сяйва бентежив до нестями та й оригінальні костюми і психоделія дійства додавали містики та феєрії.

Билинних рокерів із самої Хортиці — гурт Хорта, що органічно поєднали модне (хіп-хоп) і автентичне (фольк) звучання. Для них «ЕТНОЛІТО» — це новий погляд на стару музику, а не якась там «шароварщина», як вони стверджують.

Вразив показ купальської колекції одягу в сучасній інтерпретації, який представляли красуні з Центру «Український костюм» Київського державного технікуму легкої промисловості. Колекція «Купальська ніч» молоді авторки Олександри Шаповалової, під проводом досвідченої керівниці Ольги Анатоліївни Філоненко, дивувала та радувала: вишукано, красиво, а на додачу справжнє українське, ніби з бабусиної скрині тільки-но дістали, а як придивитися пильніше — сучасне модне, виконане дуже майстерно, з великою любов'ю та вмінням.

Усе було, як годиться: і віночки дівчата спускали на воду, й через вогнище всі стрибали: спочатку поодино, а потім парами, й салют із феєрверком розтинали зоряне небо, погода сприяла. Зусиллями багатьох людей свято вдалося. Одне слово — СВЯТКУВАЛИ!

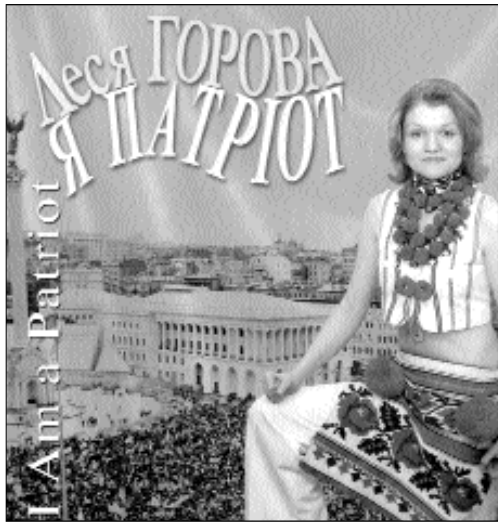
• **Світлана БАДЕРА**

ЛЕСЯ ГОРОВА: «БУТИ ПАТРІОТОМ — ЗНАЧИТЬ ЛЮБИТИ ЖИТТЯ»

ПОЗИЦІЯ

За п'ятнадцять днів невинного музично-політичного карнавалу Помаранчевої революції ми побачили й почули багатьох артистів, кожен із яких віднайшов у власному архіві пісні, що пасували Майдану. Кожен із них мав свій ступінь переконливості, свій рівень співзвучності подіям і настроям. На мій погляд, пісні, які задовго до Майдану написала Леся Горова, якнайкраще резонували з відчуттям, яке об'єднувало мільйони сердець.

Це було відчуття колосального потягу до свободи, до правди. Відчуття, в якому злилися і протест, і позитивний рух. Перед тим як дати назву альбому, пісня «Я — патріот» стала одним із найяскравіших хітів Майдану. Пісні «Тюрма», «Розкидана країна», «Не бійся» містять високий «градус» громадянського сумління. Це — стрижневі треки альбому, який створили автор музики і слів Леся Горова та аранжувальник і гітарист Юрій Товстоган. Саме тому цей альбом — рідкісний зразок сучасної громадянської лірики —

заряджає енергією і вірою в позитивні зміни в країні. Взагалі, контрастне рокове звучання альбому не типово для творчості Лесі Горової, яка багато працює з дитьми, пише ніжну лірику, працює в класичній манері. Роковий струмівня вніс Юрій Товстоган, а точніше — його музичне мислення і його гітара, яка вміє бути жорсткою, агресивною або зворушливо-тендітною. І найголовніше, цей альбом — спонтанний виписок того, що найбільше, того, що з болем виливалося в слова й звуки. Ось як сама Леся пояснює зміст того, що вона пропонує слухачам: «Мої пісні дуже часто допомагають мені

знаходити вихід із різних життєвих ситуацій, піднімають мій дух. Саме тому я дарую їх вам. Чому я назвала свій диск «Я — патріот»? Бо бути патріотом — значить бути сильним, уміти захистити все те, що тобі рідне й близьке, те, за що вболіваєш. Бути патріотом — значить любити життя, уміти прожити його гідно й цікаво, просто йти вперед своєю дорогою. І нехай на цій дорозі будуть із вами мої пісні. Вони зроблять вас сильнішими, допоможуть здійснитися вашим мріям. І хай щастя усміхнеться кожному, хто в нього вірить».

• **Олександр ЄВТУШЕНКО**

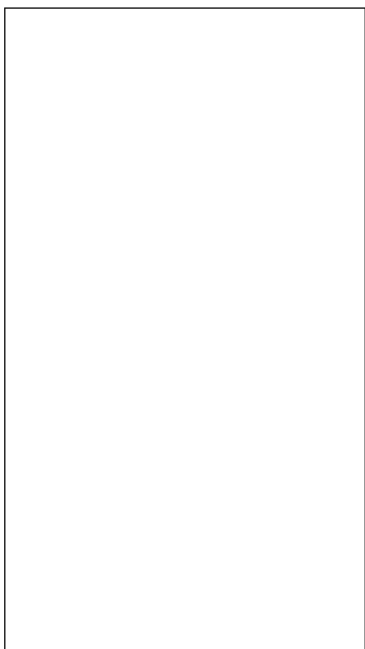
Згадую цикл програм “міс Всесвіт”, із яких я подивилася тільки одну, а далі якось перехотілося, і ось чому. Дівчата (претендентки на право представляти Україну на конкурсі “міс Всесвіт”) пройшли перевірку на зовнішність, на вміння ходити, одягатися, роздягатися і малюватися, аж ось черга дійшла до перевірки рівня загального розвитку, освіченості й інтелекту. Кожній із них поставили просте, здавалося б, запитання: скільки років незалежності України? Відповіді красунь були такі: “Ой, не помню”, “около десяти”, “кажется, где-то десять”, “Конституцию приняли летом 1996-го, значит, десять”... І ніхто не відповів правильно... І ніхто з гіпотетичних “міс Україна” не міг вільно й грамотно висловитися українською мовою. Для таких можна винайти хіба титул “міс Перекоптіполе”, але який стосунок, окрім територіального, мають вони до України?..

Отож ми дожилися до нової річниці незалежності. Нового вихідного, нових святкових виторгів, нових концертів, гульок і великих смітників на ранок. Із приводу чого — якось воно забувається... Люд радіє вихідному, хлібу й видовищам, а не якійсь там незалежності.

Люд не здогадується про те, що історія хвороби тільки почалася 15 років тому, і танцювати можна хіба на похороні власного здорового глузду.

Я давно знала, що межа між нормою і патологією в питаннях душевного здоров’я досить розмита. Також я знала, що за всю історію медицини проміжок між цими двома крайніми точками суттєво скоротився, став умовним. Але в якійсь момент я зрозуміла, що наша країна побила рекорд цієї умовності: тут нормальним вважається ненормальне, а здоровим — хворе. Тут спостерігаються вельми цікаві для науки, ніде в світі не описані синдроми — поки що мені вдалося класифікувати тільки чотири найосновніші.

Синдром драного чобота носить характер загальнодержавної епідемії. Розглянемо на прикладі типової історії хвороби: родина хворих. Мати, народжена в українському селі, за самовизначенням “хоч-лушка”, поїхала вчитися до Києва, після численних упертих спроб стати “нормальною”, вийшла заміж за “благородного, русского”. Процес її “очеловечення” полягав у вивченні “человеческого языка”, але оскільки вона не міс Дулітл, а Проня Прокоповна, а “благородному” Голохвостому було да-а-а-алеко до фонетичного генія професора Хігінса, то й вийшов гібрид бульдога з носорогом. Гібриди першого покоління, згідно з законом Менделя, успадкували ці аномалії три до одного, а оскільки їх було двоє, то обоє народилися дефективними, тобто, по-сучасному, крутими. З пелюшок випльовували українськомовну частину материнного молока й гидливо кривилися, русскоязычну ж, як риба на суші, хапали аж до гикавки. У процесі власного розвитку, маючи в генотипі “папину” домінантну ознаку, ті двоє бульдогоносорогонезнаюхто, контролювали й материн розвиток повсякчасним нагадуванням: “Мама, гаварі па-челавчески, не пазорь нас”. І тільки зі своєю сусідкою, також хворою, вона могла сховатися за чаркою ?Водкі українскай”, і тоді вже, “втративши стид і сором”, говорили вони по-своєму, і то був великий секрет від їхніх високоблагородних мужів та ще високоблагородніших синів. Коли ж вони вдвох йшли в магазин на закупи, дотримувалися тільки правил хорошого тону: “Будьте

добры...”, “скажіте, пажалуйста”, “я вам признательна”, “благодарю”. І йшли високоблагородні дами з високо задертими носами, аж смішно було на них дивитися так само, як і гірко. Вони вмиваються, чистять зуби, розчісуються — нібито живуть, а насправді являють фактом свого існування та функціонування величе-е-е-езну мильну кулю апології Глупоти. І, зрештою, хай усі на світі драні чоботи приймуть мої ширі вибачення, їх незаслужено “окрилатили”. Визначення “дурний, як драний чобіт” безнадійно застаріло. Приїжджайте в Україну — і ви переконаєтеся в цьому. І чоботи тут ні до чого, ще раз вибачте, в медичну термінологію попали!

Синдром собаки Павлова.

ПОПУЛЯРНА СУЧАСНА ПАТОПСИХОЛОГІЯ або ЧОБОТИ НЕ ВИННІ

Уникну детального опису техніки експериментів, які проводив над собачками І. П. Павлов, коли досліджував фізіологію харчування, за що згодом отримав Нобелівську премію. Скажу лише, що процедури були не з приємних, але визначалися як “максимально гуманні”. Завдяки цьому ми багато знаємо про тварин, але людина лишається загадкою. Так-от, песики докотилися до того, що страшенно раділи тому, що можуть прислужитися, махали хвостами, коли до них приходили дяді в білих халатах, мало не самі йшли під скальпель, мовляв, якщо для вас це так важливо, будь ласка, ріжте, не соромтеся. Для цього синдрому характерна саме така поведінка. “Ріжте душу, ріжте совість, а я перед вами ще й хвостиком помахую”. Та від такого несамовитого завзяття в наших “собак Павлова” мусили вже повідпадати хвости!

Синдром зіпсованої мавпи. Ми перепросили чоботи, собак, пора перепросити мавп. Бувши мавпою, мені було б неприємно почути, що хтось когось, мовляв, “мавпує”. Як на те, краще вже називати це “людинуванням”, бо мавпам до нас далеко. До еволюції вони були краші, а в процесі еволюції, тобто в процесі перетворення на нас вони зіпсувалися. Зрештою, почитайте літературу про поведінку мавп і знайдіть десять відмінностей. Логічно припустити, що в деяких особин перетворення на людину

пройшло безперешкодно, а в деяких відбувся якийсь системний збій, коротше брак, тобто ні се ні те — зіпсовані мавпи. Знову ж таки, якщо згадати закон три до одного, то виходить, що ми маємо 25 відсотків зіпсованих мавп і 75 — чистокровних людей, але щось мені підказує, що навпаки...

Оскільки зіпсована мавпа від мавпи відбігла, а до людини не добігла, її часто мучить мавп’яча лихоманка — вона нічого не може зробити, не озирнувшись довкола й не знайшовши “правильного” алгоритму поведінки; тотально це проявляється в масових психозах, які мають бурхливий маніакально-депресивний перебіг, тобто якщо сьогодні зіпсовані мавпи усією зграєю виступають за Україну, завтра з іще більшим запалом течія понесе їх проти. І нічого їм не вдієш, на те вони зіпсовані мавпи...

Синдром гуморальної туги (від лат. humor — рідина). Окремої уваги заслуговує українське пияцтво. Знову ж таки нас незаслужено образили байдужістю, яка не може не обурити. Книга “Почему пьют новые русские” стала бестселером, а от такий унікальний, іманентний, самобутній, гостро-трагічний, забуттєво-ліричний, мрійливо-песимістичний, демократичний, вільний і незалежний алкоголізм, обтяжений так званою українською ідеєю, не удостоїли честі стати темою монографії. Але ж бо це славне “лихо давнє й сьогочасне” — багатющий матеріал для дослідження, тільки б дослідник після заглиблення в тему зумів із неї випірнути живим і — головне — психічно здоровим. Нові українці п’ють не від добра, ще б пак, горілка — не мед, і не так легко її пити. Вони п’ють із горя, бо ж нічого більше не лишається, ніж поринути в забут-

Отож перший етап лікування — повна детоксикація мізків від тирси, вух від локшини і рук від крові. Потім — інсталяція пам’яті й сірої речовини. Потім — тренінги, тобто тривале перебування у виправній колонії з метою виховання почуття власної гідності, для особливо тяжких пацієнтів допускається повний спектр психокорекційного арсеналу: від м’якої “роз’яснювальної” і тяжкої електрошокової терапії до супер-ефективної — “биття визначає свідомість”, за принципами якої биття здійснюється, аж доки сформується і “визначиться” свідомість.

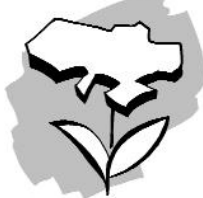
А для тих, хто volens-nolens перебував у контакті з інфікованими короткий або тривалий час, слід дотримуватися принципів психопрофілактики та психогігієни — свого часу їх описав великий український психолог Іван Сікорський, але ж нашому люду хочеться “помодньому”: дзен, йога, даосизм, тибетське довголіття, медитація, релаксація, рольфінг, холотропне дихання... **тільки не своє.** Своє — покинули, як мерців минулому, та й ну навприсядки через гай, аби від отари не відбитися, наздоганяти дзвін, якого на власні вуха ніхто й не чув. “Не плакати, не сумувати, а розуміти”, і ще, сказала б я, сміятися. Сміятися безжально, бо для глупоти немає зброї жалючішої, ніж розумний, нищівний сміх.

А для тих, хто наївно вважає, що уникнув контакту з абсурдом, слід — перед самим собою — пройти своєрідний тест. Чи озирається ви іноді радісно-здивовано, коли, йдучи вулицею Києва, раптом чуєте розмову молодих людей українською мовою? Чи з’являється в душі маніакальне піднесення, коли симпатичне хлопча на дитячому майданчику лепече “тату!” І чи не впали б ви з дивана, коли по телевізору міс Україна на конкурсі “Міс Всесвіт” зненацька представила б не тільки наочний посібник із жіночої анатомії, а й красу солов’їної мови?... Ага, а кажете, що здорові... Здорові люди не дивуються нормальним речам, для них тільки десь в Африці буде природно стрибати до стелі чи то пак до пальмового листа, зачувши неймовірну дивину — рідну мову!

А рідна мова — це природно, і бути сильним треба не тільки в ній. Цей — для всіх націй — **необхідний мінімум** — у нас чомусь стає **непосильним максимумом**. Уже час бути не просто українцем, раритетним носієм мови. Мову має нести не тільки художня література, фольклор і мовознавчі праці, так ніби українська мова носить усуціль фізіологічну спеціалізацію, а ліва півкуля мозку нації — німа. Мову має нести економіка, математика, хімія, фізика, технічні науки; медицина, яка **насправді має свою термінологію** (а ми маємо право на історії хвороби українською мовою), і нічого виправдовуватися тим, що за царя Гороха викладали російською мовою! Пригадайте краще, скільки сот латинських назв завиграшки вивчили! А латина, як на мене, трішки важча, ніж українська. Але ж то — як на мене... Мені взагалі цікаво знати термінологію ще й англійською і, бажано, німецькою, — а що як поїду туди на стажування? Там же, очевидно, не пройде номер “*Я уже двадцать лет здесь живу, а вы всё никак русский язык не выучите*”... Там же люди — здорові... Депортують додому і забороняють в’їзд у свою країну на тисячу років уперед, і довго дивуватимуться, наскільки еволюція зіпсувала мавпу.

Мавпа принаймні мугикала собі по-мавп’ячи і не вважала, що коли закукурікає, то стане благородною дамою.

Оляна РУТА

ЗАПОВІДНА СПРАВА

раїни знаходиться 19 (48 %), решта 21 (52 %) підпорядковані іншим центральним органам виконавчої влади, вищим навчальним закладам, державним науковим організаціям, зокрема: Державному комітету лісового господарства України — 10, Національній академії наук України — 5, Українській академії аграрних наук — 2, Міністерству освіти і науки України — 1, Київському національному університету ім. Тараса Шевченка — 1.

Подібна ситуація і в історико-культурній сфері. Так, Державна служба охорони культурної спадщини у своєму віданні з 62 має лише 11 (менше 18 %) історико-культурних заповідників. Решта — підпорядковані іншим органам державної влади (зокрема Мінбуду, місцевим держадміністраціям).

Постає цілком закономірне питання: як здійснювати державне управління

копні ґрунти (що вивчає педологія), спори і пилок рослин, кістки вимерлих тварин геологічного минулого (палеонтологія). У ньому — “законсервований” час, до рога у вічність...

За твердженням англійського дослідника Арнольда Д. Тойнбі (“Дослідження історії”, 1995), історію треба не просто читати, розуміти (цього замало!), а й пережити ще раз — психологічно (як кажуть — всіма фібрами душі). Утім, наш земляк Микола Гоголь, піднімаючись на Голгофу, пробував відчувати те, що переживав Ісус Христос.

Професор Джей Еплтон із північної Англії у книзі “Переживання ландшафту” (1975) також доводить, що природний ландшафт, загалом, потрібно не лише споглядати, а й відчувати кожним своїм нервом. А відомий британський географ XX ст. Воган Корніш у своїх уні-

ми, каплицями, де здійснюється подібне дійство духовного єднання (та очищення) сучасної *Homo sapiens* зі світом, що існував, і пришлим (прийдешнім), та створеною Богом природою — повинні стати (і завжди були, на 0,99 відсотків людської історії) заповідні місця. За словами класиків філософії, людина вийшла з природи, і тепер, хоч у такій формі, мусить підтримувати з нею духовний зв'язок, втрата якого призводить до бездуховності (що вже спостерігаємо довкола).

Тобто теперішні ландшафти (вочевидь, заповідні) треба трактувати як системи асоціативні, інтегральні, водночас історичні, в основі — природні. До слова, подібне розуміння ландшафту відображено у Європейській ландшафтній конвенції, прийнятій під егідою Ради Європи (Флоренція, 20.10.2000) і ратифікованій Верховною Радою України (07.09.2005). Цією конвенцією ландшафт визначається “в якості необхідного компонента людського середовища та основи ідентичності, відображення різноманіття культурної і природної спадщини”. І, відповідно до неї, сприймається таким, яким він є насправді.

Якщо природа — основа матеріального (біологічного) ества людини, то культура, історія народу створюють засади його духовного життя. Тобто матеріальне і духовне почало людини, як живої істоти і соціуму, невіддільні, їх не можна відокремити.

• В. ГЕТЬМАН

ТОПОНІМІЧНА РОЗВІДКА

СОКАЛЬ, СОКОЛІВКА, СОКІЛ: ЗВІДКИ ПОХОДИТЬ НАЗВА?

Як жили наші предки в давнину? Якими промислами займалися, щоб забезпечити собі прожиток? Зрозуміло, що на ці питання хоче почути відповідь кожен, хто цікавиться історико-краєзнавчою тематикою.

Кілька століть тому терени Львівщини були наддивовижно багаті на різну звірину: зубрів, лосів, оленів, сарн і пернатих. Звісно, що пріоритет на полювання, тобто на лови (як називався тоді цей промисел), мали пани, які були власниками великих земельних і лісових угідь. У деяких повітах селяни мали повинність, за розпорядженням старости, 12 днів на рік йти на лови. Терени, призначені для полювання, звалися ловища або перевісища.

Для панів лови були розвагою, для бідного люду — заробітком. На загороджених ділянках, які називалися звіринцями, ловчі, тобто мисливці, що були на службі у вельмож, тримали козуль, зайців, оленів, пернатих. Ще в XIV столітті в Жовкві були магнатські звіринці. І понині на Львівщині збереглися урочища, які носять ці назви.

На пернату дичину полювали із соколами, які пройшли спеціальний вишкіл. Цей хижий птах — сильний, стрімкий, відважний — був надійним помічником ловчим і забезпечував добрі трофеї. Отож походження назв багатьох населених пунктів у нашому краї пов'язують із соколиним полюванням. Так здебільшого відповідають народні перекази.

У контексті сказаного вище в поле нашого зору потрапляє село Соколівка, що в Надбужжі. У глибоку давнину воно називалося Соколівка-Гетьманська, і перша офіційна згадка про нього датована 1645 роком. А неофіційна — набагато раніше: 1016 рік. Припускають, що соколівецьке Замчище (або Підзамча) було оборонною станицею княжого Пліснеська, розташованого приблизно на відстані 11 кілометрів. На це вказують сліди оборонних валів. Такі назви прилісків як Сокіл, Підсокіл також не випадкові. Отож можна висловити припущення, що у соколівецьких лісах полювали із соколами княжі дружинники з давньоруського Пліснеська.

Є відомості, що в XVIII—XIX ст. Соколівка була містечком, у якому процвітала торгівля (росіяни привозили продавати на ярмарки коней), працювали пивоварня, пилорама. А на фірмі Якова Супранівського відливали церковні дзвони.

А тепер звернімо увагу на герб міста Сокаля. Найдавнішу сокальську печатку зареєстровано на документі за 1565 рік. У центрі — герб міста: на заокругленому щиті зображено сокола з відведеними назад крильми, що сидить на брусі. Це називний символ, що вказував на назву міста. І в подальших дослідженнях сокальських печаток також неодмінно був зображений цей птах.

• Ігор БІДЮК, с. Йосипівка Львівської обл.

ПРИРОДНА І КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА — СКЛADOVІ ДУХОВНОСТІ

У нинішніх природоохоронних концепціях людина розглядається виключно в аспекті економічних стосунків безвідносно до нації, етносу, природи, культури, тобто без національних надбань у сфері природної та культурної спадщини. Відтак одним із раціональних шляхів збереження етнокультурного (традиційного, національного) ландшафту все виразнішою є необхідність науково-пізнавального освоєння національної природної та культурної спадщини.

Якщо взяти до уваги загостреність і важливість в українському суспільстві проблеми збереження національної спадщини, то вона особливо відчутна в контексті гуманістичної цінності ландшафтних об'єктів заповідної природи та розміщених у їх межах історико-культурних пам'яток.

Природа, що зберігається на заповідних територіях, має ще багато неусвідомлених людиною цінностей. Через неповноту та поверховість сучасних знань вони не можуть бути виявлені сьогодні.

Одна з таких ще не до кінця усвідомлених суспільством цінностей — гуманістична. Вона властива природним та історико-культурним заповідним територіям і об'єктам, які повинні служити святій справі патріотичного виховання, особливо молоді, в душі шанування рідної природи, культури та історії.

Велика гуманістична цінність притаманна природно-заповідним територіям — національним природним і регіональним ландшафтним паркам (“Святі Гори” на Сіверському Дністі, “Дністровський каньйон” на Тернопільщині), заказникам (“Великий каньйон” у Криму), дендропаркам (славнозвісний уманська “Софіївка”, “Олександрія” у Білій Церкві), паркам-пам'яткам садово-паркового мистецтва (“Тростянецький” на Чернігівщині) і, безперечно, історико-культурним об'єктам

України (зокрема віднесеним до Всесвітньої культурної спадщини: Києво-Печерська лавра, Софійський собор у Києві, “Старий Львів” (Ринкова площа); пропонується включити до цього списку “Стару фортецю” і загалом, Національний історико-архітектурний заповідник “Кам'янець”).

Нинішнє тотальне нищення природи стало тим чинником, що призвів, закономірно, до зворотної дії — формування цілої природоохоронної (заповідної) галузі. Для забезпечення державного управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду в складі Мінприроди, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2001 р., існує урядовий орган — Державна служба заповідної справи. Іншою постановою Кабінету Міністрів у складі Міністерства культури і туризму України 30 березня 2002 р. була створена (теж як урядовий орган) Державна служба охорони культурної спадщини (на сьогодні з 10-ти штатних працівників!).

Який стан заповідної справи в державі, як здійснюється управління її національним надбанням — природною і культурною спадщиною? Хто нині працює у цій галузі?.. Якийсь хитрий лісничий керує установою природно-заповідного фонду.

Складається враження, що заповідна справа стала чиймсь удільним князівством, де можна “не засвічуватися”, тихо і спокійно заробляти пенсію.

З існуючих 40 установ природно-заповідного фонду (біосферних і природних заповідників і національних природних парків) у сфері управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища Ук-

такою “розкиданою” заповідною справою? Відповідь начебто ясна як білий день: вершиною управлінської піраміди в цій галузі, згідно з людською логікою, повинен бути один державний орган, один господар. Життя диктує — необхідний єдиний центр управління природно-заповідним фондом та історико-культурною спадщиною.

Та спробуємо підійти до цього, все ж таки, доволі непростого питання обґрунтовано. Так от. Нині набуває визнання, а то й побутує вже, інтегроване розуміння ландшафту як цілісної природно-культурної системи, що дозволяє говорити про територіальну сумісність природної і культурної спадщини.

Зазвичай, у заповідному ландшафті сумісно з природними співіснують елементи матеріальної культури, включаючи автентичні сліди історичної життєдіяльності людини (городища, кургани, ділянки археологічного культурного шару тощо). І духовної культури теж! Французький філософ П. Тейяр де Шарден у своїй книзі “Феномен людини” (1987) приблизно це називає Духом землі. Заповідний ландшафт (у класичному розумінні) закарбував пам'ять про минуле, про багатовікову історію, у ньому живі добро, мораль, інтелект. У ньому не тільки ви-

кальних працях “Пейзаж і зорові відчуття” (1936), “Красоти пейзажу: географічні дослідження” (1943), досліджуючи естетичні якості ландшафтів Великої Британії, описує свої переживання від перебування у них.

Такими святимишами, такими природними храма-

ВУЛИЧНИЙ ФОТОГРАФ

От уже позаду й медовий спас. Майже позаду літо. Збираємо врожаї. І серед солодких і духмяних плодів землі та матінки природи найбільше диво — це мед. Неначе рідкий бурштин, справді коштовний, він увібрав у себе найкращі аромати та сонячні промені. Смачного!

“Можна творити поезію високого патріотизму, ні разу не вживши слів — батьківщина або вітчизна; можна проінняти творчість палкою любов’ю до України, ні разу не вживши слова Україна; можна писати й пристрасні любовні поезії, не вживши слів любов чи кохання. Бо поезія — не називає, а пориває. Цього не знає більшість наших молодих і літніх претендентів на звання поета. Це добре знала Олена Теліга”. Так Гр. Шевчук (Юрій Шерех) сказав про мужню і красиву жінку, яка обрала шлях звитяги й боротьби і йшла ним до кінця неохитно, поклавши життя на вівтар боротьби за українську державність. Цю високу офіру здійснив і її вірний друг і чоловік Михайло Теліга.

У розвої української духовності є приклади, коли подружні пари спільно йшли по шляху формування й утвердження національної самосвідомості: Пантелеймон Куліш і Ганна Барвінок, Олена Пчілка і Петро Косач, Олександр та Софія Русови і багато інших. Окрім спільного подружнього життя, виховання дітей, їх об’єднували високі громадські та політичні ідеали. Михайло та Олена Теліги — з цього числа українських патріотів.

Олена Шовгенова і Михайло Теліга познайомилися в еміграції, куди їх закинула доля після довгих поневірянь. Під час визвольних змагань родина Шовгенових переїздить до Києва, де батько Олени веде активну політичну діяльність — він член уряду УНР. А згодом — прощання з Києвом, який для Олени став рідним і святим, і трагічний “ісход” — еміграція.

У Празі Олена закінчує матуральні курси і 1925 року вступає на історико-філологічний факультет Українського високого педагогічного інституту імені Михайла Драгоманова. Там, у Празі, відбулося її знайомство з Олексою Стефановичем, Олегом Кандибою (Ольжичем), Галею Мазуренко, Оксаною Лятуринською. В Подєбрадах, куди часто приїздила до батька, ректора Української Господарчої академії, познайомилася з Євгеном Маланюком, Юрієм Дараганом, Леонідом Мосендзом. Трохи пізніше усі вони стануть єдиною творчою спільнотою, яка увійде у світову культуру під назвою “празька поетична школа”.

Узимку 1924 року у Студентському домі у Празі “Видавництво Української Молоді” влаштувало вечір, активну участь у підготовці якого брала енергійна й непосидюша 18-річна Олена. Українська громада підготувала концерт, і на ньому з величезним успіхом виступав бандурист Михайло Теліга. Згодом зібрані кошти пішли на видання збірки талановитої поетки Галі Мазуренко — колишнього вояка армії УНР, нагородженої у роки визвольних змагань за відвагу найвищою відзнакою — орденом “Залізний хрест”.

До цього часу Олена Шовгенова — мила, екзальтована, жвава дівчина, яка спілкується переважно зі своїми ровесниками-емігрантами, здебільшого з російською “золотою молоддю”, бере участь у молодіжних вечорах, живе безтурботним життям. У недалекому минулому — “північна Пальміра” — Петербург, у якому пройшли дитинство та юність, закоханість у поезію “срібного віку”: Ахматової, Блока, Гумільова, Мандельштама... І хрещена мати Зінаїда Гіппіус — неабияка поетеса. Російськомовне оточення і у Празі, і вдома, де батьки з синами й донькою, а ті між собою, розмовляли виключно російською. І якесь, на перший погляд, ніби віддалене ставлення до українства, хоча й не цуралася його, отого українського, бо колишніх вояків армії УНР та членів їхніх родин у Чехо-Словаччині було понад 30 тисяч. Завдяки президентові держави Томашеві Масарику вигнанці української землі отримали тут не лише політичний притулок, а й можливість отримати українську освіту (прецедент небувалый!), тож крім українських гімназій тут були створені Український вільний університет, філософію в якому студіювали Олекса Стефанович, Олег Ольжич, Іван Колос, Андрій Гарасевич та інші представники “празької школи”; Український високий педагогічний інститут імені Михайла Драгоманова, в якому викладала, зокрема, Софія Русова, і її блискучі лекції з педагогі-

ки слухали Юрій Дараган, Олена Теліга, Галія Мазуренко; Українська Господарська Академія в Подєбрадах, яку закінчили Євген Маланюк та Леонід Мосендз; Українська студія пластичного мистецтва у Празі, де мистецтву малярства й скульптури вчилися Галія Мазуренко й Оксана Лятуринська.

Олена Теліга поки що зайнята своїми безжурними дівочими справами. Але якось трапився випадок, який буквально поведе життя дівчини іншою колією. У Народному домі на Виноградах (один із районів Праги — Т.А.) добродійний комітет російських монархістів влаштував бал. Оточена кавалерами, Олена танцювала і розважалася. І

раптом серед її упадальників розпочалася розмова, яка вдарила дівчину у саме серце, — йшлося про українську мову як мову “собачу” із глузливими знущаннями і прикладами. “Ви хами! — скрикнула Олена. — Це моя мова! Мова мого батька і матері. І я вас більше знати не хочу!”

І стався поворот долі. Саме тоді вона, доля, і зводить її з Василем Куриленком, Леонідом Мосендзом, які допомогатимуть дівчині насамперед вивчати українську літературну мову, якої до цього не знала. А згодом і з Михайлом Телігою, який дуже багато зробить для того, щоб Олена відчула себе гідною частинкою великого українського народу.

А Михайло мав що розповісти дівчині. Родом із Кубані, молодий козак рано визначився як національно свідомою особистістю. 15-річним хлопцем, курсантом військово-фельдшерської школи, він випадково зустрівся у Катеринодарі з кобзарем — і його серце назавжди прикипіло до бандури. “Отже, — писав Михайло, — все почалося з бандури: чари її мене не поминули... — вхопили мене і повели тією стежкою, на кінці якої я бачу щастя свого народу”. Тоді він починає активно займатися самоосвітою, вивчає українську історію, історію козацтва. У роки визвольних змагань він у вирі політичних подій, працює у Кубанській Національній Раді. Коли на Кубані розпочинаються репресії, Михайло перебирається на Україну, вступає на службу до Армії УНР, стає ад’ютантом головнокомандувача Симона Петлюри. А потім — трагічний відступ армії, кілька років таборів інтернованих, і нарешті — Чехо-Словаччина. Михайло стає студентом УГА в Подєбрадах, учитися на інженера-лісівника, активно займається громадською і політичною роботою, виступає на концертах, де під супровід бандури співає українські думи та пісні. І ось зустріч із Оленою, його єдиною світлою любов’ю і щастям.

1999 року Київське видавництво ім. Олени Теліги випустило збірник “О краю мій...” (упорядник Надія Миронець), у якому, крім творів Олени Теліги, спогадів

про неї, опубліковані і її листи до тоді ще нареченого Михайла. Їх варто прочитати, хоча адресовані вони лише йому, коханому. У цих листах Олена висловлює свій ідеал родинних стосунків. Вона пише: “Тільки

більше, ніж у будь-якої іншої української поетеси) помітна справжня прекрасна жіночність”. Про цю особливість її творчості можна судити хоча б з цієї поезії, в якій ліричне жіноче начало — передовсім:

*Розцвітають куці ясніну —
Грає сонце в височині.
Чи зустріну, чи не зустріну?
Чи побачу тебе, чи ні?
І куди б скерувати кроки,
Щоб тебе я могла знайти?
Тільки бачу — іде високий,
Придивляюсь, чи то ж не ти?
І не вітряно, і не хмарно —
Все заповнить весняний сміх!
Цілий день я проброджу марно,
Не зустрівши очей твоїх.
Та зате серед ночі, любий,
В весняному моєму сні
Поцілуєш мої ті губи
І щось тихо шепнеш мені...*

Проте вона ніколи не була “альбомною” поеткою. О. Теліга вже чітко визначилася й у своїх політичних поглядах, і в мистецьких уподобаннях, і в розумінні взаємин між чоловіком і жінкою як рівноправних активних особистостей, де жінці належить не остання роль. Станіслав Гординський писав: “У неї було якесь велике відчуття жіночої великості, якоїсь емансипації, що вселюдно формувала свій власний духовний світ”. У поезії Олени її лірична героїня символізує жінку, яка може бути такою ж відважною, як і борці-мужчини, чоловікові, і водночас ця лірична героїня — зразок ніжної жіночності:

*Кожен крок —
ДО 100-РІЧ-
ЧЯ
ОЛЕНИ ТЕЛІГИ*

*Ми ж ваша пристань — тиха і ясна,
Де кораблями — ваші збиті крила...
Не Лев, а Діва наш відвічний знак,
Не гнів, а ніжність наша вічна сила.
“Відповідь”.*

Цій проблемі стосунків чоловіка і жінки присвячено низку її публіцистичних статей: “Якими нас прагнете?”, “Сліпа вулиця”, “Рецензія на повість І. Вінницької” та ін. Прекрасна жінка, іноді вона ставиться до жіноцтва досить критично. “Жінки старіються найбільше від страху перед старістю, яку бачать у кожній зморшці, в кожному сивому волосі, і цей страх відбивається на їх обличчі, позбавляючи його ясного виразу. Зрештою, зморшки зникають від масажу, сиве волосся не старить нікого, але вираз жаху залишається...” Олена вважає, що з таких бід і проблем вихід один — “відмолотитися душею, яка дійсно старіється, задихається, коли немає потрібного їй щастя”. А щастя для самої О. Теліги — це любов і спільна мета, у досягненні якої жінка має бути поряд із коханим. Ця її теза висловлена у багатьох публіцистичних і поетичних творах, зокрема у вірші “Мужчинам” (1932):

*Не зірвуться слова, гартовані, як криця,
І у руці перо не зміниться на спис,
Бо ми — лише жінки.
У нас душа — криниця,
З якої ви п’єте, — змагайся і кріпчись!
І ми їх даємо не у залізнім гімні, —
У сріблї ніжних слів, у вірі в вашу міць,
Бо швидко прийде день, і по дорозі димній
Ви зникнете від нас,
мов згряя вільних птиць...
Ще сальви не було, не заревли гармати,
Та ви вже на ногах. І ми в останній раз
Все, що дає життя, іскристе і багате,
Мов медоносний сік, збираємо для вас.
Гойдайте ж кличний дзвін!
Крешіть вогонь із кремнія!
Ми ж, радістю життя
вас напоївши щирсть,
Без металевих слів і без зітхань даремних
По ваших же слідах підемо аж на смерть!*

Але Олена могла і сама повести за собою. Коли розпочалася Друга світова війна, було створено Культурну референтуру — підпільну організацію, яка мала на меті активну роботу серед окупованого населення України, піднімаючи національний дух, збуджуючи політичну свідомість українців. Очолив її Олег Ольжич. На той час уже стався розкол в ОУН, яка розділилася на дві організації (“бандерівців” та “мельниківців”, О. Теліга була в останній — Т.А.). Як член референтури, вона разом із Уласом Самчуком 14 липня 1941 року виїздить із Кракова, де останні роки вела активну ді-

Олени Андрій Шовгенів і студент Петро Петренко.

Коли перед молодими стане вибір: гроші на життя попервах чи веселля, Олена обере гучне веселля. І хоча скоро настане матеріальна скрута — від лейкемії помре мати Олени, батько одружиться з жінкою, з якою у парсербиці стосунки не складуться, і він перестане матеріально допомагати студентському подружжю, — вона про свій вибір не шкодуватиме.

У червні 1929 року закінчується навчання Михайла в академії у Подєбрадах, де він спілкується зі студентами цього закладу Євгеном Маланюком, Леонідом Мосендзом, Миколою Сціборським та іншими майбутніми видатними діячами української культури та політики. На цей час Олена уже знана поеткою, активна політична діячка — чинний член ОУН, вона пробує себе у публіцистиці. Її оточення — українська емігрантська молодь, її друзі й однодумці.

Переїзд подружжя після закінчення Михайлом академії до Польщі не припинив активного громадського життя Олени й Михайла. Тут, у Варшаві, вони беруть участь у студентських організаціях, стають членами Української Студентської Громади, корпорації “Запорожжя”, знайомляться з Дмитром Донцовим. Олена починає співпрацювати з Є. Маланюком та Ю. Липою, які видавали часопис “Ми”. Але Михайло мусить переїхати на роботу в село — матеріальна скрута. Випадкові заробітки не дають статків, хоча інколи Олена, яка вміла вишукано носити одяг, підробляє манекенницею.

У селі, куди на ціле літо приїздила до чоловіка, вона вражена бездуховністю обмежених панів, в оточенні яких мусить перебувати, бо вони — дружини начальників Михайла. Бідність пригломшує, у них інколи немає й кусня хліба, ні в що одягнутися, у селі немає лікаря, елементарних зручностей — усе драгує і пригнічує. Михайло страждає від того, що не може дати коханій хоча б елементарного. Але Олена не думає про себе — усі її думки про чоловіка, якого вона намагається хоч якось морально підтримати. У листах до близької подруги Наталі Лівницької Холодної вона виливає душу, турбуючись про чоловіка. Єдина втіха — читання і листування. І — поезія.

Про Олену Телігу як поетку громадянського звучання написано чи не найбільше. Але то не вся Олена. Укладачі антології української поезії на Заході Богдан Бойчук та Богдан Рубчак зазначають, що “у творчості Олени Теліги (можливо,

РОЗДУМИ З ПРИВОДУ

Уся наша цивілізація — це віддаляння грані неможливого. Коли входиш у творчість І. Франка й зачудовано осягаєш, що за своє життя він написав понад 6 тисяч художніх творів і наукових праць, себто кожні два дні життя — новий твір, — тоді розум каже: “Це неможливо”. Однак, проникаючи в його життя, віднаходиш причину “неможливого” — це сила духу.

Сила Франкового духу в сформульованому понятті “вічного революціонера” як бурхливої творчості й одчайдушного життя, що, розсуваючи час, ламає предковічні стереотипи, хоча добре усвідомлює драматичну ціну подібної позиції: “Я з тої раси, що карка не гне, / Гляди́ть життю і смерті в очі сміло, Що любить бій, що просто, грімко йде / На визначене їй судбою діло”.

Сила Франкового духу в найтяжчій боротьбі з самим собою — боротьбі стрижневої індивідуальності з індивідуальністю “формованою і деформованою добою та її обставинами” (Є. Маланюк). Він був над добою і над обставинами в тому сенсі, що створене й пережите ним історично не пояснене. Воно вмотивоване лише його власними духовними імперативами, що не вміли переступати межі між часом і вічністю, правдою і брехнею, добром і злом, злочиним і карою. Опозиційність цих понять ніколи не змішувалася, бо творила б таку поширену і тоді, і тепер паралітичність духу через політичні компроміси з бандитами, через артикульовану “начебто єдність Заходу і Сходу”, через демонстровану начебто демократичність і начебто християнськість, що насправді виказують внутрішню неспроможність: “Хто з всіми добрий хоче бути, / Той швидко втратить добру путь. / Не може при добрі той жити, / Хто хоче злі й добру служити. / Бо, хтівши догодити обом, / Він швидко стане зларабом”.

ВИСТАВКА

Представлені видання — сота частина всього архіву письменника, що його нині зберігають в Інституті літератури. Експонуються унікальні видання (стародруки XVI—XVIII ст.), що вийшли в світ у друкарнях Києво-Печерської лаври, міст Львова, Острога, Почаєва, Новгород-Сіверського; книжки, надруковані у першій половині XVI ст. — таких видань на виставці 5, найстаріше 1510 року; європейські друки, яким майже 500 років; рукописні книжки та збірники, опрацьовані І. Франком: найбільша збірка українських апокрифів, збірники українських церковних пісень, проповідницька література.

Експонується одна з перших галицьких граматики і галицький буквар, надрукований у Перемишлі 1833 р. Йосипом Левицьким і його “Приручний словарь словено-польський” (Львів, 1830 р.), раритетна львівська збірка байок Федра (1767 р.), тексти якої надру-

Така страшна і така справедлива ціна за право називатися “мужиком, прологом, не епілогом”, за право бути “блаженим мужем”, “що серед гвалту й гуку / Стоїть, як дуб посеред бур і грому, / На згоду з підлістю не простягає руку, / Воли́ть зламатися, ніж поклонитися злому”.

І. Франко тричі кандидував на виборах до Австрійського парламенту від Радикальної партії. Через виборчі маніпуляції і провокації ідеологічних супротивників програв їх. 1897 виборчого року мисли-

сі — / На чуже багатство ми не ласі... / Бідні ми, як коні на припоні, / Збагатить нас труд на рідній ниві: / В діалекті чи хоч би в жаргоні / Будемо багаті і щасливі”. Він напрацював у собі й усім по собі полишеним ВІЛЬНОГО УКРАЇНЦЯ, а не малороса з комплексами інстинктивної м’якотілої залежності.

Сила Франкового духу в вірі у власну ніким не накинута мету, що народжена на правдивих егоїстичних потребах власного народу і власної землі — якщо це потрібно

вищим патріотизмом. Сумний, мабуть, був час, коли геніяльного поета зіпхали на такі манівці, але сумно стоїть справа і з нацією, котра без застереження вважає такого поета своїм найвищим національним героєм і пророком, та годіє щораз нові покоління отруйними творами його духа”. Сумний, мабуть, і тепер час коли зрадливість президента і його партії частина суспільства трактує як офірний патріотизм. Звичайно, що поляки не простили Франкові такої ядучої правди, і він втратив

уже образилися свої, народовці, що через законспірованого “сідоглавого” (Ю. Романчука) “звільняли” І. Франка від тяжких обов’язків бути русином. І тоді мислитель вулканом викинув свою безумовну любов: “Ти любиш Русь, за те / Тобі і честь, і шана, / У мене ж тая Русь — / Кривава в серці рана. / Ти, брате, любиш Русь, / Як дім, воли, корови, — / Я ж не люблю її / З надмірної любови”.

Франкова сила — в Слові, матеріальній реальності духу. Він, будучи поліглотом, володів рідною мовою не як засобом спілкування, а як генетичним кодом нації складної психологічної й екзистенційної природи. Він дослідив еволюцію становлення нашої мови, що продиралася крізь товщу церковнослов’янщини, чужиницьке ополчення, онімечення і змосковлення. Однак найтяжчою була її дорога до відступлених сердець українців. Сформувавшись, мова створила націю. Сформувавшись, мова заступила собою відсутність держави. Сформувавшись, мова забезпечила її неминучість. І. Франко як ніхто інший зумів побачити націєтворчу місію народної мови, назвавши кінець XVIII — початок XIX ст. “епохою народною”, позаяк вона “характеризується поперед усього питанням живої народної мови в літературі”. “...літературна мова, мова школи, церкви, уряду і письменства робиться справді репрезентаткою національної єдності, спільним і для всіх діалектів рідним ognivom, що сполучає їх в одну органічну цілість”. Цілком вмотивовано у своїй поетичній творчості він назвав її “силою”, “вогнем в одежі слова”, “безсмертною, чудотворною феєю, правдивою іскрою Прометей”.

Щасливі ми — маємо І. Франка в грандіозності його праці й величчя його духу. Якщо йому безпосередньо додавали снаги “всеплодоющая мати” — українська земля, то і наша сила також у цьому.

● Ірина ФАРІОН

ДУХ, ЩО ТІЛО РВЕ ДО БОЮ...

тель найгостріші слова осуду адресував тим, що створили так звану “консолідацію політичного блоку українців з москвофілами” (себто народівців і москвофілів), тоді як праві українські угруповання своєю угодовською тактикою “лавірували поміж дош” — між польською системою і соціалістичним українським рухом. У газеті “Житє і Слово” (стаття “Як я став казенним радикалом”) він виступив проти наклепів москвофілів, назвавши їх “простими політичними бандитами”, дісталася і “старим проституткам” — народовцям. Як згадує Михайло Грушевський, “політикам соєдинених партій” він закидав “циганство і крутарство” і рішуче відмежувався від усякої причетності до них. 1899 року І. Франко разом із більшістю народівців заснував Націонал-Демократичну Партію, пропрацювавши у ній до 1904 року. Моторошно стає від цих історичних аналогій...

Сила Франкового духу в найпослідовнішому втіленні програми європеїзації української культури через віднайдення самої себе і творення національного пріоритету, а відтак через залучення її до тем і моделей світового інтелектуального поступу: “Хоч в сусіда там пиха багацька / У Порфірі сяє та в атла-

моему народові, то це потрібно всьому світові: “Не кидай власної мети, / Щоб за чужою десь іти, / А власну ясно ціль пізнай, / До неї просто поспішай”. Він добре усвідомлював, що не його сучасникам “знесенням журбою, / Роздергим сумнівами, битим сльозами...” звільняти цю землю, але і не їм покинути її “на роздорозжж”: “Обрубане дерево знов зеленіє, / І місяць із серпа знов повний стає, / Се бачачи, чесні, не тратьте надії / Хоч доля гнівна вас гонить і б’є”.

Сила Франкового духу — в любові, вся містика якої сфокусована в “Дечому про себе самого” і в “Сідоглавому”, відтак синусоїдно розлита усім життям і творчістю (чи творчістю як життям і навпаки?). Після цинічно-кривавих виборів 1897 року І. Франко друкує авторську сповідь польською мовою “Дещо про себе самого”, а також німецькою — “Поет зради”, центральні проблеми яких — патріотизм і зрада. Аналізуючи твори А. Міцкевича, мислитель завважує, що головна тема майже всіх його поезій — зрада: “...я зрада — і се найхарактерніше — малюється тут не як низька хиба, як заперечення етичного почуття, але дуже часто як щось героїське, а деколи навіть як щось ідеальне, продиктоване най-

роботу у їхньому часописі. Але він шокроку здобував себе як “цілого чоловіка”, чистого серцем, ясного розумом, повного волі, підпорядкованого меті, обов’язку і моралі, і щонайважливіше, правді: “Пам’ятайте, мої друзи, ширіть скрізь і все Правду і ніщо більше як Правду. Бо хоча Правда зразу усім гірка, так все-таки згодом вона скрізь бере верх і стає солодкою спасительною людства”.

Про чи не найгіркішу Правду йдеться у статті “Дещо про себе самого” — вона не про поляків, а про нас: “Чи може маю любити Русь як расу, сю расу отяжілу, незграбну, сентиментальну, позбавлену гарту й сили волі, так мало здатну до політичного життя на власному смітнику, а таку плідну на перевертнів найрізноморднішого сорту? ... Мій руський патріотизм то не сентимент, не національна гордість, то тяжке ярмо, вложено долею на мої плечі. Я можу здригатися, можу стиха проклинати долю, що вложила мені на плечі се ярмо, але скинути його не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням. І коли що полегшує мені двигати се ярмо, так се те, що бачу, як руський нарід... все-таки поволі підноситься... Отже, варто працювати для свого народу і ніяка чесна праця не піде на марне”. Тут

БЕЗЦІННІ І ВАРТІ УВАГИ

Уперше кожен може побачити книжки з особистої бібліотеки Івана Франка. 75 рукописних видань з унікального архіву письменника, серед яких збірники і стародруки, представлені в Музеї книги і друкарства України, що на території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, за сприяння Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Національного художнього музею України, Музею українського народного декоративного мистецтва, Головного управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації.

ковані латинською, французькою і польською мовами. Ще одне таке видання зберігається у Львові, друге — у бібліотеці Франка.

Тут можна побачити такі видання, як: Біблія універсальна (Лейпциг, 1657 р. давньоєврейською, грецькою та латинською мовами), Біблія (Острого, 1581 р., уривки), “Учительне Євангеліє. Збірник

проповідей на весь рік на теми євангельських притч” (XVII ст.), “Требник. Богослужбова книга для окремих треб (хрещення, шлюб, поховання, покаєння та ін.)” (XVIII ст.), “Катехизис малый для училищ парафінальних” (Львів. Друкарня Пітера, 1818 р.), “Тріодь пісна. Богослужбова книга перед і післявеликодного часу церковного календаря” (рукопис Івана Крамаровського, XVIII ст.), “Ірмологіон. Богослужбова нотна книга” (XVIII ст.), “Співаник. Псалми-колядки” (1758 р.), “Страсті Христові” (апокриф Багванський, XVIII ст.), “Поученіє на благоявленіє” (апокриф XVII ст.), Йоаникій Гаятовський “Скарбниця потребная” (Новгород-Сіверський, 1676 р.), Дмитро Ростовський “Літопис келійний (від початку створення світу до Різдва Христового)” (XVIII ст.), “Ієрополітика (філософія Нравоучительная)” (Львів, друкарня Братства, 1760 р. Гравер — Іван Филипович), Йосиф Шумлянський “Метрика або реєстр для порядка церкви” (Львів, друкарня при монастирі св. Юра, 1687 р.), “Поученіє

Ведучий представляє гостей виставки: Іван Драч, Борис Олійник, онук І. Франка Раланд Тарасович, Микола Жулинський

о обрядах християнських” (Почаїв, 1779 р.), “Про польську державу і закони Вільно” (1736 р., латинською мовою), “Збірник полемічних творів” (XVI ст.), “Буквар” (Львів, друкарня Старопіпійського інституту, 1790 р.), Ювентус “Збірка поезій” (Лейпциг, 1517 р., латинською мовою), Александр Неополітанський “Про славетні дні Алемандра Великого” (Кельн, 1539 р., латинською мовою), Джеронімо Панормітано “Сповідальник” (Рим, 1630 р., боснійською мовою), “Хроніка” (II половина XVI ст., польською мовою), Францишек Макульський “Бунти українські” (1790 р., польською мовою), каталог бібліотеки Івана Франка та інші.

На виставці також представлені документальні фотографії й

бюст І. Франка, виконаний Іваном Гончаром 1958 року. Іван Труш, Михайло Жук, Олена Кульчицька, Василь Касіян, Ніна Божко, Василь Чебаник, Андрій Чебикін, Василь Лопата, Микола Стратілат — автори портретів І. Франка та ілюстрацій до його творів.

Своєрідне доповнення — рушники майстрів українського народного мистецтва: Ганни Василасхук, Івана Антонюка, Наталі Ляхової, Софії Бібі та ін.

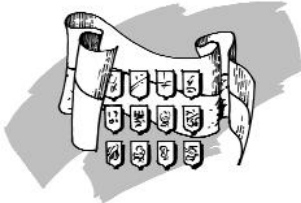
Виставка працює з 21 серпня до 17 вересня 2006 р. щодня, крім вівторка, з 10.00 до 18.00.

Експоновані скарби — безцінні і варті вашої уваги...

● Ольга СКРИПКИНА

Фото О. Литвиненка

Населений пункт отримав назву від річки Шустця. Вона згадується в численних гетьманських універсалах. 1676 року Івана Самойловича: “Стецькови Бугаєнкови, жителеви села Локотки, дозволили на реке Шустце, за тем селом гоней три в месте непенном... греблю высыпати... млин збудувати”. Року 1688-го Івана Мазепи, яким протопопу містечка Вороніж Йосипу Лазаревичу дозволялося “на купленном его власном займище на речке Шустце, нижей села Локоток, греблю займати й млин фундовати, своєю власною працею и коштом”.

Із часом назва річки трансформувалася в Шостку. За упорядниками Історико-краєзнавчого нариса “Шостка” (Харків, “Пратор” — 1970) почали помилково вважати, що річка — це шоста притока Десни. Коли ж, певно, заглянули в мапи, до видань із географії та статистики колишньої Чернігівської губернії, то дещо змінили думку — “считая от Чернигова”. На цю нижівку свого часу “клонули” відомі українські поети. Олекса Ющенко, відвідавши місто, в поетичному нахтненні, піднесенні поклав на папір:

*“Річка Шостка шостою
притокою
Незбагненої ріки-Десни.
Будь, моя любове,
тебе глибокою
Сьомою притокою Десни”.*
А Дмитро Білоус запитував:
“Чому Шостка зветься
Шостка,
Шостко, Шістка.
Де про тебе звістка,
Звідки назва міста і ріки?”
І відповідав своїм читачам (на жаль, помилково):
“Це від річки,
Голубої стрічки, —
Чом же Шостка,
спробуй поясни.

*Дуже просто:
Це притока шоста
Чарівної, тихої Десни”.*

Проте тут далеко не все “дуже просто”, як здається на перший погляд. Місцеві викладачі історії, випустивши в світ самвидав під грифом управління освіти “Нариси з Історії рідного краю” (Шостка — 2004), дійшли до того, що без тієї сумніви ствердили: “Після Сейму Десна приймає зліва Болву, Навлю, Несуру, Остер”. Отакої! Болва тече в Калужській, Навля — в Брянській областях Російської Федерації, а річки Несури в природі взагалі не існує. Можливо, упорядники навчального посібника (!) мали на увазі Нерусу. Так і вона тече не по території України, а в Орловській та Брянській областях сусідньої держави.

А якої думки науковці? Дослідник топонімів українського Полісся, професор Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка К. М. Тищенко вважає, що “Пол(ьське) Шустка, Шостакі, написання яких для сіверської “Шустка” Szostka очевидно вплинуло на пізніше прочитання його як Шостка (р. і м.)”. Авторів цієї статті зараз згадується щодо цього питання вислів уродженця шосткинського Вороніжа Пантелеймона Куліша з його російської повісті “Владимирія, или искра любви”: “Шуйца, можно сказать, не ведала, что творила десница”. “Шуйца” — це ліва рука, левиця. Тоді як “десница” — права рука, правиця. То чи не відбулося тут трансформування слова “шуйця” — в “шустцю” чи навпаки, а згодом — в “Шостку”? В усякому разі ми повинні відштовхнутися від назви річки за гетьманськими універсалами, а не вигадувати, що це шоста притока Десни. Адже останнє тлумачення не відповідає дійсності!

Знову мушу писати про шосткинські парадокси, а якщо подивитися глибше, з розумінням перебігу нашої історії, то шовіністичні викрутаси.

Коли задумуються над роком заснування міста, беруть відлік від моменту початку вироблення пороку на заводі при р. Шустця (Шостка) — серпень 1739 року. Ось 2004-го відзначили 265-річчя Шостки. Натомість, коли відзначають ювілей заводу, відправною віхою вважають рік 1771-й. Так було за радянського часу в 1971-му (тоді біля заводууправління сучасного казенного заводу “Зірка” встановили стелу з числом “200”. Так святкували у 2001-му (відзначали 230 років (!) Шосткинського порохового).

Чи не дивно, чи не парадоксально, шановні читачі? З історії заводу викреслюється аж чверть століття!

У чому ж тут справа? Суть у тому, що з ініціативи Катерини II 20 січня 1764 року Сенатським указом було “повелено все малоросійские пороховые заводы упразднить, а требующийся на малоросійское войско порох приобретать за деньги из Москвы”. Ото тоді й закрили Шосткинський пороховий. Звернімо увагу: того ж року, як не пручався Кирило Розумовський (а він навіть мріяв зробити гетьманство в Україні спадкоємним), його позбавили високої керівної посади. Цими кроками російська імператриця відсікала порох (Шосткинський завод) і зброю (Глухів, де робилася зброя; виливалися, зокрема, чудові гармати) від Запорозької Січі, намагаючись таким чином готими руками взяти оплот козацтва на острові Хортиця. У 1775-му вона таки довела до кінця свою чорну справу.

Проте Росії, яка повсякчас вела війни, порох був конче потрібний. Тому-то в 1771-му діяльність заводу на р. Шостці була відновлена. Але відтоді він став вже не гетьманським, а великодержавним — російським. У 1871 році в Петербурзі до цієї упередженої, сфальсифікованої дати випустили навіть книжку “Столетие Шостенского порохового завода (1771—1871)”. І за радянської влади, і в час незалежності України керівництво заводу, як бачимо, вело відлік не від 1739 року, а періоду, по суті, колонізаторства.

Однак серед директорів порохового заводу в Шостці все ж були особи, які свідомо дивилися на суть справи, правдиво оцінюючи історію минувшини підприємства. Так, 21 листопада 1939 року до народного комісара боєприпасів СРСР І. П. Сергеева писав офіційного листа директор заводу в Шостці Л. П. Іванов. Він просив дозволу відзначити 200-річчя (!) підприємства і зобов’язати Головне уп-

равління виділити кошти для збору матеріалів та написання історії підприємства.

На жаль, не знаємо, яка була реакція на це звернення Л. П. Іванова. І чи була вона взагалі?

Цей приклад шосткинського парадоксу, зневаги історичною достовірністю мною висвітлювався в книжечці “З берегів Шостки” (Суми, “Слобожанщина” — 1995). Щось докорінно змінилося сьогодні? На превеликий жаль, ні. Ось шосткинська газета “Вовремя” (2006, 5 апреля) подала матеріал “100-летие Шосткинського порохового заводу”, знову і знову нехтуючи попередньою (з 1739 до 1764 року) історією підприємства. Навіть більше того — авторка допису зазначила: “Екатерина II (1762—1796) — в этот период завод получил свое основание и первоначальное устройство”. Як можна дописатися до такого безглуздя?!

Наступна знаменна дата в житті поселення на р. Шустці — 1846-й. 11 січня того року височайшим повелінням було наказано заснувати при Шосткинському пороховому заводі капсульне виробництво. Вже невдовзі, 3 березня, імператором Миколою I була затверджена особлива будівельна комісія під головуванням командира порохового заводу В. В. Гербеля (1790—1870). Через два роки підприємство почало діяти. Генерал Василь Гербель за успішне виконання завдання був нагороджений орденом “Білого орла”.

Як тут не згадати його сина Миколу, дитинство якого минуло при батькові на заводі. Згодом він став поетом, перекладачем, видавцем. Ще навчаючись (1844—1847 рр.) у Ніжинському ліцеї, в лютому 1846-го познайомився з Т. Г. Шевченком, який проїжджав через місто до Чернігова. Письменник і етнограф О. С. Афанасьєв-Чужбинський згадував: “Приїзд Шевченка в Ніжин не міг залишитися таємницею. Двері наші не зачинялися; особливо ж нас відвідували студенти, і в числі їх М. В. Гербель, бувший тоді в останньому курсі... На другий день ми все роз’їжджали по гостях, і тоді ж він (Шевченко — В. Т.) написав Гербелю в альбом чотири вірші з однієї своєї п’єси:

*“За думою дума роєм вилітає,
Одна давить серце,
друга роздирає,
А третья тихо,
тихесенько плаче*

Будівля колишнього міського трикласного училища, в якому тепер розмістилася гімназія

В’їзд до Шосткинського порохового заводу

ШОСТКА

Мова йде про сучасну Шостку на Сумщині, її історію. Про поселення, яке отримало статус міста 1924 року, а до цього в документах, офіційних паперах, географічно-статистичних описах, взагалі літературі минулого іменувалося не інакше як Шістенський (згодом — Шосткинський) завод. Бо до того часу тут було єдине підприємство — завод із виробництва пороку, заснований згідно з розпорядженням російського уряду (1738) та указу (1739) Генеральної військової канцелярії (Глухів) у Воронізьке сотенне правління Ніжинського полку.

*У самому серці, може,
й Бог не бачить”.*

То був уривок з поезії Шевченка “Гоголя”.

М. В. Гербель підтримував зв’язки з Кобзарем до останніх днів його життя. У 1860-му він видав “Кобзарь” Тараса Григоровича в перекладі російських поетів (зокрема, й власному). Згодом ще двічі (1869, 1876) перевидавав збірку з деякими доповненнями й виправленнями. Останнє, 4-е видання, підготовлене М. В. Гербелем, вийшло в світ у Москві 1905 року. Отож Микола Васильович, по суті, відкривав Шевченка Росії.

Кумиром його був і Микола Гоголь. У Публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Шчедріна (Петербург) ще 1972 року я вивчав пам’ятну реліквію — альбом М. В. Гербеля. Тоді ж видрукував однойменну статтю (Архіви України. — 1972, № 3, — С. 82—83). Особливу увагу привернув вірш М. В. Гербеля з нагоди смерті Гоголя:

*“Певец, возмужавший
в безвестной тиши,
Людей сердцедевец великой,
Проникнувший духом
в тайник их души
Как-будто бы был
их владыкой...”*

Ця поезія була написана на аркуші з малюнком Е. І. Вишнякова “Гоголь на смертному одрі”. Хто такий, звідки цей художник, не повідомляють навіть найсолідніші бібліографічні словники. Не гадаюся, що розгадка прийде до мене на шосткинському заводі “Імпульс”, який є в наш час правопримемником колишнього капсульного підприємства. На заводі, яким керує директор Євген Дмитрович Чернов, успішно виконуються державні завдання, з року в рік стаючи переможцем регіональних та всеукраїнських конкурсів, отримуючи міжнародні премії.

Так ось у музеї “Імпульсу” я знайшов дані, що членом згаданої вище будівельної комісії був інженер-підпоручник Вишняков. Будучи призначеним головним

виконавцем робіт, він підтримував тісний контакт із механіком Фалісом у справі доставки з Бельгії необхідних машин, приводів протягом 1846 року; їздив у відрядження до міста Літтиха за кордон.

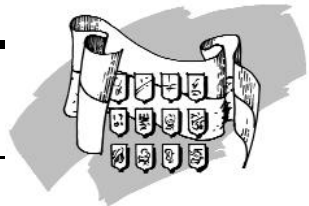
Як на мене, то цей Вишняков і є автором малюнка “Гоголь на смертному одрі”. Про це говорять його тісні контакти з Гербелями. У тому ж таки альбомі М. В. Гербеля міститься “Портрет батька Гербеля”, тобто генерал-лейтенанта В. В. Гербеля.

У 1889 (за іншими даними — 1893-му) пороховий завод з’єднано залізницею з промисловими містами України та Росії. Після революційних подій другого десятиріччя XX століття залізничний і автозв’язок із сусідньою Чернігівщиною було перервано. Неймовірно, але факт: лише за часів незалежності України через Десну перекинули автомобіст та залізницю. А завдяки енергії та заповзятості міського голови М. П. Ноги почали курсувати швидкісні комфортабельні електропотяги до Києва, а двома роками згодом, із 28 травня 2006 року, — і до обласного центру, міста Суми.

До 1925—1930 років територія посаду при пороховому заводі була обмежена заставами — Локотською (Глухівською), Лазарівською (Новгород-Сіверською), Воронізькою та четвертою біля входу до самого підприємства.

Ще у вересні 1920-го тут було відкрито хіміко-технологічний технікум, за цією ж спеціалізацією діяв інститут. Не випадково одна з дореволюційних вулиць носила ім’я директора порохового заводу (1906—1917), вченого-порохівника, який разом із Д. І. Менделєєвим розробляв ідею нітрації целюлози, Г. П. Киснемського (1857—1923).

Не втрачає Шостка репутації міста інтелектуального, значною мірою технічних кадрів, і сьогодні. Діє в місті інститут, який входить до складу Сумського державного університету. Не втрачає позицій

Загальний вигляд капсульного виробництва, збудованого в 1846–1848 рр.

НА ШУСТЦІ

Центральна частина сучасної Шостки

хіміко-технологічний коледж, який носить ім'я І. М. Кожедуба, вихованця цього закладу. Ще 4 квітня 1935 року в Шостці було споруджено парашутну вишку місцевого аероклубу. Саме тут почалося входження в авіацію уродженця приміського села Ображіївка, Тричі Героя Радянського Союзу, льотчика Івана Микитовича Кожедуба.

Значною подією, коли Шостці 1924 року було надано статус міста, стало введення в дію через сім років фабрики кінострічки. Згодом її продукція стала відома в 30 країнах світу. Адже випускалося понад 600 видів світлочутливих матеріалів (тому з 1975 року виробничі об'єднання вже називалося “Свема”), 100 видів магнітних стрічок. Із 60-х років тут, зокрема, випускалася продукція космічного призначення. Та, на превеликий жаль, колишня гордість (і не тільки Шостки!) втрачена. Підприємство ледве животіє.

І все ж Шостка живе, бореться... Дещо, незважаючи на великі матеріальні труднощі, оновлюється, а то й будується. Відроджено, а по суті, побудовано плавальний басейн. Ось нещодавно піднялася будівля Центру електрозв'язку. Радше горожан завод “Імпульс”, який із року в рік стає кращим серед товаровиробників України. Своєю продукцією (не тільки всеукраїнськими, а й міжнародними відзнаками) зажив доброї слави міськомкомбінат (директор — Л. О. Рудакова).

В одному з будинків згаданого коледжу відкрився музей І. М. Кожедуба, філія місцевого краєзнавчого. З ініціативи М. П. Ноги

йдуть роботи щодо відкриття музейної кімнати Пантелеймона Куліша в приміщенні міської бібліотеки для дорослих. Відроджена колишня церква Різдва Христового, зведена, починаючи з 1779 року, при пороховому заводі, а освячена 1785 року. У передмісті (селище ім. Куйбишева) піднявся храм Собору Пресвятої Богородиці, освячено місце зведення каплиці та храму на честь Георгія Победоносця, покровителя оборонщиків. На іншій околиці Шостки закінчується будівництво церкви Покрови (Київського патріархату).

Із містом пов'язані відомі українці, не розповісти про яких ніяк не можна. Дещо перефразовавши рядок, скажу словами письменника з Сумщини Олександра Шугая:

*“Вливається Десна в Дніпро,
Життя людей — в історію”.*

Із 1815 і десь до 1835-го на Шосткинському пороховому заводі працював батько видатного українського вченого-енциклопедиста Михайла Максимовича Олександр Іванович — і механіком, і архітектором. Отже, був вельми різнобічно ерудованою людиною, великим фахівцем. У Шостці померла мати історика й письменника, славетного фольклориста. Тут її і поховали. Це засвідчив сам Михайло Максимович в “Автобіографії” “Я выехал из Москвы 5 июля (1829 г. — В. Т.)... Поспешая в Киев, мимоходом побывал я у отца моего и на могиле матери, и 13 июля был уже в Киеве” (невдовзі М. О. Максимович став першим ректором щойно відкритого на березі Дніпра Університету Св. Володимира). На бере-

гах Шостки і Десни Максимович записував українські народні пісні, вперше видавши їх у збірці “Малороссийские песни” (М. — 1827).

У 2004 році виповнилося 200 літ від дня народження Михайла Максимовича. Був лист до тодішнього прем'єр-міністра В. Януковича від народних депутатів, широко знаних культурних діячів нашої України Володимира Яворівського, Миколи Жулинського, Павла Мовчана з пропозицією створити ювілейний комітет і широко відзначити ювілей вченого. Були запропоновані конкретні, цілком реальні заходи. Проте не відзначили на державному рівні, як перед тим і 190-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка. Копію цього листа, надіслану мені, я передав до міської ради. Проте і на регіональному рівні до цього залишилися байдужими. Будемо сподіватися, що хоча б наступного року в Шостці з'явиться меморіальна дошка, яка увічнить пам'ять діяча з нагоди 180-річчя виходу в світ його славетної збірки “Малороссийские песни”.

У колишньому селі Локотки (нині — частина м. Шостки) народився відомий бібліограф і бібліофіл, автор історичних розвідок Михайло Хмиров (1830—1873). Тут же, в Локотках, двічі перебувала Марко Вовчок, її чоловік Опанас Васильович у помешканні брата останнього, лісничого В. В. Марковича. Тут пройшли дитячі роки згодом письменника Дмитра Васильовича Марковича (1848—1920), твори якого за радянського часу не перевидувалися, його ім'я не було введено навіть до відомого “Літературного шоденника”, укладеного Миколою Терешенком. Бо, бачте, Дмитро Маркович деякий час працював в уряді Центральної Ради.

Під Шостою, на хуторі Богданка, був маєток К. Д. Ушинського, який дістався йому за дружину Надією Семенівною із гетьманського роду Дорошенків. Славетний педагог своїм друзям писав: “Якщо Ви захочете порадувати мене листом своїм, то адресуйте так: в Чернігівську губернію, Глухівський повіт. Шостенський пороховий завод, а звідти — в хутір Богданка”.

Через Г. І. Петрова з Шосткинського порохового заводу листувався з батьком в останні роки

його життя уродженець містечка Вороніж поблизу Шостки Пантелеймон Куліш.

На цьому заводі, в пансіоні Г. К. Серебрякової, перед вступом до московського Єлизаветинського інституту навчалася відома етнограф і народна вчителька зі старовинного, добре відомого роду Туманських по материнській лінії П. Я. Литвинова-Бартош (1833—1904).

У першій половині минулого ХХ століття вписали своє ім'я в історію України уродженці Шостки Федір Петруненко (1879—1938) та Григорій Іваниця (1892—1938). Перший був кореспондентом Лесі Українки в 1911—1913 роках, допомагаючи поетесі в журнальних справах-клопотаннях: пересилав їй книжки то до Кутаїса, то до Каїра, піклувався про гонорар, зв'язки з науковцями, письменниками тощо. Це саме у виданому Петруненком 1913 року збірнику “Арго” був вміщений останній творчий задум Лесі Українки і його вірш “Пам'яті Лесі Українки (Море злобісне любила дівчина-краса)”.

А другий, професор Київського інституту народної освіти, був зарахований до сфабрикованої Спілки Визволення України. Обидва, як бачимо, загинули в 1938 році. Причому Федора Петруненка розстріляли у Чернігові 7 червня, наступного дня після дати його народження. Згадую: 8 липня, також наступного дня після народження, знищили відомого українського громадсько-політичного діяча, педагога, вченого-філолога, редактора “Киевской старины” Володимира Науменка. Що це — збіг обставин? Чи то більшовики отримували насолоду кровожерців позбавляти людей життя в післядень їхньої появи на світ?

Місто на Шустці можна назвати коліскою архітекторів, містобудівників. Адже тут народився Д. М. Чечулін (1901—1981), головний архітектор Москви в 1945—1949 роках: дійсний член академії мистецтв СРСР (експозиція, присвячена йому — в місцевому краєзнавчому музеї). Із Шостки вийшов Віктор Дубок (1935), головний архітектор Києва (з 1992, з 1977-го до того часу він був першим заступником головного архітектора).

Згадаю і шосткинця Володимира Привалка, вихованця Київського державного художнього інституту (1981). До того ж останній — поет, художник. Серед його робіт чимало замальовок храмів.

Перелік імен можна ще довго продовжувати. Проте не можу не назвати ще трьох осіб, найтіснішим чином пов'язаних з пресою.

У 1930 році організував випуск шосткинської газети “Зоря” Д. Й. Ортенберг. Під його ім'ям, як редактора, вийшло, здається, шість перших номерів. Журналіст Ортен-

берг став першим (чи не єдиним?) генерал-майором на цій ниві. Згодом “Зорею” газетярства стала шосткинська газета для Дмитра Прилюка та Анатолія Погрібного. Дмитро Михайлович проходив тут стажування — журналістську практику 1938 року як студент Інституту журналістики в Харкові. “Місто запам'яталося на все життя, — писав він мені 2 червня далекого 1968 року, — 3 редакційних товаришів — тов. Рудень — редактор — чи живий він?.. Він ставився до мене як рідний батько”.

Чи можна зараз підрахувати, скільки ж згодом випустив у світ сам Дмитро Прилюк, коли був деканом факультету журналістики столичного університету?

Через 21 рік після Д. М. Прилюка приїхав до Шостки на завод хімічних реактивів після закінчення хіміко-механічного технікуму з того ж таки Харкова Анатолій Погрібний. Проте його притягувала філологія — і 1960 року він вже став студентом Київського університету. А закінчив своє перебування в місті організацією сотої річниці з дня смерті Тараса Шевченка. На загальнозаводському ювілейному вечорі зробив доповідь, поставив на сцені клубу підприємства “Наймичку”. Знайшовши керівника, організував хор. Лунали в нашому місті пісні на слова Кобзаря, українські народні пісні.

Кому тепер не відоме ім'я — Анатолій Погрібний, доктор філологічних наук, професор, академік багатьох академій. Лауреат низки премій. І цього року — Шевченківської!

А як справи в Шостці сьогодні?

Газети: міськрайонна “Поліся”, казенних заводів “Зірка” та “Імпульс” носять не тільки назви українською мовою, а й часто-густо друкують нею матеріали. І не тільки офіційні.

У місті депутати, здається, не збираються приймати рішення про надання статусу регіональної російській (і слава Богу, розумно!). Але ось інформаційно-рекламні газети, тижневики, які з'явилися останнім часом у Шостці (“Вовремя”, “Перекресток”, “Маклер”), виходять російською мовою. І це на батьківщині П. О. Куліша, засновника першого українського фонетичного правопису, названого іменем нашого земляка — “кулішівка”! Робиться, як-то мовиться в народі, тихою сапою.

Не усвідомлюємо (ні!), що державна мова є, по суті, питанням державного суверенітету, його захисту, питанням реалізації державної політики.

...Минулого року на Кулішевому хуторі під Шостою відбулося свято — підбиття підсумків VI Загальнонаціонального конкурсу “Українська мова — мова єднання”. Його учасники з'їхалися з усієї України. І цього року планується провести на землі Куліша Кулішеві читання. Що ж переважить? Пишу оці слова і думку гадаю, чи збудуться врешті-решт слова-переконання нашого славетного земляка:

*“Схаменуться, стрепенуться
Стуманілі люди:*

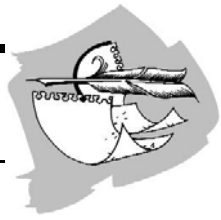
*Рідне слово, рідний розум, —
Рідна й правда буде”.*

Невже допустимо до того,
*“Щоб рідне слово в ріднім краї
Розлукою з людьми каралося?”*

- **Віктор ТЕРЛЕЦЬКИЙ**, член Національної спілки письменників України, лауреат Огієнківської премії (2006), голова Шосткинської міської організації ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Млин на р. Шустці (Шостці), XVIII ст.

ЮРІЙ МИЦИК: «СЛОВО «УКРАЇНА» ВПЕРШЕ ЗАФІКСОВАНЕ У 1187 РОЦІ»

Закінчення. Початок на с. 9

раїнцям, як ворогам радянської влади. Не можна применшувати кількість жертв. Це аморально. Не тільки ж я рахував. Італійці теж рахували, їхні дані — 8 млн. осіб. Записуєш спогади й чуєш: там півсела вимерло, там третина. Я сам записував спогади старенької бабусі, яка лишилася одна зі свого села. А якби й вона померла, то ніхто б і не дізнався про трагедію того села, бо нікому було б розказати. А є ж місцевості, де цілі хутори позникали, бо там нікого не залишилося — до душі повимирали. Тому наголошую, применшувати кількість жертв голодомору — аморально.

А головне, в наших підрахунках ми не можемо довіряти статистиці... Уявіть собі таку ситуацію: село в 1933 р. вмирає повністю, а потім завозиться в це село група переселенців із Росії, і якщо ми подивимося статистику, то виходить навіть приріст, бо за даними 1932 р. у селі мешкало тисяча осіб, а в 1934 р. вже дві тисячі. Таким чином, за рахунок винищення та переселення змінювався етнічний склад населення. Я сам не одноразово натрапляв на такі випадки в роботі над книжкою.

— Чи є шанс добитися визнання факту генциду до чергових сумних роковин?

— Шанс є, але до річниці — сумніваюся. Наша теперішня влада не буде ставити це питання. Я певен, колись голодомор обов'язково визнають. Але треба, щоб держава долучалася. Наприклад, у Дніпропетровську навіть хреста немає. Ми довго добивалися, щоб поставити хрест, Рух стояв, "Просвіта". Врешті поставили дерев'яного хреста — і його знищили, вночі спалили. То був 1993 рік. Відмову поставити монумент на центральному кладовищі нам мотивували тим, що кладовище старе й на ньому немає місця. Правда, коли вирішили поставити пам'ятник двом загиблим міліціонерам — місце раптом знайшлося. А тут не двоє людей на область, а сотні тисяч! Сказали: "Ставте десь там, за межами міста". Або відомий пам'ятник "Дзвін" біля Прилук. З траси його не видно — дерево закриває. Приїжджаєш у монастир, а монастир належить Московському патріархату, вони його не показують. Сам мусиш йти й шукати. Ось така національна пам'ять! Замість того, щоб зробити меморіал жертвам голокосту, як в Ізраїлі чи в Єревані, нам кажуть: "А ви на кладовище підіть, та там і пом'яніть собі"...

— Чи жива пам'ять про голодомор у сучасного покоління? Чи не забудуть про нього за кілька років?

— Просто факт пам'ятатимуть, бо як кажуть, "у школі проходять". Що ж, уже добре. Але мало "просто проходити в школі", це має увійти в свідомість кожної людини. А люди досить байдужі до такої інформації, вона їх не проймає. Ми звикли слухати новини — репортаж про війну чи стихійне лихо, чи катастрофу — за вечерею. А голодомор дуже довго замовчувався. От ті, хто записують, ті відчують! Ось у чому ще одна важливість нашого проекту — молодь долучається до збирання матеріалу й чує історію з перших уст, робить для науки та для свого народу щось добре, але й сама при цьому стає мудрішою і свідомішою. А пересічний школяр, що просто прочитав підручник — він трагедії не сприйме: то було давно... Голод? Так у світі завжди хтось помирає... А загалом, байдужість — це наша біда. Ще Шевченко писав про наше невміння виносити якісь уроки з минулого. Тяжко жити без зв'язку між поколіннями. Якби такий зв'язок існував, нашої державі нині було б значно легше в її становленні.

• Спілкувалася
Зоя ЖУК
Фото автора

ПОСТАТІ

У сонячний день 8 серпня ц. р. відійшла у далекий світ вічного спочинку Надія Світлична. Вона була для сучасників живим втіленням християнських чеснот: Любові, Добра, Справедливості. Все життя Надійки (так усі її називали) переповнене широким спектром турбот: про маму, брата Івана, братову дружину Леоніду, про близьких і далеких друзів, про чоловіка Павла, синів Ярему та Івана, а понад усе — про українську справу, про Україну. В отих турботах не було часу думати про себе — про свій побут, здоров'я.

Турбота — це прояв любові, турбуватися — це любити Бога, дотримуватися Його заповідей. Надія Світлична любила чесних, працьовитих, несправедливо скривджених і страждаючих людей усією повнотою серця. Для найближчої своєї подруги Аллочки Горської була alter ego — другим "Я". Захоплювалася поезією. Вірші Ліни Костенко, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського, Ірини Жиленко й багатьох інших стали часткою її ества, допомагали давати відповідь на виклики життя. Коли злі сили замордували Аллочку Горську, Надійка згадувала слова Симоненка: "Пошли мені, Боже, хоч ворога, коли друга покласти жаль". Такого друга, якою була А. Горська.

Чекісти ходили по її слідах, вистежували кожен її крок перед арештом, і в концтаборі, і після повернення у велику зону. До їхньої всюдисущої присутності Надійка звикла, навчилася, за словами Василя Стуса "усміхатися біді", а тому на відміну від песимістів, які вважали, що гірше не буде, заявляла, що належить до оптимістів, які вірять, що буде гірше. Виклики в КГБ, слідство, суд, концтабір, вимушений виїзд у вільний світ (щоб не бути громадянкою "найбільшого в світі, наймогутнішого і найдосконалішого концтабору") не змінили її християнського складу душі, залишалася сама собою, скромно, без афішування віддавала свій час і сили для Справи. Спілкувалася з людьми тихим, неповторної інтонації голосом — голосом душі.

Завдяки Надії Світличній, її безстрашності у вільний світ було передано десятки цінних документів самвидаву. У США Надійка включилася в активну громадську роботу, стала активним членом Закордонного представництва Української гельсінкської групи. У розквіті творчих сил, 25 років тому, Надія Світлична свідчила перед Гельсінкською комісією при конгресі США про політику русифікації в Україні. У своїй доповіді наголосила на послідовному, методичному знищенні комуністичним режимом української нації. Закінчуючи "свідчення", з почуттям гідності дочки великого наро-

СЛОВО ПРО НАДІЮ СВІТЛИЧНУ

17 серпня Україна прощалася з відомою діячкою правозахисного руху Надією Світличною. Домовина з тілом покійної прибула до Києва 16 серпня. Панахиду відслужили у Володимирському соборі, процесія рушила до пам'ятника Тарасу Шевченку, потім — на Байкове кладовище, де Надія Світлична знайшла вічний спочинок поруч зі своїми друзями, які у 60-ті роки очолили дисидентський рух в Україні.

ду заявила: "Українці в Україні — не "етнічна група", як тут на Заході сприймають, а велика, давня сформована нація з багатою історією, самобутньою культурою, великими традиціями і перспективними можливостями всебічного розвитку в умовах демократії і свободи".

Упродовж десяти років (1983—1994), коли Надійка працювала на Радіо "Свобода", мільйони людей притуляли вухо до транзисторів, щоб почути її голос, що западав у глибини серця. Розповідала про минуле й сучасне України, про злочини комуністичного режиму, про боротьбу українців за свободу й незалежність своєї Батьківщини, про тернистий шлях, муки і злигодні тих, що стали на шлях боротьби. Кожне її слово ставало бальзамом для змучених неволею душ. Як авторитетний діяч Закордонного представництва УГГ, 1986 року особисто звернулася з листом до керівників урядів країн-учасниць Гельсінкського процесу ООН, висловлюючи протест із приводу замовчування і приховування комуністичною владою СРСР причин і наслідків Чорнобильської трагедії.

Надія Світлична розуміла, що історія мусить базуватися на фактах, а тому надавала такої ваги

збиранню і впорядкуванню рукописів, листів, магнітофонних записів, світлин, розмаїтої цінної інформації про події в Україні. З тими матеріалами знайомила авторитетних американських журналістів і науковців, які, маючи достовірні й незаперечні докази, друкували аргументовані статті про порушення прав людини в СРСР, зокрема, в Україні. Знайомство з матеріалами Закордонного представництва УГГ лягли в основу публікації про в'язнів табору особливого режиму, яку підготував заступник редактора газети "Нью-Йорк таймс" Розенталь, про що сповістила сама Світлична у своїй черговій статті. Серед в'язнів, що каралися у таборі особливого режиму (про них згадують Розенталь і Світлична), — були відомі тепер в Україні імена: Микола Горбаль, Михайло Горинь, Віталій Калиниченко, Іван Кандиба, Левко Лук'яненко, Василь Овсієнко, Григорій Приходько.

Публікації в американській авторитетній газеті "Нью-Йорк таймс" і популярному українському діаспорному журналі "Сучасність" не могли пройти повз увагу інформаційного відділу ЦК КПРС. Той факт, що в'язні табору особливого режиму (фактично — табору смертників) були звільнені через

помилування, великою мірою слід завдячувати розголосу про цей табір, до якого вдалась від імені ЗП УГГ Надія Світлична.

Міцна дружба пов'язувала Надію Світличну з В'ячеславом Чорноволом. Як тільки був відновлений вихід самвидавного журналу "Український вісник", Чорновіл звернувся до Надії Світличної з проханням, щоб дала згоду бути представником журналу в США, а після трансформовання УГГ в Українську гельсінкську Спілку, Надійка передрукувала з фотоплівок 7—14 випуски "Українського вісника", кілька згрупованих випусків "Листки прес-служби УГС", 1 і 2 числа журналу "Кафедра", яку редагував Михайло Осадчий.

Її скромність не має аналогів. Навіть найближчим друзям не говорила, про надруковані нею статті в журналах і газетах. Проте, якщо крім вищезгаданих, назвемо інші її публікації, зокрема, аналітичну статтю "Екологія і громадський рух в СРСР", передмову до Миколи Руденка "За спогади про Катерину" і про судового процесу над українською громад-

ською групи сприяння виконанню Гельсінкських угод Мирославом Мариновичем і Миколою Матусевичем, зворушливі слова над могилами Петра Григоренка і Василя Стуса, то перед нами розкривається Надія Світлична в новому і маловідомому обширі її діяльності. Будучи упорядником цілої низки книг — збірки поезій Василя Стуса "Палімпсести", Ярослава Лесіва "Мить", Миколи Горбала "Коломийка для Андрія", брошури Юрія Литвина і творів Гелія Снегірьова, Надія Світлична навіть не подумала над тим, що мала б упорядкувати свій власний літературний доробок. Про це повинні подбати ті, хто розуміє важливість підготовки до друку такої книги.

Їй завдячуємо ідею створення музею шістдесятників. Розуміючи вагу створення такого музею для виховання майбутніх поколінь, Надійка віддала для його організації свою частку Національної премії України імені Тараса Шевченка. Треба прочитати її листи до друзів і промови на різних конференціях, щоб зрозуміти, що вона жила тим музеєм і турбувалася про нього, як може турбуватися мати своїм дітям.

Згадуючи заповідь Божу "Люби ближнього", як себе самого", мусимо пам'ятати, що Надія Світлична більше любила ближніх, ніж себе саму, віддавала людям багатство своєї душі і свого серця. Дотримуватися такої внутрішньої настанови могла тільки людина, яка серцем відчувала потребу жертвувати собою задля інших. У тому унікальність складу її душі й серця.

Вічна їй пам'ять і царство їй небесне!

• Богдан ГОРИНЬ

СВІТЛІ СПОГАДИ У ЧОРНИЙ ДЕНЬ

Чорним круком пролетіла над Луганщиною звістка: покинула нас назавжди славна дочка українського народу, героїчна жінка, наша землячка Надія Світлична, рідна сестра і щирий друг Івана Світличного.

Гіркота і щем заповнили душу. Серце не хоче вірити в цю жорстоку реальність, бо зовсім недавно ми зустрічалися і проводили щирі розмови з цією веселою, енергійною жінкою. Це було на початку травня 2005 року. Надійка приїжджала в рідне село Половинкине на Старобільщині, щоб поклонитися могилам батьків, відвідати земляків... Ще пам'ять не стерла замріяних очей пані Надії і слів: "А під вікном рідної оселі зацвіли три тюльпани, як і тоді, коли я покидала її..."

Цікавою бесідою частувала пані Надія всіх просвітан, у тому числі й студентську молодь, під час відвідин Українсько-канадського центру в Луганську.

Ми проводжали її з Луганська з великим букетом конвалій. Вона, як дитина, зраділа, вдихала аромат цих запашних квітів і обціяла, що понесе їх у Києві на могилу Івана.

Згадувала дитинство, чорні дні юності, коли у квітні 1972 року була заарештована і засуджена в Києві 23—24 березня 1973 року на

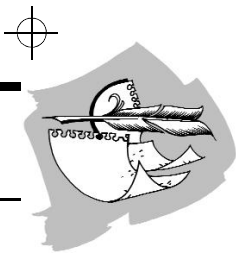
4 роки таборів примусової праці та заслання. Пригадувала, як у мурдовських таборах органи КГБ загрожували відправити її в психіатричну лікарню, якщо вона не припинить писати скарги на брутальну поведінку таборових властей. А вона продовжувала писати і боротися.

За останній рік на її долю випало ще одне горе — важка хвороба. І вона знову бореться. Завзято змагається за своє життя, вірить, що переможе і знову прилине в рідну Україну...

Відійшла у вічність незвичайна жінка, безкомпромісна патріотка-українка, лагідна, чуйна, добра людина.

Своїм щедрим життям Надія Світлична заслужила пошану і добру пам'ять у нашій українській громаді назавжди.

ВОЛОДИМИР СЕМИСТЯГА
Голова Луганського обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка;
Яна КОЛЕСНИК
Голова Союзу Українок Луганської області;
Дора ТИМОШЕВСЬКА
Голова Луганського обласного осередку Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Григорія Ващенко

— **Юрію Андрійовичу, чи можете Ви коротко окреслити наскільки вагомим є поступ української історичної науки за роки Незалежності?**

— У 1999 р. я робив доповідь на Всесвітньому конгресі українців на цю тему. То ж я можу з певністю сказати, що за перші десять років Незалежності щодо видання документів і першоджерел було зроблено більше, ніж за сімдесят років радянської влади. А зараз — ще більше. Я працюю в Інституті української архіографії НАНУ, тож безпосередньо причетний до цієї справи. Отже, ми видаємо нині 50-томник М. Грушевського, вже вийшло п'ять томів; видаємо 20-томник В. Яворницького; видаємо серію “Літопис УПА”. Вже видали низку праць Костомарова, Драгоманова, Куліша, побачили світ літописи. Візьмімо хоча б архів коша Нової Запорозької Січі XVIII ст. (архів Старої важче видати, бо там усе розпорошено), який гарно зберігся, — томів 25 буде. Ми вже видали 4 грубезних томи, а раніше архів лежав і гнив. Ніхто його не видав ні до революції, ні за радянської влади. Або ж про голодомори. Колись і згадувати такого слова не можна було, а тепер в Одесі видано бібліографічний покажчик усіх публікацій про українські голодомори, у ньому охоплено все — від газетних публікацій до солідних досліджень. Отже, як бачимо, ми не тільки перевидіємо нашу класику, але є нові дослідження й нові підходи.

Раніше були “петлюрівці”, “мазепинці”, “бандерівці”, як синоніми до слова “зрадники”. Тепер ми так не пишемо. Або поняття “отечественная війна”, я його не вживаю. “Вітчизняна війна” може бути лише в того, у кого є своя держава, а ми, українці, виступали в ролі “сенегальських стрільців” — як оті негри у французькому війську, для них Франція була не батьківщиною, а метрополією.

Так само ми вже переглянули й події революції, й непу, й колективізації... Якісно чесно подивитися, то радянський період — чорний період в історії України за рідкісними винятками. Звісно, були й О. Довженко, й О. Гончар, й “Відродження”. Так, “відродження”, але ж “РОЗСТРІЛЯНЕ”! Що ж казати, як ми втратили понад 10 млн. українців — і відтоді почали вимирати. А нам доводять, що не було цього або ж то благо для людей.

Раніше, за Брежнєва та Щербицького, в Україні було два історичних журнали та ще деякі вищі навчальні заклади мали свої наукові записки, нині ж таких видань більше десятка й надрукувати їх не проблема. Вони ще не платять гонорарів, але вже бігають за авторами та просять матеріал. У цьому плані прогрес безсумнівний.

— **А наскільки держава сприяє поступу української науки?**

— Наша держава... Вона не є українською настільки, наскільки б мала бути, — на сто процентів. Скажімо навіть так: наскільки вона українська — настільки й допомагає. Є дослідницькі інститути, платять зарплатню, маленьку, але платять — це підтримує тліючі жаринки. Щоб платити більше, слід видавати монографії, оплачувати відрядження. Дослідники ж мають працювати в архівах і в Україні, й за межами України, в тій самій Москві чи Варшаві. У нас яка специфіка роботи істориків, — через те, що Україна довго була залежною, основна маса архівів, з яких пишеться історія, нині за межами нашої держави. Наприклад, матеріали з англійської історії знаходяться на території Англії, а лише трохи у Франції чи деінде, а в нас основна маса архівів — у Москві, Санкт-Петербурзі, Кракові, Варшаві, Відні та Стамбулі. Де хоче, там і шукайте. Те, що знаходиться в Україні, незрівнянно менше того, що за її межами. А ми через безгрішів'я навіть не можемо якось виправити цю ситуацію.

— **Чи є в сучасній Україні цензура?**

— Справжньої цензури в нас немає. Але ж є цензура прихована! Буває, що людину виганяють із роботи не тому, що вона поганий доцент, чи професор, чи лектор, а як у моєму випадку, ректор Дніпропетровського державного університету сказав: “Нам попу-націоналісти не нужны”, і я відчув, як воно робиться. І такі приклади, на жаль, не поодинокі. Я дуже туманно уявляю, як би я нині вик-

ладав у Луганську чи Донецьку, був би там, як біла ворона, і мною б дітей лякали.

Звісно, держава нічого нам не забороняє, але ж і суттєвої допомоги я не помічаю. Ми бачимо, що держава не докладає особливих зусиль, щоб стимулювати наш поступ.

— **Яке Ваше ставлення до сучасного стану підручників з історії? Наскільки якісними є підручники розроблені за Незалежної України?**

— Протягом п'яти років я був головою комісії з підручників з історії в середній школі, а вісім років був у її складі; до комісії з підручників з історії у вищій школі я не входив. За ті підручники, які ми розглядали та виносили на клопотання, я спокійний: вони, звісно, не ідеальні, але навіть Рада Європи визнала, що вони на досить високому рівні. Уже пішло третє покоління наших підручників.

ЮРІЙ МИЦИК: «СЛОВО «УКРАЇНА» ВПЕРШЕ ЗАФІКСОВАНЕ У 1187 РОЦІ»

Інтерв'ю з відомим істориком, професором Національного університету “Києво-Могилянська академія” о. Юрієм Мициком із нагоди 15-ої річниці Незалежності України.

Європа задоволена науковим рівнем, відкинуті лєнінсько-сталінські концепції — тобто нові не лише книжки, а й підходи до висвітлення подій. За роки Незалежності в Україні розроблено й видано понад тисячу найменувань підручників і посібників. Тобто на кількість і якість підручників нам гріх нарікати, і якщо хтось іще й досі читає за радянськими книжками, то це тільки на його совісті. Таке, ми знаємо, робиться в Криму. Це просто люди не хочуть читати. Випущено і хрестоматії, і збірники, й карти. Можна працювати. Це в перші роки Незалежності ми за голову хапалися від браку матеріалів для роботи. Проте справи не ідеальні. Загроза є. Може статися, як у Білорусі за Лукашенка — був поступ, а потім різко повернули назад, усе напрацьоване було зрізано. Є радянські підручники і є лукашенківські, а випущене за доби Шушкевича зникло.

Рік тому комісія була різко змінена, й тепер вона працює на інших засадах. І здається, ці зміни не на краще.

— **Розкажіть, будь ласка, про узгоджувальну українсько-російську раду з підручників, про створення якої більшість громадян щось ніби й чула, проте послідовної інформації у ЗМІ надано так і не було. Що це за установа і чим вона займається? Чи є в ній потреба?**

— Правильна назва цього органу — Спільна російсько-українська комісія з узгодження текстів підручників з історії. Я був категорично проти цієї комісії. Коли я взяв ті російські підручники, то побачив, що там немає з чим узгоджувати. Розгорнімо підручник з історії Росії — України там просто немає. Україна тільки згадується кілька разів — і все. А в нас вибору немає, ми були колонією Росії, то ж мусимо писати про їхню історію та політику — і про Петра І, і про Катерину ІІ... У нас на кожному кроці російська історія, бо вона на голові в нас сиділа — ми були під Москвою. Так само в Галичині під Австрією — хочеш не хочеш, а говоримо про Марію-Терезію та Йосифа ІІ тощо. А вони нас не помічають і не хочуть нас знати — що ж тут узгоджувати? Ця комісія зводиться до того, щоб ми давали історію за їхніми підручниками — й надалі “оболванювали” людей у московському дусі. Щоб було вже не “гомо советікус”, а “гомо кацапкус”, щоб ми мали свого громадянина вихованого

в їхньому імперському дусі, ось що їм потрібно. Справжні російські патріоти від цього страждають, бо їм перед нами соромно за цей наскрізний імперський настрій.

Єдине, що ми справді можемо узгоджувати через таку комісію — це спільні конференції, видання спільних книжок, зокрема збірників документів. Але навіть із конференціями: вони озвучують старі гасла й не хочуть визнавати нові факти, вже доведені, але не зручні для них. Нещодавно перед виборами виходила передача, де сиділи їхні всілякі вчені та філософи й був запрошений один наш член Української народної партії. Й ось виходить такий собі маститий-премаститий філософ і каже: “Слово “україна” придумали тільки в ХХ веке”. Й не було в студії літопису, щоб тикнути його носом і показати, що слово “Україна” вперше за-

фіксоване 1187 р., а існувало воно, звісно, ще й раніше.

Отже, спільні конференції та збірники документів — так, але не підручники. Ми маємо право розуміти й викладати свою історію, як це бачиться нам, а не як цього хоче Москва.

— **Як викладач, чи задоволені Ви тією моделлю зміню, що формується з теперішнього студентства?**

— Я не повністю задоволений. Є позитив, але не великий. Історія, на жаль, не займає належного їй місця в суспільстві. Наприклад, на початку Незалежності археологія була на п'ятому місці за престижністю, а нині посідає двадцять сьоме, а п'яте місце зайняли валютні повії. Раніше найкращі студенти йшли до аспірантури, а кращі аспіранти потім робили науку, хоча власне історія України займала мало місця, домінувала історія КНРС, а нині такі можливості відкриті, здавалося б... А студенти не хочуть іти в аспірантуру. Закінчують істфаки й усе. У школу — не заженеш. Усі шукають фірму, фірму, фірму. Що поробиш, життя є життя.

На жаль, школа перебуває, як і суспільство, у стані глибокої кризи. У випусників (й абітурієнтів) немає належного рівня знань, а про рівень виховання — просто мовчу. Християнські цінності забуваються, зате “секс-культура” розвинулася настільки, що за показниками СНІДу ми скоро випередимо Африку. Це загальноукраїнська проблема. Нашу молодь свідомо розбещують уже років п'ятнадцять: вмикають телевізор — йде відверта порнографія. То онуки дивилися мультики серед дня, а їх перебила

реклама “вечірнього” еротичного фільму. Хіба можна так робити? Або в нашому метро активно рекламують карти таро — це ж відверта пропаганда сатанізму. Як хто грішить, то хай це буде на його совісті, але ж навіщо таке нав'язувати всім пасажиром, які їдуть і хоч-не-хоч мусять те слухати й дивитися? Є ж етична межа — навіть у рекламі. Свобода свободою, але етика етикою, бо скоро почнуть проституцію рекламувати.

— **Розкажіть, будь ласка, про Ваші дослідницькі проекти. Зокрема кілька слів про листування І. Огієнка, яке нещодавно побачило світ у Вашому упорядкуванні.**

— Той том, що нещодавно вийшов, — це просто унікальні документи. Коли я брався до роботи, то навіть не думав, що результат буде настільки вагомим. Це історія нашої повоевненої еміграції та діаспорної інтелігенції, історія, якої ми не знаємо й не можемо собі достеменно уявити, коли люди тікали світ за очі, аби не повертатися на “совєцьку родину”. Найбільша біда таких значущих видань у тому, що вони не доходять до широкої громадськості, а залишаються надбанням інтелігенції Києва та Львова.

— **А серію “Український Голодомор”? Із чого почалося збирання цих виняткових матеріалів про український голодомор?**

— Як науковець, я займаюся добою козачства. За голодомор просто мусив узятися. Чув про нього в дитинстві від бабусі. Шість душ померло в нашій сім'ї. Як я це вперше почув, то волосся стало дибки. То був 1976 рік. Я спершу думав, що був там якийсь голод в окремих селах, але як почув про масштаби трагедії, мене це сильно вразило. Я почав опитувати рідних, знайомих. Але якби вийшов за межі нашого маленького хутора, то мене б накрили... І я чекав до перебудови, тоді почав читати лекції, говорити, збирати матеріал, записувати свідчення. А потім, як став викладати студентам... Ми ж усі знаємо, що студент має написати за курс якийсь там реферат. Зазвичай це були якісь дурниці та компіляції. Заборонити писати реферати я не можу, бо така програма. І я тоді подумав: а що як замість цього реферата, молоді люди запишуть спогади свого діда чи баби? Запропонував. І студенти понесли. Це 1992 р., комп'ютерів ще не було. Вони приносять свої карлочки, а я до півночі сиджу й цюкаю це на машинці. Тяжкий шмат роботи... А головне: де те все друкувати, як оприлюднити зібране? І я був, каюсь, трошки те підзапустив. А коли приїхав до Києва, не зразу, а з 1998 р. повернувся до цього проекту. Правда, час уже трохи пішов, а людей, котрі можуть розповісти щось, усе менше та менше. Назбирав грошей. Допомогли колеги з Канади, й нарешті вийшов перший том. А тоді, вже процес пішов — різні люди почали приносити матеріал, долучатися. І незбаром вийшов і другий том, і третій, і ось на четвертий дозбирається. Знову почали підключатися ті люди, які спершу допомагали. Хочу похвалити мого співупорядника — Л. Іваннікову. Наші колеги в Канаді збирали для п'ятого тому безцінні спогади українців-емігрантів, що пережили голодомор.

Колись я сподівався, що орда КНРСників, тоді це 90 % всіх істориків, кинеться на цю тему... аж ні, тільки одиниці узялися. Я бачу, що мало робиться, а люди відходять і відходять. Довелося діяти за принципом: як не я, то хто ж? Так, це не моє “фахове століття”, але ж я в ньому жив, і мої батьки жили. І поки живий ще хоч один свідок, ми маємо записувати. Бо через 20 років, вже не буде кого записувати. Час за 1946 рік слід братися, бо це вже теж старі люди, вже на межі. А потім видавати й осмислювати... Крім того, добитися визнання геноциду 1932—1933 рр. та того, що його проводила Росія щодо українців.

— **Чи реально досягнути такого визнання?**

— Нам його зробили, і зробила Москва. І це слід показувати. І коли вони кажуть, що “всі страждали”, то брешуть. Бо в Московію, а не з Московії, їздили рятуватися від голоду, а страждали “наші” території, населені українцями, та ж Кубань. Або ж донські козаки, які й досі часто не ідентифікують себе росіянами, а вважають окремим етносом. Їм радянська влада так само мстила, як і ук-

Закінчення на с. 10

СВІДОЦТВА НЕЗАЛЕЖНОСТІ

“Чернівецька область за роки Незалежності” — під такою назвою в Чернівецькому обласному краєзнавчому музеї протягом п’яти років діє стаціонарна виставка, яка знайомить відвідувачів із політичними й соціальними подіями, процесами державотворення за період 1991—2006 рр. та змінами, що відбулися в промисловості, сільському господарстві, медицині, освіті, культурі, спорті за цей період.

Експозиція розміщується у двох залах і налічує на сьогодні понад 600 експонатів.

Мовою документів і фотографій відтворено історичні факти, які обумовили створення Української незалежної демократичної держави. Експонується величезної ваги документ — “Декларація про державний суверенітет України”, яка була прийнята 16 липня 1990 р. На документі є автографи авторів “Декларації...”. Цей цінний експонат передав до музею один із авторів — тодішній народний депутат Леонтій Сандуляк.

В експозиції представлено фотографії масових мітингів на Буковині на підтримку “Акту проголошення незалежності України”, зокрема виступ лідера крайової організації Народного руху України — професора Чернівецького університету Олега Панчука та інших лідерів демократичних організацій.

Фотоматеріали, архівні документи ілюструють процес прийняття Конституції України 28 червня 1996 р., поряд матеріали про

вибори Президента України 2004 р. та вибори до Верховної Ради України і місцевих рад 26 березня 2006 року.

Фрагмент виставки знайомить із творчістю наших земляків. Серед численних творів буковинських письменників на особливу увагу заслуговують збірки талановитої поетеси Анни Душак із села Тисівці Сторожинецького району — авторки пісень фестивалю “По-

композитора Й. Ельгісера про нагородження його золотою медаллю і званням “Золоте ім’я світової культури” з занесенням у золоту книгу ЮНЕСКО, сценічні костюми заслужених артистів України Івана Дерди та Ані Лорак. Широко представлені фотоматеріали про життя і концертну діяльність нашої славетної землячки народної артистки України, Героя України Софії Ротару.

ІСТОРІЯ КРАЇНИ — МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

вінчані піснею”, який відбувся на Богородицю, 28 серпня 2002 року.

Експозиція містить також чимало матеріалів, які розповідають про зміни в системі освіти: створення шкіл нового типу, відкриття нових навчальних закладів.

Привертають увагу відвідувачів вироби учнів Чернівецького ВПХУ № 5 — декоративне панно “У полоні кохання”, автор О. Джулій, декоративна таріль, автор М. Ротопан.

Частина експозиції присвячена розвитку музично-пісенного мистецтва Буковини. Фотографії, афіші, інші матеріали розповідають про всеукраїнські та міжнародні фестивалі, які відбуваються в області, а також визначних виконавців, композиторів, артистів, які творчо зросли на Буковині.

Серед експонатів демонструється перша скрипка народного артиста України Ю. Гіни, диплом

Про багатонаціональний буковинський край розповідають матеріали, які відтворюють діяльність національно-культурних товариств, зокрема обласного товариства румунської культури ім. М. Емінеску, товариства польської культури ім. А. Міцкевича, товариства австрійсько-німецької культури ім. Й. В. Гете, Чернівецького обласного благодійного фонду “Хесед-Шушана”, єврейської ради Буковини та ін. Усього в області зареєстровано 20 національно-культурних товариств.

Окрасою виставки є численні кубки, медалі, призи та інші нагороди буковинських спортсменів, відомих далеко за межами України. Привертають увагу відвідувачів кубок дворазової чемпіонки світу зі стрільби з лука Тетяни Мунтян, особисті речі чемпіона світу зі спортивного орієнтування Юрія Омельченка, синьо-жовтий

прапор, з яким легкоатлет, чемпіон світу та переможець Кубка Європи в командних змаганнях на дистанції 1500 метрів Іван Гешко здійснив коло пошани після перемоги на чемпіонаті світу в закритих приміщеннях у Москві.

Експозиція другого залу висвітлює економічний розвиток краю, у якому представлені зразки продукції місцевих промислових підприємств різних форм власності, зокрема “Трембіти”, цегельного заводу № 3, заводу “Карпати”, “Машзаводу”, “Розми” та ін.

Напередодні 15-ї річниці незалежності України виставка збагатилася новими зразками промислової продукції, які подарували музею ВСТ “Житловик”, НВЦ кераміки “Лантан”, фірми “Полярис” та “Акватон”.

Значний інтерес у буковинців і гостей нашого краю викликають вироби народних майстрів — жіночі прикраси, вироби зі скла, фарфору та кераміки, подаровані музею учасниками Петрівського ярмарку в Чернівцях 9 липня 2006 року.

Виставка працює в режимі літопису буковинського краю, реагуючи на всі важливі події, які відбуваються в країні та області, постійно поповнюючись новими документальними і матеріальними експонатами.

- **Марія ТЕУТУЛЯК**, завідувачка відділом новітньої історії Чернівецького обласного краєзнавчого музею;
- **Григорій ЗАСЛАВЕЦЬ**, кореспондент обласної газети “Буковинське віче”

ДОПОМОЖЕМО!

НАРОДНА АРТИСТКА ПОТРЕБУЄ ДОПОМОГИ НА ЛІКУВАННЯ

Народна артистка України Ніла Крюкова, справжня патріотка України, що не побоялася за радянських часів створити виставу “Маруся Чурай” за творами Ліни Костенко, і одна з перших артистів поїхала в Чорнобиль. Активістка “революції на граніті” 1990-го та Помаранчевої революції, віддана та постійна учасниця заходів “Просвіти”. Ще зовсім недавно, у травні, віршем у її виконанні відкрилося перше засідання Верховної Ради цього скликання. За поклонінням борця, зараз, лежачи паралізована, Ніла Валеріївна відмовляється слухати радіоприймач — щоб не засмучуватися...

43 роки артистка працювала у філармонії. І от тепер перебуває у реабілітаційному центрі “МедАрт” у Києві. Після такої травми, яку отримала 63-річна Крюкова, — перелом шийного відділу хребта із забиттям спинного мозку — виживають одиниці. Сталосся це лихо через побутову травму. 13 липня під час чотиригодинної операції лікарям вдалося врятувати життя Ніли Валеріївни. Проте вона й зараз перебуває в тяжкому стані та потребує допомоги на лікування.

Реквізити рахунку на лікування Ніли Крюкової:
ПІБ отримувача:
Барчук Мирослава Анатоліївна
№ рахунку отримувача
26209822128
Ідентифікаційний код отримувача 2504017202
Банк отримувача АППБ “Аваль”
МФО банку отримувача 380805

НЕБАЙДУЖИМ ОКОМ

Святкуємо ще одну річницю проголошення Незалежності України, а невдовзі грає 75-та річниця Геноциду Українського народу, запровадженого Сталіним та його соратниками в 1932—1933 рр.

Іхнім завданням було зламати хребет українській нації. Не тільки фізично знищити голодомором, а й знищити дух самостійного мислення, дух вільного козака. І коли справді придивитися зблизька, їм це певною мірою вдалося: замучено 10 мільйонів дітей, жінок, чоловіків та ненароджених немовлят. 15 років незалежності і до цього часу український уряд не спромігся визнати геноцид 1932—33 рр., що був заподіяний комуністичною владою супроти українського народу, тоді як понад 60 країн світу визнали! На мою думку, це не сором, а ганьба. Ганьба й те, що й сьогодні в Верховній Раді України ще сидять ті, які з матері полатану сорочку знімали, коли вона вмирала з голоду. А до того ще й вимахують просякнутими кров’ю червоними прапорами.

Я був свідком відзначення 14 річниці проголошення Незалежності. Це була знаменна подія, величавий концерт найкращих митців України, душа радувалася від почутих українських пісень і виступів колективів, але коли виконавці сходили зі сцени, більшість із них переходили у спілкуванні між собою на мову північного сусіда... Це можливо тільки в Україні, бо в інших державах такого не чув, хоча жив не в одній країні.

Оглядаючи столицю, неможливо не зауважити колосальної відбудови міста. Київ не поступається іншим столицям світу. Виїдеш на Софійську площу і охоплює якесь містичне відчуття, — перед вами **відкривається масштатна панорама святої Софії**, що

золотими куполами нагадує про славу історію та подвиги могутньої Русі-України.

Із протилежного боку вас не менш приваблює архітектура золотоговерхого собору святого Михайла, що буквально за два роки

НЕ СМІЄМО ЗАБУТИ

виріс із руїн давнього собору, який був зруйнований злочинцями, що створили голодомор.

Опустивши очі до підніжжя собору, згадаєш слова Т. Шевченка “**попідтинню сиротами**”.

Під тином собору святого Михайла стоїть маленький, немов сирота, пам’ятник жертвам голодомору, без жодного напису, (щоб не образити симоненків і вітренків?). Пересічна людина не знає, що цей пам’ятник означає, і проходить повз нього, не звертаючи уваги.

Під тином святої Софії теж лежать зариті останки сироти, Сина України, який половину свого життя відбув на засланні в сибір-

ських концентраційних таборах тільки за те, що вірив у Бога. Це Патріарх УПЦ КП Володимир. Його не поховали на церковному подвір’ї, бо там немає місця для українських патріотів, там канонічна територія Москви.

Києво-Печерська лавра теж канонічна територія Москви — кубло “п’ятої колонії” і дезінформаційний центр Путіна — у **самому серці України**. Там батюшки моляться за великоросійського царя і проklinають гетьмана Мазепу та український народ.

Ліворуч св. Михайлівського собору стоїть підпертий високими колонами з тризубом на фасаді, будинок Міністерства закордонних справ Суверенної Держави Україна, а з лівого боку огорожа і в’їзні ворота оздоблені серпами й молотами колишньої поневолюючої держави. **Чи це не сором?**

В інших місцях столиці ще пишастяться пам’ятники катів України: Леніна, Ватутіна, Жовтневої революції, дзержинських, красноармійців та сотень інших сатрапів.

Як бачите, український народ ще не очистився від наслідків терору, хоч і вільний, але й надалі добровільно ходить у московському ярмі.

Соромиться, або просто зневажає свою Українську мову. Це особливо стосується високодостойних прем’єр-міністрів, міністрів, мерів, суддів, академіків та інших високодостойних слуг народу. Не знаю, чи довго доведеться чекати, доки Україна де факто стане вільною, але знаю, що наш святий обов’язок — ніколи не забувати жертв геноциду і допомогти скинути це ярмо шляхом просвітянської роботи в Україні, і в цілому світі. Людина, яка не знає свого минулого, — не має майбутнього.

- **Микола МІЩЕНКО**, голова Фондації Українського Геноциду — США

ВІТАЮ, БАТЬКІВЩИНО!

ТОБІ П’ЯТНАДЦЯТЬ...

...Тобі п’ятнадцять. Ти настільки юна, настільки прекрасна, наскільки юне і прекрасне літо в червні й небо в квітні, перше кохання і саме життя (попри всі труднощі й негаразди воно здається чарівним)...

Тобі п’ятнадцять. Ти молода для держави, але цілком відбулася, як Батьківщина. І ти завжди будеш Батьківщиною для мене, де б ти не була, — в НАТО, в ЄС чи в СНД... Навіть якби минуле (не приведи, Боже) повернулося, саме **ти** була б для мене Вітчизною. Ти, а не “єдина і неделімая” Росія чи “прекрасная страна” — імперія під назвою СРСР... І хоча Доля часто любить робити несподівані ходи чи жартувати злі жарти, зі мною такого не вийде — де б не була я, у яких світах, серце моє залишиться тут, на цій землі. І діти мої **обов’язково знатимуть і обов’язково пишатимуться** тим, що в моїх жилах тече така ж кров, як і в твоїх. І колиськові співатиму я їм такою ж мовою, якою говорю сама і якою мусиш говорити ти. І перше слово, сказане ними, буде цією ж мовою.

Тобі п’ятнадцять. Я майже на три роки старша. Та я у свої майже вісімнадцять така ж, як і ти в свої п’ятнадцять, — мрійлива, романтична. Я так само прагну добра і добробуту для своїх земляків, так само бажаю їм усім миру і злагоди.

Тобі п’ятнадцять. І це так мало порівняно з віком існування людства! Та це такий великий відрізок часу з життя окремої людини!

Тобі п’ятнадцять... Хто ти для мене? Сестра, матуся, подруга. І різними у віці нічого не важить, бо вона нікчемна. І все своє життя я любитиму тебе, як сестру, вклонятимуся тобі, як неньці, і поважатиму, як подругу.

Тобі п’ятнадцять. І я бажаю тобі, юнко з коштовним ім’ям **Україна**, залишатися завжди такою ж юною і незалежною, як зараз. Хай у твоїй історії (новій від 24.08.1991р.) буде тільки правда (і не буде брехні), вірність (і не буде зради й луд), злагода (і не буде чвар) і мир (і **ніколи** не буде воєн). Хай з уст твоїх наразі зазвучить **наша** з тобою **українська** мова... Добра і добробуту тобі й усім нам!..

- **Настя ФЕДЧЕНКО**, с. Великоколександрівка Дніпропетровської обл.

ДОЧІРНЄ ПОЧУТТЯ

Я НАЙБІЛЬШЕ ЛЮБЛЮ УКРАЇНУ

Україно моя! Земле рідна, кохана. І мова твоя — прекрасна.

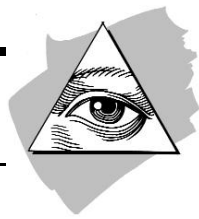
На шпальтах багатьох чисел “Слова Просвіти” ми плачемось одне одному про утиски української мови, ліквідацію української школи, зросійщення цілих регіонів, де живуть так звані “рускоязычные” українці. Господь кожному народові дав мову — оце натуральне, оце природне. А “рускоязычные” українці та й інші народи — це штучне, не природне. Зрусифікованим українцям не хочеться докласти зусиль, щоб одним згадати, і більш молодшим вивчити українську мову і хоча б не заважати своїм дітям засвоювати рідну державну мову.

Чому ми, українці, такі? Нам плюють в обличчя, а ми все тихо зносимо, навіть не втираючи тих пльовків. Люди добрі, хіба в складі української держави є хоча б 1 см² російської землі, щоб там компактно проживали росіяни? Ні, Україна ніколи не завоювала Росії і не приєднувала її земель до себе. Всі росіяни добровільно приїхали в Україну, мають землю, квартири, роботу, медобслуговування, російські школи. І за загальнолюдськими законами етики повинні шанувати землю, на якій вони живуть і поважати народ цієї землі.

І, нарешті, про наших дітей. Вчать у Києві в українських школах онуки, у Конотопі всі школи українські, тільки у 2-х школах є російські класи. Тим не менше, у школах панує російська мова. Предмети викладаються українською мовою, та й то не скрізь і не всі. Діти не вміють спілкуватися українською мовою. Телефоную знайомій. Слухавку бере онука. Питаю: “Бабуся вдома?” І чую здивований голос онуки: “Бабушка, теб’я какая-то украинка спрашивает!”

Хто і де навчить українських дітей української мови?

- **Л. ЧУМАК**, м. Конотоп

СУЧАСНА ШКОЛА

Проект (від лат. *projectus* — кинутий уперед)

ГОСПОДЬ — АВТОР ПЕРШОГО ПРОЕКТУ

Результатом його проекту була Людина. Господь полюбив свій проект і сказав: “Хай будуть благословенні всі проекти, котрі приносять Людині любов і щастя!”

Але диявол дивився на шедевр, створений Господом, інакше. “Ні! — заперечив він. — Кожному проекту Господа я проти-ставлятиму свій, який буде вводити людину у гріх та спокусу, примусить творити зло і в думках, і в діях. І побачимо, що сподобається Людині більше!”

Так усе почалося. Господь учив Людину любові, а диявол ненависті; Господь учив людину творити добро, а диявол — зло; Господь вів Людину до Сонця, а диявол — у пійтку. І не кожна Людина, створена за образом Господа, мала досить сили духу і любові у своєму серці, щоб опиратися злу, яке часто виряджалося в яскравий одяг, обіцяло сите життя та владу, легкий шлях до перемоги, хоч при цьому, як правило, доводилися топтати душі та зносити голови іншим.

І щоб людина могла краще опиратися злу, вирішив Господь роздати людям ремесла, професії і таланти. Адже людину, яка закохана у своє ремесло чи професію, дуже важко спокусити витівками диявола!

Першим Господь вибрав хлібороба, а Людині, що зголосилася бути ним, дав коня, плуга, серпа та торбину із зерном і сказав:

— На цій Землі ти будеш моїм помічником, бо працюю своєю годуватимеш усе живе: і людину, і тварину, і комаху. Нелегка тобі випала доля! Праця твоя буде важкою: і холодні дощі тебе поливатимуть, і сонце палитиме, і суховії сушитимуть. Але коли ти серцем полюбимеш землю, зрошуватимеш її своїм потом та бергтимеш як зіницю ока, то за працю твою каторжну віддячить вона тобі сторицею. І не знатимеш ти і все твоє потомство ні біди, ні голоду, ні холоду! І так буде віднині і довіку!

Так само благословив Господь на працю і коваля, давши йому горно, міхи та молота; потім теслю, муляра та ще багатьох інших людей, котрі обрали собі те чи інше ремесло.

Потім Господь роздав професії, і кожна Людина вибрала собі ту, яка була їй найбільш до вподоби.

Тому, хто обрав собі професію юриста, Господь сказав:

— Ти будеш охоронцем правди на Землі! Для тебе правда має бути понад усе! Май чисту совість і ясний розум, бо дуже часто людська доля буде у твоїх руках! Виправдай невинного, покарай того, хто зумисне вчинив зло, але не сотвори неправди, не спокушайся саявом срібла та злота. Продаси себе за нього — будеш проклятий у віках і ти, і твої нащадки!

І лікарю сказав Господь:

— Я кладу в твою душу любов до людини хворої і немірної, а в голову — знання, що допоможуть тобі лікувати. Може бути, що не завжди і не кожному зможеш допомогти, але до останньої хвилини не полишай людину, очі якої дивляться на тебе з благанням і надією! І пам'ятай своє головне кредо: не зашкодь!

І ще багато людей вибрало різні професії, і кожній Господь обі-

ДЕЩО ПРО ПРОЕКТИ, МАТЕМАТИКУ І МАТЕМАТИКІВ ТА... ОСВІТУ. ЯК ВОНО Є!

цяв підтримку в її справі, якщо буде служити людина їй правдою і вірою.

Аж ось прийшла черга до Людини, що скромно стояла осторонь, оточена дітлахами. Її очі світилися любов'ю і випромінювали таке тепло і світло, що навіть у темряві було видно, як удень.

І сказав Господь:

— Бути тобі вчителем! Доля твоя не буде легкою, але вона буде прекрасною, бо ти зможеш торкатися душі чистої і незайманої, яка часто бачитиме в тобі єдиного поводиря, що виведе її з холодної пійтки на сонячний шлях! Не чекай за свій труд ні великої плати, ні почесей — їх не буде! Але за твою любов і науку тобі платитимуть такою чистою любов'ю, яку не купиш за золото і срібло. І пам'ятай, що набагато легше любити весь світ, аніж одну чужу дитину! Але любов твоя не повинна бути сліпою, а знання твої мають будити в юній душі прагнення стати вище, дивитися далі, служити Добру й Істині! І коли це станеться — тоді ти будеш Учителем із великої літери! І в цьому буде і твоє найбільше щастя, і щастя твого учня, бо ваша зустріч у цьому світі не була марною!

МАТЕМАТИКА — ЦЕ ДОЛЯ

Господь мав рацію: найбільше щастя — це зустріти в житті вчителя з великої літери! У мене був такий учитель — Галина Іванівна Птиця. Тендітна, з теплими карими очима, вона справді нагадувала пташечку. І весь наш 10-й клас, усі тридцять “гідких каченят” були закохані в неї. Любов до Галини Іванівни дуже швидко переросла в любов до математики, яку вона в нас викладала. Адже така прекрасна людина могла читати лише прекрасну науку! Це і визначило мою долю. Вже на початку 11-го класу я твердо знала: моя майбутня професія має бути тісно пов'язана з математикою! І ніколи в житті я не пошкодувала про це. Ні за ті важкі для сільської дівчинки, але прекрасні п'ять років, проведених у стінах Московського державного університету імені М. В. Ломоносова, ні за двадцять п'ять років роботи в Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова, ні за останні десять років, коли доля зробила

мене вчителем математики в Українському гуманітарному ліцеї!

Я часто думаю про те, ким би могла стати, коли б не зустріч із Галиною Іванівною? І, перебираючи подумки професії, аналізуючи всі “за” і “проти”, приходжу до висновку, що Господь був до мене дуже щедрим, давши мені таку професію! І я люблю цю науку до самозабуття за те, що вона довгі роки давала мені можливість працювати поруч із геніальними людьми, ніколи не кривити душею, не залежати від зміни влади і партій, не змушувати догоджати, брехати і торгувати совістю, щоб вижити. Вона довгі роки зачаровує мене красою своєї форми та змісту, а в години розпачу і житейської бурі є тим оазисом, де я можу заховатись від усього світу. В ній, як у Господній молитві, може спочити душа.

Правду кажучи, я не нажила великих статків, не відкрила рахунків у банках, не побудувала особняка на березі моря, однак протягом усього життя я заробляю собі та своїй родині на хліб цією професією, отримуючи ще й величезне моральне задоволення від того, чим займаюся. І робота моя не вимагала ні автомобіля для її перевезення, ні певного місця знаходження, ні великої кількості людей для її реалізації. Вона була завжди зі мною! І займатися я могла нею де завгодно: чи то варячи борщ, чи гуляючи з дитиною в парку, чи їдучи в транспорті. З інструментів — олівець та аркуш білого паперу, а далі — ти сам собі голова. І ні з чим незрівнянне почуття гордості та щастя, коли раптом розв'язок задачі, яка мучила тебе більш ніж півроку, з'являється у твоїй голові!

Але за що я найбільше вдячна математиці, то це за людей, з якими зводила мене доля. Справжні математики, як правило, прекрасні, високоосвічені й багатогранні особистості! Як не дивно, але своє перше знайомство зі світом музики я, дівча з глухого польського села, отримала на музичних вечорах у студентських вітальнях, які проводив у стінах Московського державного університету імені М. В. Ломоносова математик зі світовим іменем, засновник радянської топологічної школи, визнаної у всьому світі, Павло Сергійович Александров. Там я зрозуміла велич музи-

ки Баха, красу і довершеність музики Моцарта, зачаровувалася прекрасною музикою Чайковського, у якій учувала дорогі серцю українські мелодії. А потім, коли ми, студентки, зграйками “втиралися” (за 1 карбованець!) на концерти світових знаменитостей у Малий зал Московської консерваторії і розліталися по всіх східцях, заважаючи входу і виходу, мене вражала та кількість представників математичної еліти, яка сиділа поруч із нами (правда, у кріслах!). Під час антракту вони прогулювалися в невеличкому холі і ділилися враженнями. Як зараз бачу високого, статного, з гордою поставою і величною лавовою гривною, лишень зовсім білою, професора Олексія Івановича Маркушевича, потомка старовинного дворянського роду, який галантно розкланюється з нами, своїми студентками. Я відповідаю на привітання і ховаю очі від сорому, бо на весняній сесії “провалила” йому іспит з теорії функції комплексної змінної. Весна ж бо, Господи, весна! І беручи тоді мій матрикул (так Олексій Іванович називав залікову книжку), щоб поставити мені четвірку, єдину серед п'ятирок у тій сесії, але таку жадану для мене в той момент, він довго вибачається і ніяковіє значно більше за мене.

Видатний український математик Мирон Зарицький (21.05.1889—19.08.1961 р.), котрого називали поетом математики, писав: “...Кого не манить краса, ні мистецтво, хто живе вбогим духовним життям, той нічого не дасть математиці.”

Поезія не ріжниться від математики вищим летом уяви, а математик ріжниться від поета лиш тим, що все і всюди розуміє... Але як і в мистецтві, так і в математиці лише твори гарні переживають століття і виховують цілі покоління”.

Працюючи в Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова АН України у відділі математичних методів теорії надійності складних систем, ще раз переконалася, що людина, яка несе в собі справжню “Божу іскру” з математики, досить легко береться за будь-яку справу і досягає успіху.

Доля подарувала мені можливість працювати під керівництвом видатного математика Іго-

ря Миколайовича Коваленка. Доктор фізико-математичних наук, доктор технічних наук, академік АН України, лауреат багатьох державних премій у галузі науки і техніки, людина, праці якої відомі в усьому світі і використовуються в різних галузях, вільно володіє кількома іноземними мовами, любить і знає літературу — і зарубіжну, і вітчизняну. З українських поетів цінує Лесю Українку, Ліну Костенко і навіть у часи найбільшого утиску всього українського залишався українцем із великої літери. Завжди цінував талант у молодих людях, допомагав їхньому науковому зросту, ніколи не дозволяв собі некоректного ставлення до підлеглого. За двадцять два роки співпраці з ним ніколи не чула: “Зробіть негайно!”, а лише ввічливе: “Якщо Вам не важко, то допоможіть мені!” Сердитися страшенно лише за бездарні математичні результати; ненавидить протекціонізм у науці. Створив блискучу математичну школу, яка відіграє значну роль у багатьох галузях науки і техніки, і у вищій школі.

Найтісніше я у відділі Ігоря Миколайовича співпрацювала з двома блискучими математиками і прекрасними людьми — Лідією Степанівною Стойковою та Валентином Дорофійовичем Шпаком.

Лідонька, як любовно називали її у відділі, донька репресованих сталінським режимом батьків: батька, болгарина за національністю, ректора одного із харківських ВНЗ, заарештували як “болгарського шпигуна”, а матір як дружину “болгарського шпигуна”, що дозволила собі прийти в університет на лекцію у вишіванці. Лідоньці було тоді чотири місяці, і з тих пір вона їх не бачила. Вихована бабусею та дідусем, у математиці завжди прагла тієї величності істини, яка не підлягала ні несправедному суду, ні репресіям будь-якого режиму, і вперто йшла до неї. Доктор фізико-математичних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки за 2001 рік, вона часто друкувала свої праці в зарубіжних періодичних виданнях із математики, а гонорари, як правило, віддавала тим знайомим або й малознайомим людям, які, на її думку, потребували матеріальної допомоги, хоча її власна сім'я ніколи не жила в розкошах.

Валентин Дорофійович, доктор технічних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки за 2001 рік, усе життя присвятив науці. На наші прискіпливі жіночі поради “Валентине Дорофійовичу! І чому б вам не одружитися ось із такою чудовою дівчиною?”, — відповідав з гумором: “Усі гарні дівчата, як і гарні задачі, вже давно розібрані!” Людина енциклопедичних знань, гуморист від природи, він написав стільки прекрасних віршів (багато з яких сам поклав на музику), що можна було б видати кілька томів, але саме цього він і не зробив. Як істинному математику, йому приносив задоволення сам процес творчості.

Я могла б говорити ще про дуже багатьох дорогих для мене людей, але цим я хочу підкреслити лише одне: заняття жодною з наук не розкриває так внутрішні таланти і можливості людини, як заняття математикою!

Далі буде.

Галина МАРЧУК

ВЕРЕСЕНЬ: БУРШТИН

Закінчення

Мандруючи далі на бурштиновій хвилі, робимо зупинку в 1911 році. На той час геолог П. А. Тутковський завершив пошукову експедицію по Ровенщині й Поліссю. Край виявився не менш багатим на бурштин, ніж Прибалтика. Але місцеве населення не переймалося естетикою привабливих камінців. Ніколи не маючи тут належної медичної допомоги, люди шукали її в магичній силі бурштину.

Німецькі колоністи м. Ушомира запевняли геолога, що цей камінь — дієвий засіб від золотухи, тобто алергічних висипів. У с. Клесів дотримувалися традиції прив'язувати до коліски бурштиновий оберег від усіх дитячих хвороб разом. Мешканці с. Бережниця радили мати при собі бурштин для покращання зору. У м. Домбровиця хворих на злоякісні пухлини обкурювали бурштином. Коли підлітки с. Капище спаливали чудові камінці заради розваги, батьки ставилися до цього схвально: нехай собі діти лікуються. Згадаймо, що при нагріванні бурштин випромінює хвойний аромат (якщо до того камінь не піддавали переробці). Тому з нього різали мундштуки, тютюнові трубки, які додавали палінню ще більшого смаку. Врешті, і зараз існує думка про позитивний вплив бурштину на щитовидну залозу. Офіційною медичиною вона не спростована, хоча й не підтверджена.

Поєднання романтичних поглядів із медичними пошуками не залишилися марними в Середньовічному Китаї епохи Тан (VI—IX віки н. е.). Власного бурштину країна не мала й завозила його із Заходу і зі Сходу. Не дуже якісний камінь прибував із сусідньої Бірми. Тамтешні самородки ззовні схожі на зморшкуватий гриб фушень. Він росте на корінні своєрідної китайської сосни та живиться її соками. Вважають, що фушень — одна з проміжних стадій перетворення смолистого соку дерева на бурштиновий камінь. Іншим джерелом надходження був “камінь Риму” — високоякісний прибалтійський суцвиніт, який доставляли в країну через Середземномор'я. До нього в Китаї застосовували ієрогліф, який у перекладі означає “душа тигра”. За цим стояв образ вмираючого звіра. Душа його переходить в очі, де й стає каменем, що увібрало світло присмеркового сонця, коли воно йде за горизонт.

Заходилися експериментувати над фушенем як проміжним етапом метаморфоз тигрової душі. Надихаючою була одвічна й не порушена китайська парадигма: що прекрасне, те може бути лікувальним. І справді, виявили цілий спектр цілющих властивостей фушеню: проти цинги, блокрів'я, гіпотонії тощо. Лікувальні препарати зберігали у прикрашеному різьбою бурштиновому посуді і давали їх хворому в бурштиновій ложечці. Китайські медики вважали, що це дуже важливо, бо тоді “не порушувалась єдність речовин”. Цікаво, що в наш час досліді фармакологів довели особливості бурштину протистояти гемолізу, руйнуванню червоних кров'яних тілець. Зараз із пресованого бурштину роблять медичний посуд та інструментарій для переливання крові.

З усієї маси бурштину, що вилується з копалень, камені ювелірної й колекційної кондиції та унікаль-

ні інклюзи складають невелику частку. Яка доля решти? Її з великим апетитом поглинають різні галузі промисловості: фармакологія, парфюмерія, медицина. Антисептичні й біостимулюючі якості каменя знадобилися сільському господарству. Бурштинова каніфоль, плавлений камінь — це сировина для натуральних лаків, якими покривають консервні бляшанки, точні прилади, електродоти, дерев'яні поверхні. Бурштиновий лак має найяскравіший блиск, про що свідчить сяюча поверхня лакованих меблів і музичних інструментів. До утаємничених рецептів Страдіварі, Гварнері, Амати входили бурштинові олії. Більшість ювелірної сировини перед тим, як

ви. Незаконна здобич забирає життя багатьох людей” (зі статті кандидата геол.-мін. наук В. Мацуя зі співавторами).

Дивний бізнес, коли бурштином торгують, наче картоплею, “на відра”. Зубожілі від безробіття люди ошуковують себе, державну казну й національну науку, не маючи уяви про реальну ціну “товару”. Байду же, що безцінні інклюзи — це унікальне джерело вивчення колишнього рослинного і тваринного світу та давньої атмосфери, що її зберігають пори в застиглій смолі бурштину. Треба думати й про майбутнє юнаків і дівчат, які зараз опановують ювелірне мистецтво в навчальних закладах. Вони вдосконалюва-

ПРИКРАСИ ДЛЯ ЧАСУ

тимуть привабливість вітчизняних бурштинових прикрас, тому має бути гарантована наявність кондиційного каміння.

Вдягнувши хоча б один раз бурштинове намисто, чимало жінок потім не знімають його до кінця віку. Якщо ніжний на дотик бурштин відповідає запиту біоактивних зон навколо шиї, він миттєво стає частиною природного біополя власника. Те ж можна сказати про бурштинові сережки чи перстень; розібратися потрібно з металевою оправою: підходить Вам срібло чи золото. З елегантним привабливим кабощоном у браслеті можна почати день в офісі, продовжити на урочистій презентації, закінчити в театрі чи затишному ресторані. Бурштин віддає свої чари романтично налаштованим особистостям і робить їх ще привабливішими та цікавішими.

Зберігати бурштинові прикраси необхідно подалі від речей із гострими гранями більш твердого каміння. Воно може залишити на м'якому бурштиновому овалі подряпини. Якщо Ви помітили, що боки бурштинових виробів уже не такі сяючі, відновіть його. Візьміть шматочок вовняної тканини й не полінуйтеся відполірувати улюблену прикрасу — поліровка на бурштині легко відновлюється. Взаємного Вам кохання з коштовністю Бабиного літа...

ЖОВТЕНЬ: ГІРСЬКИЙ КРИШТАЛЬ

Кришталеві черевички Попелюшки... А чому саме вони кришталеві? Могли б бути смарагдові чи діамантові — в казці можливо все. Усе, та не зовсім. Добра фея, що начаклювала дівчині щастя, мала на озброєнні чарівну паличку з гірського кришталю. Досконалість і різноманітність природних форм кристалу, бездонна прозорість, яскравий блиск народжували дивовижні асоціації.

За відсутністю наукових знань, у давні часи універсальною була думка про спорідненість каменя зі струменем джерельної води. У країнах Далекого Сходу кришталю та

лід мали спільний ієрогліф “суїдіші”. У повір'ях Японії мовиться, що схожі на лід кристали — це “застигле дихання Білого Дракона”. Даоські монахи Китаю, що мріяли досягти довголіття, а може, й безсмертя, медитували з низочкою гірського кришталю. Один із даоських монастирів зберіг текст, у якому різьбяр висловив віршоване захоплення від наслідків власної тривалої праці:

*“Створив ланцюжок
кришталевий на диво,
В нім кожний камінчик є лід.
Гранений, просверлений
цею рукою,
Під місячним сяйвом,
мов зірка, блищить,*

*І тоне, й водою
між пальців стікає,
Та знову бере
й кришталем застигає”.*

Мандруючи тибетськими лами мали в своєму репертуарі баладу про чарівне гірське озеро Будди. Він, зануривши погляд у кришталеві води, довго там медитував. Коли ж покинув гірську долину, виявилось, що озеро перетворилося на лінзу кришталю з бірюзовими та лазуритовими берегами. Дістатися туди мріє кожний паломник, але ніхто не знає дороги.

Серед старовинних китайських казок дуже популярна танська легенда про Місячну Діву та її кришталеві шпильки. Небесна красуня сім ночей у новолуння навідується до коханого, звичайного сільського хлопця. Кожного разу вона виймає з сяючого волосся прикрашену різьбою кришталеву шпильку й залишає її на нефритовій таці. На кінець сьомої ночі вона назавжди покидає обранця, щоб знайти іншого. А на таці під першими променями сонця сім кришталевих шпильок перетворюються на краплі роси — це чарівний напій для продовження життя, подяка за любов.

Слово “кришталю” є похідним від латинського crystallus, що означає водночас “лід”, “гірський кришталю”, “кришталева куля” (для вішуння). Як бачимо, раціоналізм римлян нічого не вніс до романтичних поглядів Сходу. Знайомий вже нам Пліній стверджував: “Гірський кришталю виникає під дією сильного холоду й народжується тільки там, де скупчується найбільша кількість снігу” Малися на увазі льодовики й сніги Італійських Альп. Звідти спустився чарівний кристал до античного календаря, щоб його призначили щасливим талісманом жовтня.

Ідеальні природні форми дозволяли навіть не піддавати камінь гранінню, а одразу опрацювати в золото як коштовну прикрасу. З нього різали печатки, камеї, і швидко відчули ефект, що справляє різьба на поверхні прозорого безбарвного кришталю. Почалася гонитва за якомога крупнішими. З них виробляли кубки, вази, ритуальні чаші, світильники та прикрашали майстерною різьбою. Вважалося, що пити з кришталевого кубка надзвичайно корисно для зубів, серця, шлунку, а також для формування тверезого погляду на стан речей. Можна сказати, що такий погляд допоміг навчитися плавити штучний кришталю із чистих кварцевих пісків. Дуже швидко він став заміником навіть в ювелірних прикрасах. Але тільки не там, де відбувалися магичні й ритуальні дії.

“Зачарований лід”, який ніколи не повертається до первісного стану рідини — хіба без волі богів таке можливо? Тим паче, що тривале споглядання його чистоти, бездонної прозорості, гри світла вводило в транс і, як наслідок, позбавляло

від неврозу, меланхолії, навіть епілепсії. Камінь набув статусу посередника між смертною людиною та богами. Міфічному Орфею приписують хрестоматійний гімн гірському кришталю:

*“Це особливий кристал,
Незрівняний сяючий камінь.
Промені сонця ясні
Завжди з ньомою кулі.
Навіть богам до смаку
Його надзвичайна прозорість.
Йди з нами до храму, та знай —
Якщо він тут, при тобі,
Небо смиренно благай,
І боги тобі не відмовлять”.*

Ще сильніше враження справляли виточені з кристалу кулі. Десь там, за відполірованою поверхнею сфери, храмові оракули знаходили відповідь на будь-яку проблему. Священний вогонь запалювали від сонця за допомогою кришталеві лінзи. Це дійство супроводжувалося урочистими гімнами... Такі речі зараз можна побачити в історичних музеях.

Вершиною сакрального мистецтва зараз вважається знахідка американського археолога Мітчелла Хеджеса. У 1927 р. він провів розкопки залишків Лабоантуани — Міста Полеглих Каменів у джунглях Гондурасу. Якось у темному ґрунті блиснула дзеркальна поверхня. Виявилось, що то був дзеркально відполірований “Череп смерті” жреців майя, про який ходили легенди. Це п'ятикілограмовий предмет із цільного кристала кришталю, майстерно вирізаний у формі жіночого черепа з рухливою нижньою щелепою. Всередині вирізано лінзи та порожні канали задля неймовірного оптичного ефекту. Якщо череп підвісити й поставити під нього запалені свічки, з “очей” виходять тонкі промені світла. Під час вивчення неймовірного виробу кристалографію постійно дивувалися. Все зроблено всупереч природній структурі кристала, який під час такої роботи різьбяр мав би розпастися. Але ж не розпався...

Декілька слів про цікаві знахідки на півдні України. В Бахчисарайському історико-археологічному музеї демонструється намисто з плоско відшліфованою кришталеві гальки. Прикрасу пов'язують з унікальним сарматським похованням у Криму. Під час розкопок було знайдено фігурку дельфіна в надзвичайно динамічній позі. Вона вирізана з кристала гірського кришталю та оправлена в золото.

Сьогодні подібні предмети виллюють зі скла. Чи можна їх розрізнити нашвидкуруч? Скористаймося досвідом римських матрон. У спеку вони охолоджувалися, прикладаючи руки до кулі, виточної з природного кристала. Натуральний кришталю довго утримує прохолоду. На відміну від нього, скло миттєво нагрівається.

● Людмила ДЕХТЯРЬОВА,
кандидат геолого-
мінералогічних наук

ІСТОРІЯ ШЕДЕВРА

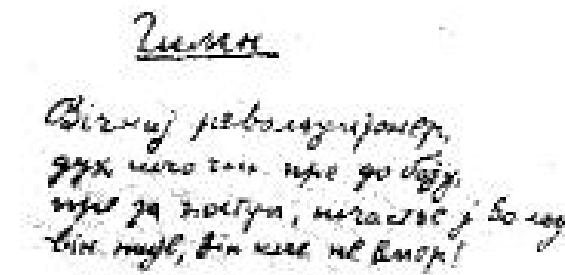
...У 1880 році, після звільнення з-за ґрат по своєму другому арешті, І. Франко перебував у вкрай скрутному становищі, а головне — йому була відрізана дорога до українськомовних періодичних видань. А друкувати було що! Адже саме в ту “тримісячну відсидку” він створив низку поезій, які справді можна назвати за висловом самого І. Франка “вогнем в одежі слова”. Однак поет віднайшов інший шлях — почав друкуватися у демократичній польській пресі. Тож так і сталося, що написаний 1880 р. вірш розпочав своє громадське життя зі шпальт легальної робітничої газети “Раса” (видавалася польською мовою у Львові 1878—1892 рр.). Твір був надрукований під назвою “*Hymn. Wicznuj rewolucjoner*” 3 червня 1882 під псевдонімом “Мугон”. Оригінал рукопису, що зберігається в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ [відділ рукописів, Ф — 3, № 190, с. 72—73 (чернетка олівцем) та № 226, с. 1 (чистовик)], має заголовок “Гимн” і, вочевидь, стосується першого варіанта тексту, бо у третій строфі ще читаємо: “по верстатах робітничьких”. Потім цей вірш розпочне збірку “З вершин і низин” 1887 р. — “Гимн. Замість пролога” (“*De profundis*”, теж була надрукована під псевдонімом “Мирон”). Однак у перевиданні цієї збірки в 1893-му поет змінило “верстатах робітничьких” на “верстатах ремісничьких”. Із такою заміною та з позначенням ім’я автора вірш був надрукований у альманасі “Акорди” (Львів, 1903) та в усіх наступних перевиданнях.

Уперше “Вічний революціонер” І. Франка було покладено на музику С. Людкевичем — тоді ще молодим 19-річним львівським композитором. Він написав однойменну хорову поему (1898 р., 2-а редакція 1913 р.). Однак світової слави зазнав музичний твір, скомпонований М. Лисенком.

Знайомство композитора та поета почалося заочно. 1881 р. М. Лисенко надіслав на прохання редакції львівського журналу “Світ” свою автобіографію, а І. Франко опрацював її до друку та подав власний невеликий вступ, у якому представив широкій галицькій громадськості видатного музиканта з Наддніпрянської України: “На цей раз подаємо читачам портрет і життєпис одного з найсильніших у нас синів України — музики і композитора Миколи Лисенка: ім’я його стає у нас щораз більше відомим, а його твори що-

«ВІЧНИЙ РЕВОЛЮЦІОНЕР» До ювілею І. Франка

У дні святкування ювілеїв видатних митців наша думка знову й знову повертається до створених ними шедеврів, яким самою долею було пророковано стати етапними явищами духовності нації. Це можуть бути і масштабні твори, і зовсім невеличкі — виконання яких займе від сили 3-5 хвилин — однак сила концентрованої енергетики їх настільки величезна, що здатна охопити й полонити помисли й серця мільйонів. Зокрема мова йде про знаменитий хор Миколи Лисенка на вірші Івана Франка “Вічний революціонер”. Про цей твір ніби й писалося багато відомими дослідниками літератури та музики — Є. Кирилюком, Ф. Погребенником, М. Гордійчуком, М. Загайкевич, Т. Булат і ін., але з плином часу є бажання ще раз нагадати про створення цього шедевра та його долю.

раз більше улюбленими. Ніякий концерт руськонародний не обходиться без композиції Лисенка...” (цитата І. Франка подається за кн. *Архімович Л., Гордійчук М.* “М. В. Лисенко” — 1963 р., с. 163). А от 1885 р., коли І. Франко вперше приїхав до Києва, відбулося особисте знайомство, яке переросло у добрі дружні взаємини. Тоді ж М. Лисенко записав із голосу поета понад 40 західноукраїнських народних пісень, які потім обробив як для хору, так і для солоспіву.

Однак повернімося до головної теми. 1905 рік позначився зростанням революційно-демократичних настроїв у тодішній Російській імперії. Не стояв осторонь і Київ: численні маніфестації і велелюдні демонстрації очолювали ватажки робітничого руху та студентська молодь, у лавах якої були й хлопці з універси-

І. Труш. Портрет Івана Франка

тетського хору, очолюваного композитором, та й старші діти Миколи Віталійовича. На початку літа (з початком канікул) М. Лисенко з родиною переїхав із міської квартири на дачу в Китаєво — тиху мальовничу околицю Києва (тепер це вже місто). Саме там він, вогненними рядками вірша І. Франка (надрукованими в альманасі “Акорди”), 5 липня 1905 створив хол. хор “Вічний революціонер”. Ці відомості подає син композитора Остап Миколайович Лисенко (*Лисенко О.* Дні і роки життя, творчості та громадської діяльності М. В. Лисенка. Рукопис. Зберігається у Будинку-музеї М. В. Лисенка у Києві). Рукопис хорової партитури озаглавлено “Гимн”. (Тобто, за свою 25-річну історію цей вірш мав назви “Гимн” — у рукописі І. Франка, “Hymn. Wicznuj rewolucjoner” — у публікації в г. “Раса”, “Гимн. Замість пролога” — у збірці “З вершин і низин” та “Гимн” — у нотному рукописі М. Лисенка).

Твір М. Лисенка розучувався нелегально, групою студентів університету та створеної композитором музично-драматичної школи, що навідували композитора на дачі. Офіційно включити його до програми митець свідомо

не наважувався, знаючи, наскільки це небезпечно для молодих співаків — поліція не тільки арештовувала політично активну молодь, і навіть наважувалася взагалі закрити університет, як це вже було 1901 р. Але ноти нового “Гімну” переписувалися і розповсюджувалися поміж людей і співом “вирвалися на майдани” — вперше прилюдно твір прозвучав у виконанні університетського студентства під час революційних заворушень восени 1905 р. у Києві. Тоді ж рукопис нот переслали до Галичини, і, ймовірно, наприкінці 1905—1906 рр. їх було надруковано у Львові. (Значно пізніше — близько 1917 р. — аранжування для мішаного хору здійснив улюблений Лисенків учень О. Кошиць, а вже відносно недавно — 1980 р. — розклав на дитячий хор Ю. Корчинський).

Ідея невимрушності революційного духу, що піднімає народи на борню за краще майбутнє, знайшла адекватне втілення у музиці — піднесено-динамічний, фанфарно-закличний, з чіткою карбованою ритмікою, яка органічно синтезувала лексику козацьких похідних маршів і революційних пісень XIX—XX ст. (на кшталт “Марсельєзи”, “Варшав’янки”). Навіть графічний малюнок мелодії вражає своєю неповторною динамікою: спочатку недовгий рух вниз — як натягнута тетива лука, а потім стрімкий злет пушеної у простір стрімкої стріли — летить і бринить радісно, мажорно, до небесних височин. А от на словах “Ні попівської тортури, // Ні тюремні царські мури...” у басах ми ніби чуємо могутнє колохкотання уславлених козацьких тулумбасів, що динамічно відбивають маршовий крок.

Цей твір — той щасливий випадок, коли яскраве виявлення патріотичної громадянської ідеї та революційного пафосу, що були закладені І. Франком і підхоплені М. Лисенком, знайшли своє адекватне втілення у широкому суспільно-громадському житті, а особливо в часи революційних змагань 1917—1919 років та 1920-ті, коли, поряд із гімном “Ще не вмерла Україна” М. Вербицького—П. Чубинського, хор “Вічний революціонер” М. Лисенка—І. Франка часто виконувався як неофіційний гімн на мітингах і зборах, перед початком театральних вистав, на хорових олімпіадах тощо.

● **Валентина КУЗИК,**
доктор філософії мистецтва,
лауреат Премії ім. Миколи Лисенка

НАРОДНІ РЕФЛЕКСІЇ

Серпень 2006-го пропах сечею бомжів, котрі лежать біля яток і цмулять пиво, раз по раз провалюючись у сон, гіблокий, немов смерть. Прокінувшись, вони просять перехожого купити їм нову пляшку.

Ще ніколи не бачила в нашому місті стільки безногих: немов жертви зимових обморожень і ампутацій з усієї України кинулися до Полтави. Кажуть, люди тут добрі і ще дають милостиню. Я теж даю. Не тому, що така вже добра. Є повір’я, що коли присниться поганий сон, треба дати пожертву жебракові. Нинішнє літо все — немов поганий сон. Останнім часом ночами мені сниться кінг-конг, що з посмішкою дебіла теше палю.

А ще літо-2006 смердить зрадою. І цей запах, усепроникний і нестерпний, дратує і зневолює більше, ніж сморід наших тролейбусів і бомжівських лігвиськ. Суспільство схоже на сновиду, що бреде без мети. Що з ним буде, коли воно отямиться і зрозуміє, над якою прірвою стоїть? Цього літа повняться трупарні, божевільні й установи, причетні до надання копійчаних пільг.

Найгірше відбувається тоді, коли здається, що нічого не відбувається. Коли Головний Пахан імітує роботу, роздаючи підлеглим “доручення”. А парламентські “братки”, мов шкодливі коти, осквернивши головну залу країни, порозбігалися на канікули, залишивши суспільство в стані шоку, зате поклавши до кишені по 40, 50, 60 тисяч гривень “на оздоровлення” після великої праці. Оздоровляйтеся, чортова кров би вас залляла, як кажуть на Чернігівщині!

Утім, більшість із них давно вже не чує того, що про них говорять на Чернігівщині й Полтавщині, на Львівщині і в черговій шахті, котра стала могилою для гірників.

А тут ще одна приємна новина: безробітний нардеп позапопереднього скликання (справді безробітний, бо жодного прибуткового бізнесу не має) купив у центрі Полтави в елітному будинку квартиру за 96 тисяч доларів. Це при тому, що під час своєї єдиної бездарної каденції Верховна Рада за наш, платників податків, коштів уже подарувала йому

СЕРПЕНЬ. ВІДЧАЙ. ФРАНКО!

квартиру в Києві. Тепер же цей позавчорашній достойник скачав усі депутатські пільги для “безробітних” народних обранців та обікрав під час виборів рідну партію, яка все дивується, чому, така хороша, не потрапила до парламенту. Та тому, що вчасно не позавилася негідників, які розікрали виборчий фонд.

Коли почуєш подібну новину, саме собою народжується гасло: “Усіх — на смітник!” Може, провести люстрацію за віком? Машеш понад 25 років — вважати, що інфікований бацилами зрадливості, ненажерливості й крадіжства.

“О, де ви, двадцятилітні,
Безрічні і ще не куплені
Ні славою, ні грошима,
Ні зашишком тихих дач?
О, де ви, інтелігенти
З Ісусовими очима?
Вкраїно моя, Магдалино,
За ким твій невтішний плач?”

Це писалося у 70-х роках минулого століття. Не думала, що будуть підстави цитувати цей фрагмент і на 15-му році Незалежності...

Звідтоді, як “зразок порядності в українській політиці” Олександр Мороз убив наповал країну своїм юдоїскаріотським кульбітом, наочно показавши, задля чого він викручував руки Ющенкові своєю недоколлажною політреформою, яка зробить з України 25 гуляйпільських республік, десяток з яких керуватимуться не з Києва, — я день і ніч повторюю рядки Василя Стуса:

“Бодай ви пропали, синочки,
бодай ви пропали,
бо так не карав нас і лях,
бусурмен, бузувір...
Паси з вас наріжуть, натешуть
на гузна вам палі
і крові наточать — упиється
пекельним вином.
А де Україна? Все далі, все далі, все далі,
шляхи поростають дрімучим
терпким полином...”

Ці рядки витіснили з моєї голови всі добрі, гуманні мантри, з якими звикла починати і закінчувати день. І я зрозуміла, що, незважаючи на мою начебто гартованість у політичних боях, дістали й мене. Штурнули в прірву відчаю, у якому соромно зізнатися навіть собі.

І в цьому стані плуганюся до лікарні лікувати ангіну, гастрит і остеохондроз, котрі враз опосіли, як тільки занепада духом. А назустріч іде знайома, Наталя Іванівна, і питає:

— У Вас випадково немає при собі двадцятки, мені треба на неї подивитися? Отієї, що з Франком...

І розповідає таку історію. Її мати, старенька киянка, шоліта приїжджає у село під Полтавою на дачу (тобто на сільську садибу, де вирощується городина на весь рік). Здоров’я слабеньке, недавно мала перелом ноги, але про продаж тієї дачі дітям заборонено і заїкатися. Коли дуже вже натрудила ноги, поскаржилася

сусідці. А та їй і каже: “Візьми двадцятку, оту, де Франко. Там вірш надрукований. Так то не вірш, а молитва. Щовечора перед сном читай її п’ять разів, і ноги не болітимуть”.

Я дістала з гаманця двадцятку, і ми з Наталею прочитали:

“Земле, моя всеплодюча мати!
Сили, що в твоїй движись глибині,
краплю, щоб в бою сміліше стояти,
дай і мені!”

І я відчула, як на душі посвітлішало: якщо селянка з хутора під Полтавою щовечора молитися словами Франкового вірша, — Україну не вдасться добити ні “синочкам”, ні “браткам”.

...Відколи на сон грядущий по п’ять разів повторюю ці рядки, кінг-конг із посмішкою дебіла, що теше палю, ні разу не снівся.

● **Ганна ДЕНИСКО,**
м. Полтава

ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІВАНА ФРАНКА

«СВІТЛИЦЯ» ЗАПРОШУЄ

Минулого року до дня святого Миколая відкрилася на вул. Січневого повстання, 31 гостинна “Світлиця”. Її директор Ірина Валентинівна Садова створила тут своєрідний осередок народного мистецтва, куди приходять послідуватися досвідчені майстри й ті, хто тільки вчиться українським самобутнім видам творчості: гобелена, роботи з бісером, писанкарства, плетіння з кореня сосни тощо. Сюди приходять і ті, хто просто прагне відпочити від повсякденної суєти.

“Коли приходиш у “Світлицю”, то вже не думаєш про політику, — розповідає помічник директора Оксана Миколаївна Тимошук. — Тут до тебе приходять інші міркування”.

Поміркувати запрошує “Світлиця” і нині, відкривши з нагоди 150-річчя від дня народження Івана Франка виставку народних майстрів Львівщини. На виставці представлені вироби з дерева (різьбярі Микола Сорока, Данило Долинський, Ярослав Хміляр та ін.), дідухи, обереги (Іван Кравчук), роботи з бісеру (Галина Петрів), вишивані сорочки (Ірина Шильник, Іванна Кушнір, Тетяна Черв’юк та ін.), ручне ткацтво (Ольга Гайовишин), кераміка (Михайло Кордіака, Ігор Ніколаєв), черевики з осоки (Іван Богданчук), витинанки, листівки (Зоя Богдан та Тарас Богдан) тощо.

Виставка працюватиме до 10 вересня щодня, крім понеділка, з 12 до 19 години, вхід безкоштовний.

● **Ольга СКРИПКІНА**

Трагічний життєвий шлях Івана Франка добре відомий із численних біографічних праць, проте небагато знаємо про долю його нащадків. Спробуємо познайомитися з ними.

Стародавні римляни дотримувалися думки, що “кожен є ковалем своєї долі”, себто людина відіграє активну роль у її формуванні. За Шевченком — “у кожного своя доля”, тобто, є певний фаталізм. Та погляньмо у новітні часи. Намагаючись збагнути долю, сучасники запитують: “Невже трагізм запрограмований?”. Під таким заголовком 26 серпня 1990 року Зиновія Франко, онука велетня духу, Івана Франка, записала свій роздум над долею його нащадків. Під цим же заголовком був надрукований 23 листопада 1991 р. її друзями у “Західному Кур’єрі” разом із посмертною згадкою про Зиновію Франко, що померла 17 листопада 1991 р.

Іван Франко одружився в Києві 1886 року з Ольгою, що походила з дворянського роду Хорунжинських із Наддніпрянщини, а поселилися у Львові. У них було четверо дітей — сини Андрій (1888—1912), Тарас (1889—1971), Петро (1890—1941), та єдина донька Анна (1892—1988). Здавалося, молода сім’я піде шляхом щасливого життя, але незабаром проявилися серйозні турботи. Найстарший син Андрій, улюбленець мами, дитина спокійної вдачі, із сьомого року життя почав хворіти невиліковною недугою — епілепсією. Вона й скосила молоде, надійне життя на 24-му році, за два місяці до того, як мав скласти докторську працю з філософії.

Другий син, Тарас, батько Зиновії, прожив довге життя, але, за її словами, “до помазанників долі не належав”. На жаль, у своєму роздумі Зиновія ніяких деталей з його життя не подає. Деякі дані про його особу знаходимо в споминах його сестри Анни Франко-Ключко п. н. “Іван Франко і його родина”, надрукованих у м. Торонто 1956 р., до сторіччя народження поета.

Тарас, як і Андрій, закінчив філософський факультет Львівського університету. З вибухом Першої світової війни опинився в рядах австрійської армії на італійському фронті. Воєнні події кинули його аж до Одеси, де потрапив у більшовицький полон. За клопотаннями матері пошастило з нього звільнитися та повернутися до Львова, де став учителем академічної гімназії, опісля професором університету

ім. Івана Франка. Він мав дві доні — Зиновію і Любов, та сина Ролянда. Це — єдиний нащадок, онук Великого Каменяра, що носить його прізвище. Сам Тарас до кінця життя працював як науковець, письменник, літературознавець, зокрема у царині давніх мов і культур.

Третій і наймолодший із синів Франка, Петро, загинув трагічною смертю у 1941 р., замордований більшовицькими окупантами. З відзнакою закінчив студії хімії у Львівській політехніці. З наступом царської армії у 1914 покинув місто і вступив до Січових Стрільців. Тут стрівся з шкільними товаришами — Євгеном Коновальцем, Андрієм

пропагандивної праці. Зробили його депутатом Верховної Ради поруч з д-ром Панчишином, проф. Ординським та іншими, а у фаховій ділянці займав становище декана торговельно-економічного інституту та директора Літературно-меморіального музею Івана Франка у Львові. З відступом Червоної Армії (1941) насильно “евакуювали” його зі Львова ешеленом, який ніколи нікуди не прибув.

Обох дочок Петра не обійшла лиха доля. Старша дочка, Віра, яку заарештували німці у жовтні 1941 р. як “політичну”, була відправлена в концтабір Равенсбрюк, де перебувала до кінця війни. Звільнена американськими вій-

його навіть повернули до Австрії, де він приєднався до рідні в Зальцбурзі і зразу почав працювати в одному зі шпиталів ІРО. Але недовго мав змогу втішатися повернутою свободою: у 1948 р. знищене каторжним ув’язненням здоров’я привело до несподіваної смерті.

Як наслідок переселенської акції втікачів, Анна з синами Тарасом і Мироном після Другої світової війни опинилися в Канаді. На жаль, Анна Франко майже нічого не згадує про їхній дальший шлях життя, але поміщений на стор. 97 вищеназваної публікації її споминів знімок (мабуть, із Канади) “Анна Франко-Ключко з родиною”, крім її самої, ототожнює такі осо-

дивно, що у своєму роздумі Зиновія не згадує нічого про особу Юрачківського і виступає тільки під прізвищем Франко. Однак про себе, сестру Любку і брата Ролянда каже так: “Автора цих рядків, найстаршу дочку Тараса, переслідувано тривалий час за її переконання, що йшли врозріз з програмою партії на злиття мов, тобто програмою денационалізації українців. Спочатку — виключення з партії, потім зняття з роботи, вкінці слідство, яке закінчилося “покаянним листом”, котрий підписала, і бойкотом друзів та співробітників інституту, куди була повернена на роботу”. У посмертній згадці сказали її друзі, що “Разом з нею українська наука втратила талановитого дослідника і популяризатора лінгвістики, топоніміки, а також глибокого знавця літератури й особливо творчості І. Франка”.

“Друга дочка цілком самотня, не позбавлена комплексів. Сина Ролянда форсованими темпами проштовхували по шаблях кар’єри, але фактично нічого ні в науковому, ні в політичному плані він не досяг, як і не здобув позицій в громадському житті України. Навпаки, незважаючи на всю “рекламу” його особи, яка організовувалась “зверху”, він в ролі продовжувача ідей Великого Каменяра не затвердився. А для цього його посилали навіть у Штати, зробивши директором науково-дослідного Інституту. Навряд чи єдиний внук, який успадкував прізвище діда, міг приносити велику радість батькові Тарасові і виправдати сподівання рідних. В цьому теж була трагедія родини Франків. Крім того, родовід Франка по чоловічій лінії на цьому й обірвався”, — пише Зиновія Франко.

Справді, доля неначе завзялася на Франків рід, тож і не можна дивуватися великій гіркоті й розчаруванню, що знаходимо їх у записаних споминах чи роздумах.

Дивує майже повна відсутність дат, пов’язаних із родинними подіями. Шкода, бо цей недолік значно применшує історичну вартість таких унікальних споминів про Великого Каменяра і його нащадків. Та на своє оправдання Анна Франко-Ключко заявляє: “Не моїм завданням подавати докладні дані по датах, я в першій мірі хочу подати дійсну правду, яка вона не була б болуча й гірка...”

● **Ольга РУДЕНСЬКА**
Подано за журналом
“Наше життя”,
жовтень 1992 року, Америка

ДЕ ВИ, ЯСНІ ЗОРІ, ТИХІ ВОДИ?

Мельником та іншими. Петро був незвичайно характерний, відважний, проявляв дотепність та прямолінійність — прикмети, що здобули йому популярність серед деяких людей, а серед інших — неприхильність. Він, єдиний із дітей, мав змогу в 1916 р. провести славного батька на вічний спочинок на Личаківському цвинтарі (Тарас був на італійському фронті, Анна в цей час — у Києві і дізналася про смерть батька три місяці пізніше).

Переживши важкі небезпеки воєнної хуртовини на рідних землях у боях із більшовиками та поляками, вимушений емігрувати на чужину (Відень). Повернувшись в Галичину, Петро одружився з Ольгою Білевич; у них були дві доньки — Віра й Іванна (Ася). Деякий час учителював в українській гімназії в Коломиї, присвячуючи багато праці громаді та пластовій організації. Очевидно, така діяльність звернула увагу польської влади, що привело до переслідувань із боку поліції. Вони закінчилися звільненням із гімназії, а незабаром і до її закриття.

У цей час радянський уряд, через консулат у Львові, запрошує в Україну охочих їхати туди, обіцяючи їм працю й повну толеранцію. Петрові запропонували професуру на політехніці Харкова і він її прийняв. Разом із ріднею пробував там деякий час, переживаючи страхіття голоду 1932—1933 рр., та незабаром почали його переслідувати за націоналізм. Довелося тікати назад до Львова. Після окупації Галичини радянською владою 1939 р. потрапив на “чорну листу”, хоча зразу був використаний для

ськами, повернулася до Львова влітку 1945 р. Але недовго довелося милуватися рідним містом, бо у вересні її арештовують (радянська влада), відбувається суд “трійки” з вирокі 5 плюс 3 і відправка на шахти Воркути. Звідти повернулася з двома дочками й без засобів до життя. З важкими зусиллями знову ставала на ноги. Молодша її сестра Іванна, яку звали Асею, була матір’ю п’ятьох дітей і померла від важкої недуги. Так описує їхню долю Зиновія у своєму роздумі про рід Франків.

Наймолодша з дітей Франків, Анна, закінчила у Львові семінар і під час відродження України виїхала працювати до Києва, звідки в наслідок післяреволюційних подій емігрувала до Берліна. Там одружилася з д-ром Петром Ключком і обоє переїхали на Закарпаття, де прожили 20 років із синами Тарасом і Мироном. Знову війна. Після важких переживань, пов’язаних із загрозою життя, втекли до Відня, де д-р Ключко працював лікарем-фтизіатром в одному з його шпиталів. Воєнна хуртовина не оминула і цього міста, і знову довелося тікати далі на захід. Д-р Ключко відіслав сім’ю у безпечніше місце, а сам залишився, щоб піклуватися своїми важкохворими пацієнтами. Влітку 1945 р. більшовики заарештували його і насильно перевезли до Львова, на важке ув’язнення й каторгу у зловісній в’язниці на “Лонцького”. Завдяки кмітливості дружини Анни та ювілеєві — 90-літтю з дня народження Івана Франка, — д-ра Ключка у 1946 р. з підірваним здоров’ям, із наказу Сталіна звільнили.

би: син Тарас, Еріка, син МIRON, дружина Мирона з Галею-Роксолюною (на руках).

Проте Зиновія у своєму роздумі про родину Франка пише: “Нелегко склалося життя синів Ключка — Тараса і Мирона. Тарас із чотирнадцяти років хворів епілепсією. Хвороба не дала йому права одержати диплом лікаря, хоч повний курс навчання в медінституті (тобто університеті) в Граці він прослухав. Працював службовцем. Не пощастило йому в сімейному житті ні з жінкою, ні з єдиним сином. Жінка довела його до передчасної смерті, ненадовго, правда, переживши його, а син зійшов на мавнівці”.

Про Мирона Зиновія сказала так: “І у Мирона, якому довелося довго працювати на виснажливій фізичній роботі — корчуванні лісу, а потім уже з дипломом інженера лісівництва вибавитися у люди, трагедія в сім’ї. Єдина дочка, розумна й красива дівчина, після нещасного випадку стала калікою і пересувається на візку. Таким чином, родовід Франка по лінії дочки, дійшовши до правнуків, на них і обривається”.

Про долю нащадків своїх братів Анна Франко-Ключко нічого не згадує. Можемо тільки послатися на два дальші знімки у книжці її споминів. На одному з них Тарас Франко з родиною: Тарас, його дружина Катерина, дочка Любка, син Ролянд, його дружина, дочка Зиновія Юрачківська, зять Юрачківський. Другий знімок зображує Петра Франка з дружиною Ольгою і дочками Вірою та Іванною. Крім імен, дальших пояснень немає.

У РУДКАХ ГОТУЮТЬ

10 вересня 2006 р. у Рудках “Просвітою” відзначаємо 150-ті роковини І. Франка і відкриваємо світлицю визвольних змагань Рудківщини (часи ЗУНРу та 30—40-ві роки ХХ ст.). Матеріал для світлиці збирався багато років. Із 20 особистостей, що на фотографіях, 9 померло на чужині, але вдалося від-

найти фотообрази цих достойних мужів нашого краю. Зібрано цікавий архівний, мемуарний і розповідний матеріал, який говорить, що плеяда рудківських просвітан, що боролися за нашу державність, — сильні, вольові люди, розумні й працюючі, кожен по-своєму залюблений у рідну зем-

лю... А їхні життєписи — частина українського шляху до Незалежності.

Хочеться зберегти нашу історію, роками замовчану, часто обстріхану, перевернену і, здавалося, вже забуту.

Двоє, що на фотографії, знали І. Франка: один приймав у своїй хаті Франка в лютому

1897 р., а другий возив хворому Каменяреві ювілейний дар від інтелігенції Рудківщини в 1913 році, — обидва чільні наші просвітяни.

● **В. ГОЛИСТИЙ,**
м. Рудки
Львівської обл.